

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Obraz Václava IV. ve středověkých narativních pramenech

Image of Wenceslas IV. in medieval narrative sources

Markéta Pomijová

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Sládková

Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)

Studijní obor: B ČJ-D (7507R037, 7507R038) Český jazyk se zaměřením na
vzdělávání — Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Rok odevzdání: 2021

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Obraz Václava IV. ve středověkých narativních pramenech potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 18. 4. 2021

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Sládkové za odborné vedení mé bakalářské práce, za ochotu, všechny připomínky a cenné rady, které mi v průběhu práce poskytla.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá obrazem českého a římského krále Václava IV. v narativních pramenech. Jsou využity prameny v podobě dobových kronik, které napsali především čeští autoři, a to v období od konce 14. století až do počátku 16. století. Cílem práce je zjistit, jak byl v těchto pramenech vnímán a hodnocen král Václav IV. Vedle toho si také klade otázky, zda byl jejich pohled na krále ovlivněn náboženstvím, společenským postavením nebo například dobou, a zda se hodnocení v jednotlivých kronikách mění nebo zůstává stejné.

První část práce je věnována životu římského a českého krále Václava IV. Na základě sekundární odborné literatury, která se daným obdobím zabývá, chronologicky vyloží významné události, které jsou spojeny s vládou tohoto panovníka. V druhé části se v jednotlivých kronikách zaměří na to, jak byl král vnímán a jaké především sociopolitické aspekty ovlivňovaly jeho hodnocení. V závěru druhé části jsou jednotlivé pohledy shrnuty a porovnány.

Narativní prameny hodnotí Václava IV. především negativně, ale je možné najít i pozitivní hodnocení. Pohled autorů je zásadně ovlivněn zmíněnými aspekty. Pohled na českého a římského krále se mění především na základě náboženského vyznání autora a aktuální situace, v níž autor kroniku psal.

KLÍČOVÁ SLOVA

Václav IV., kroniky, narativní prameny, obraz panovníka

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the image of Czech and Roman king Wenceslas IV. in narrative sources. Sources are used in the form of period chronicles, written mainly by Czech authors, from the end of the 14th century until the beginning of the 16th century. The aim of the work is to find out how King Wenceslas IV. was perceived and evaluated in these sources. In addition, they also question whether their view of the king was influenced by religion, social status or the time, and whether the ratings in each chronicle change or remain the same.

The first part of the work is devoted to the life of Roman and Czech King Wenceslas IV. On the basis of the secondary literature dealing with the period, they will chronologically interpret important events associated with the reign of the monarch. In the second part, the individual chronicles will focus on how the king was perceived and what sociopolitical aspects in particular influenced his assessment. At the end of the second part, the different views are summarised and compared.

Narrative sources evaluate Václav IV mainly negatively, but it is possible to find positive assessments. The view of the authors is fundamentally influenced by these aspects. The view of the Czech and Roman kings changes mainly on the basis of the author's religion and the current situation in which the author wrote the chronicle.

KEYWORDS

Wenceslas IV., chronicles, narrative sources, an image of king

Obsah

Úvod.....	7
1 Struktura a metody práce.....	8
2 Odborná literatura a prameny	9
3 Václav IV. v dějinných souvislostech	14
3.1 Václav IV. za vlády Karla IV.	14
3.2 Samostatná vláda Václava IV.....	19
3.2.1 Vláda v říši.....	20
3.2.2 Vláda v českých zemích.....	28
3.2.3 Spory s pražským arcibiskupem	30
3.2.4 Vztahy s příslušníky lucemburského rodu	32
3.2.5 Konflikty Václava IV. s příslušníky panského stavu.....	34
3.2.6 Druhé zajetí krále Václava IV.....	37
3.2.7 Národností a náboženské poměry na univerzitě a počátek reformace	38
3.2.8 Poslední léta vlády Václava IV. a nástup husitské revoluce.....	41
4 Obraz Václava IV. ve středověkých narativních pramenech	44
4.1 Kronika Beneše Krabice z Weitmile	44
4.2 Husitská kronika Vavřince z Březové	47
4.3 Historie česká Enea Silvia Piccolominiho.....	51
4.4 Spravovna Pavla Žídka	57
4.5 Ze starých letopisů českých.....	61
5 Obraz Václava IV. v raně novověkých narativních pramenech	69
5.1 Kronika česká Václava Hájka z Libočan.....	70
6 Komparace obrazu Václava IV. ve využitých pramenech	78
Závěr.....	82
Seznam pramenů a literatury	83

Úvod

Český a římský král Václav IV., pocházející z lucemburského rodu, byl panovníkem na přelomu 14. a 15. století. Hodnocení jeho vlády je poměrně rozporuplné a do povědomí veřejnosti se zapsal spíše jako špatný panovník i člověk. Jeho vláda byla silně ovlivněna nastupujícími změnami a konflikty, ať již na úrovni politické, sociální nebo demografické, které nedokázal účinně řešit. Navíc je jeho panování vystaveno srovnání s úspěšnou vládou jeho otce Karla IV., aniž by se častokrát přihlíželo k zcela odlišným podmínkám obou panovníků. Tato bakalářská práce si v žádném případě neklade za cíl obhájit Václava IV. jako dobrého panovníka, což by vzhledem k faktům pravděpodobně stejně neobstálo, ale není jejím záměrem ani ukázat tohoto krále pouze jako špatného a neschopného. Místo toho se práce zaměřuje na obraz Václava IV. v takové podobě, jak jej popsali čeští středověcí autoři, především kronikáři. Předpokládám totiž, že na tom, jaké jsou představy o tomto panovníkovi, mají nespornou zásluhu právě dobové narativní prameny.

Na základě předpokladu, že obraz Václava IV. je silně ovlivněn dobovými autory, vyvstává množství otázek. Zásadní otázka potom zní, jak tito autoři vnímali českého a římského krále Václava IV. a jak jej ve svých dílech prezentovali. Vedle toho je podstatné, zda se obraz krále v pozdně středověkých a posléze i raně novověkých pramenech vyvíjel nebo zůstával stále stejný. Protože historiografické prameny mají subjektivní charakter, budu se v rámci práce zabývat samotnými autory a tím, co mělo vliv na jejich stanovisko ke králi. Z tohoto pohledu je potom důležitá i otázka, zda a případně jak bylo vnímání Václava IV. ovlivněno náboženským smýšlením, sociálním postavením, zastávaným úřadem nebo dobou, v níž bylo dílo napsáno.

Období vlády Václava IV. je poměrně specifické snahou reformovat katolickou církev. Snaha o reformaci následně vedla k odštěpení nového náboženského proudu. Tato skutečnost vyvolávala množství konfliktů, které vyústily v husitské války. Šlo o zásadní problém, jenž rezonoval společností, a to nejen v Čechách, ale i v jiných evropských zemích. Na základě toho předpokládám, že konfese, k níž se autor hlásil, bude mít nejzásadnější vliv na vnímání krále Václava IV. i následný vývoj v jeho hodnocení.

1 Struktura a metody práce

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí. První část se bude věnovat životu Václava IV., jenž bude vyličen na základě poznatků získaných z děl historiků 20. a 21. století. V rámci této části budu postupovat chronologicky od jeho narození, přes život za vlády císaře Karla IV., po celou jeho samostatnou vládu a smrt. Období jeho vlády bude rozděleno do podkapitol, jež se budou zabývat jednotlivými výraznými aspekty Václavovy vlády, jako je například vláda v říši, spor s pražským arcibiskupem atd. Kapitoly první části mají svůj význam pro následné uchopení jednotlivých událostí zaznamenaných z pohledu dobového autora.

Druhá část se bude věnovat obrazu Václava IV. v dílech dobových autorů. Pramenům se budu věnovat jednotlivě, a to v pořadí, v němž převážně přihlédnu k době jejich vzniku. Vzhledem k tomu, že pro účely bakalářské práce jsou podstatné nejen záznamy z pramenů, ale i jejich propojení s životy tvůrců, stručně nastíním nejdůležitější informace o autorech a dílech. Následně se v jednotlivých pramenech zaměřím na záznamy týkající se českého a římského krále Václava IV. Tyto záznamy shromáždím a srovnám s poznatkem, jichž jsem nabyla v rámci práce na první části, abych zjistila, jak o králi vypovídají. Pokusím se zjistit důvody, které vedly autory k tomu, jakým způsobem ve svém díle zaznamenali události a věci spojené s Václavem IV. Přičemž předpokládám, že tyto důvody budou především náboženské, politické nebo sociální, případně se na nich bude odrážet doba, v níž bylo dílo napsané.

Druhá část, jež se věnuje pramenům, bude rozdělena na dva oddíly, přičemž rozsáhlejší první oddíl se bude zabývat převážně českými středověkými autory, v jejichž díle se nachází záznamy o Václavovi IV. Druhý oddíl bude věnován raně novověkému autorovi, jenž je pro budování obrazu Václava IV. významný.

V závěru druhé části se pokusím srovnat, jaký obraz Václava IV. zprostředkovaly využitě prameny a co nejvíce ovlivnilo jednotlivé kronikáře v jejich vnímání krále.

2 Odborná literatura a prameny

Odborná literatura

Václavovi IV. jako českému panovníkovi z významného rodu, za jehož vlády došlo k výrazným změnám, bylo věnováno několik monografií a množství článků a statí. Tato literatura posloužila v bakalářské práci k poznání Václavova života a politické i společenské situace za jeho vlády. Nejzásadnější monografií, která je zaměřena přímo na život tohoto českého krále je kniha Jiřího Spěváčka¹, která byla předlohou pro množství následujících děl. Vedle monografie, jež se zaměřila přímo na Václava IV., je pro poznání raných let panovníkova života podstatná i kniha věnovaná Karlovi IV. od téhož autora.² Nejnovější literatura, jež se zaměřila na Václava IV., je sborník Jiřího Kuthana.³ Obdobím vlády Václava IV. se převážně zabývá i Lenka Bobková a Milena Bartlová⁴ ve druhé části čtvrtého svazku Velkých dějin zemí Koruny české.⁵

Vedle této literatury, jež se přímo zaměřila na panovníkův život, jsou pro bakalářskou práci podstatná i díla, která umožnila blíže poznat období vlády Lucemburků, v níž není samozřejmě Václav IV. jako panovník z tohoto rodu opomenut. Takovou literaturou je první díl čtvrtého svazku Velkých dějin zemí Koruny české od Lenky Bobkové.⁶ Dalším významným dílem je publikace věnovaná rodu Lucemburků, editovaná Robertem Antonínem, na níž se podílel kolektiv významných historiků.⁷ Pro

¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. (1361-1419): k předpokladům husitské revoluce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1986.

² SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: život a dílo: (1316-1378)*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1980.

³ KUTHAN, Jiří, ed. a ŠENOVSKÝ, Jakub, ed. *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Vydání první. Praha: NLN, 2019.

⁴ BOBKOVÁ, Lenka, a BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV, část b*. Praha: Paseka, 2003.

⁵ Václavovi IV. byla věnována i další díla, jenž se ovšem řadí spíše mezi literaturu populárně naučnou. Takovou prací je dílo Bohumila Vurma a Zuzany Foffové, kteří se zaměřili na Václava a jeho mladšího bratra Zikmunda: VURM, Bohumil a FOFFOVÁ, Zuzana. *Václav IV. a Zikmund: bratři, rivalové, králové*. Vydání první. Praha: Knižní klub, 2018., a dílo Jiřího Bílka: BÍLEK, Jiří. *Václav IV.: nešťastný syn slavného otce*. Líbeznice: Víkend, 2019.

⁶ BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV, část a*. Praha: Paseka, 2003.

⁷ ANTONÍN, Robert et al. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

poznání doby lucemburské jsem také využila díla Zdeňka Fialy⁸, Jaroslava Čechury⁹, Jörga K. Hoensche¹⁰, Jiřího Spěváčka¹¹ a pro bližší seznámení s děním na Moravě během vlády Václava IV. jsem nastudovala dílo Jaroslava Mezníka.¹² Situaci za vlády Lucemburků zpracovává také v rámci historie českých zemí Petr Čornej.¹³

Zároveň se významným zdrojem poznání staly knihy, jež se naopak věnují jednotlivým aspektům, které se během vlády Václava IV. vyskytly. Proto se podstatným stalo dílo Petra Čorneje¹⁴, přičemž se jednotlivé tituly věnovaly husitské problematice se zaměřením na Jana Žižku, pražskou defenestraci a nešťastnou událost s Janem Nepomuckým. Pro hlubší seznámení se s tématem umučení Jana Nepomuckého potom posloužilo dílo Víta Vlnase.¹⁵ Významným zdrojem vypovídajícím o době Václava IV. je literatura, jež se věnuje problematice reformace a husitství. Autory literatury s touto tematikou jsou František Šmahel¹⁶, ze starších autorů František Michálek Bartoš.¹⁷ S reformací souvisí i problematika Dekretu kutnohorského, jemuž se blíže věnuje Martin Nodl,¹⁸ a otázka české nižší šlechty z díla Miloslava Polévky.¹⁹ Vedle literatury

⁸ FIALA, Zdeněk. Předhusitské Čechy: český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419. 2., dopl. vyd. Praha: Svoboda, 1978.

⁹ ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II.* 2. vyd. Praha: Libri, 2008.

¹⁰ HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437.* Překlad Markéta Maurová. 1. vyd. Praha: Argo, 2003.

¹¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky.* Praha: Academia, 1987.

¹² MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava: 1310-1423.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

¹³ ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české, 1: Od příchodu Slovanů do roku 1740.* Praha: Paseka, 1993.

¹⁴ ČORNEJ, Petr. *Jan Žižka: život a doba husitského válečníka.* Vydání první. Praha: Paseka, 2019. ČORNEJ, Petr. *Král Václav IV. a jeho dva Janové, Jan z Jenštejna a Jan Nepomucký.* In: *Pět hvězd nad českým královstvím: svatý Jan Nepomucký a katolická reformace.* Barokní jezuitské Klatovy 2013: sborník příspěvků, Klatovy, 2013. ČORNEJ, Petr. *30.7.1419 - první pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta.* Vyd. 1. Praha: Havran, 2010.

¹⁵ VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: česká legenda.* Vyd. 2., podstatně rozš. a přeprac., V nakl. Paseka 1. Praha: Paseka, 2013.

¹⁶ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce. 2, Kořeny české reformace.* Vyd. 2., Ve vydavatelství Karolinum 1. Praha: Univerzita Karlova, 1996.

¹⁷ BARTOŠ, František Michálek a KROFTA, Kamil, ed. *České dějiny. Dílu II. část 6, Čechy v době Husově (1378-1415).* 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1947.

¹⁸ NODL, Martin. *Dekret kutnohorský.* Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2010.

¹⁹ POLÍVKA, Miloslav. *Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce.* Praha: Academia, 1982.

zabývající se husitstvím a reformací podává informace o českém králi i Božena Kopyčková²⁰, jež se věnuje jeho druhé manželce, královně Žofii. K českým králům vydali publikaci Marie Ryantová, Petr Vorel a Robert Antonín.²¹ Celé dílo bylo věnované také cestě Karla IV. do Francie, jíž se Václav IV. účastnil.²²

Především pro druhou část bakalářské práce jsou potom podstatné zdroje, jenž se zabývají zobrazováním krále a jeho doby v kronikách. Takovou literaturou jsou díla Petra Čorneje²³, z nichž první dvě ukazují dvojí tvář Václava IV. nejen ve středověkých kronikách, třetí dílo pak zpracovává pohled husitské inteligence na události celého 15. století. Zatímco Petr Čornej zpracoval problematiku utrakvistických autorů, Vladimír Loskot se zaměřil na postavu krále Václava z pohledu katolických autorů.²⁴

Vedle výše zmíněné literatury, která se stala základem pro poznání života a vlády českého a římského krále Václava IV., jsem pro potřeby bakalářské práce nastudovala množství další sekundární literatury především v podobě článků a studií, jež budou citovány v průběhu práce. Všechny články se zabývaly životem Václava IV. nebo okolnostmi, které se jej bezprostředně týkaly.

Prameny

Pro druhou část bakalářské práce, která se zabývá postavou krále Václava IV. v narativních pramenech jsem zvolila díla dobových autorů, která budu dále rozebírat, abych získala představu o tom, co o králi vypovídají. Jako první jsem zvolila kroniku Beneše Krabice z Weitmile²⁵, který ve své kronice zobrazil život Václava IV. ještě za vlády císaře

²⁰ KOPIČKOVÁ, Božena. *Česká královna Žofie: ve znamení kalicha a kříže*. Praha: Vyšehrad, 2018.

²¹ RYANTOVÁ, Marie, ed., VOREL, Petr, ed. a ANTONÍN, Robert. *Čeští králové*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008.

²² ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha: Argo, 2006.

²³ ČORNEJ, Petr. *Tajemství českých kronik: Cesty ke kořenům husitské tradice*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987. ČORNEJ, Petr: *Václav IV. v proměnách času*. (Příspěvek k české pověsti královské.) In: *Česká literatura* 33, 1985. ČORNEJ, Petr. *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví 15. století*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1986.

²⁴ LOSKOT, František. *Král Václav IV.: dle katolických klevet a dle dějepisu*. Praha: Volná myšlenka, 1911.

²⁵ KRABICE Z VEITMILE, Beneš a BARTOŠ, František Michálek, ed. *Panování císaře Karla IV.* Praha: Pokrok, 1940.

Karla IV. Dále se budu zabývat kronikou Vavřince z Březové²⁶, jenž byl současníkem krále Václava a své dílo napsal z pohledu utrakvistického autora a přímého svědka událostí.

Vedle tohoto husitského kronikáře se bude práce věnovat Spravovně, jejímž autorem je katolický kněz Pavel Žídek,²⁷ který zažil poslední roky Václavovy vlády, ale své dílo sepsal až za panování Jiřího z Poděbrad. Katolickým autorem je také Enea Silvio Piccolomini²⁸, jenž nepatřil k českým autorům, ale jeho dílo bylo již ve své době přeloženo do češtiny a pro české dějiny je natolik významné, že jsem jej do práce zařadila. Posledním dílem pocházejícím z 15. století jsou tzv. Staré letopisy české, pro jejichž zpracování v této práci jsem využila především edici *Ze starých letopisů českých* Jaroslava Poráka a Jaroslava Kašpara.²⁹ Staré letopisy české vznikaly v průběhu 15. až do počátku 16. století z přičinění množství převážně anonymních autorů a jsou významným svědectvím o své době.

Přestože se poslední pramen vymyká vytyčenému zadání, považovala jsem za přínosné, zařadit do bakalářské práce i jej. Kronika Václava Hájka z Libočan³⁰ pochází až z první poloviny 16. století a náleží tak už k dílům raně novověkým. Pro utváření obrazu Václava IV. má však nezanedbatelný význam. Autor přejímal množství informací z předchozích kronik, které dále předával vlastním specifickým vypravěčským stylem, přičemž některé části sám upravoval nebo dokonce vymýšlel. Téměř do počátku 19. století přejímali mnozí autoři části jeho kroniky jako historická fakta. Mezi ně patřili historiografové jako Jan František Beckovský nebo Bohuslav Balbín. Takovým způsobem se mohl dále šířit i Hájkem vytvořený obraz českého a římského krále Václava IV. Králův

²⁶ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ a BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Husitská kronika; Píseň o vítězství u Domažlic*. Vyd. 2., opr., (Ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1979.

²⁷ ŽÍDEK, Pavel a TOBOLKA, Zdeněk Václav. ed. *M. Pavla Židka Spravovna*. Praha: Č. ak. císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908. s. 185.

²⁸ PIUS II., papež et al. MARTÍNKOVÁ, Dana. ŠMAHEL, František. ed. *Historia Bohemica =: Historie česká*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 1998.

²⁹ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. Vedle toho byla využita i edice Františka Palackého a Františka Šimka. PALACKÝ, František a CHARVÁT, Jaroslav. ed. *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý: [Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané]*. Praha: L. Mazáč, 1941. ŠIMEK, František. *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Praha: Historický spolek: Společnost Husova musea, 1937. ŠIMEK, František. KAŇÁK, Miloslav. ed. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Praha: SNKLHU, 1959.

³⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. Jan LINKA ed. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013.

obraz se v i pozdějších literárních dílech udržel často takový, jaký jej popsal Václav Hájek z Libočan, i přes to, že bylo osvícenskými historiky prokázáno, že kronika není historicky příliš spolehlivým zdrojem.

3 Václav IV. v dějinných souvislostech

Václav IV. se narodil 26. února 1361 ve městě Norimberk, jako syn českého krále a římského císaře Karla IV. a jeho třetí manželky Anny Svídnické. Císař měl v té době pouze dcery, protože jediný syn, který se narodil z předchozího manželství s Annou Falckou, se nedožil dvou let.³¹ Literatura zabývající se Karlem IV. a jeho synem se neshoduje v názoru, zda bylo císařovým záměrem, získat si přízeň říšských knížat tím, že se jeho dědic narodí na území říše.³² V každém případě bylo narození Václava velkou událostí a křtu, který se konal 11. dubna 1361, se účastnili významní představitelé z českých zemí i z říše.³³ Císařův syn byl v návaznosti na českou svatováclavskou tradici, kterou Karel IV. budoval, i jako symbol pokračování dynastie Přemyslovců, z které pocházela matka Karla IV., Eliška Přemyslovna, pokřtěn jménem Václav.³⁴

3.1 Václav IV. za vlády Karla IV.

Císař se snažil svému synovi již od narození zajistit pevné postavení a vybudovat mu stabilní základy pro budoucí vládu. V necelém jednom roce se jeho pečeť objevovala na listinách vedle pečeti císařovy, ačkoli se sám ještě aktivně nepodílel na dění. Velmi brzy se ale začal jednání účastnit, aby si na svou roli zvykl.³⁵ Autoři odborné literatury se rozcházejí v názoru, jakým způsobem byl Václav zpočátku veden k tomu, aby se naučil vládnout. Spěváček zdůrazňuje, že ačkoli se účastnil jednání, měl pouze přijmout roli, ke které byl ostatními veden, aniž by získal hlubší poznatky a zkušenosti.³⁶ Hlaváček proti tomu uvádí, že si měl během nich udělat vlastní ucelený názor a postoj.³⁷ Zároveň se ovšem shodují na

³¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 29.

³² Názor, že šlo o politický záměr se nachází v Čechách králové. [RYANTOVÁ, VOREL, ANTONÍN, 2008. s. 210.] Jde o odlišný názor, než uvedl Jiří Spěváček. Ten píše, že tvrzení není potvrzeno prameny a jde spíše o názor starších historiků, jako byl František Martin Pelcl. Císař nemohl vědět, že se skutečně narodí mužský dědic. [SPĚVÁČEK, 1986. s. 33.] K podobnému názoru se přiklání Bobková, která zdůrazňuje, že Karel do Norimberku především svolal říšský sněm, který měl řešit jeho konflikt s Rudolfem Habsburským. [BOBKOVÁ, 2003. s. 361.]

³³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 34–35. BOBKOVÁ, 2003. s. 360.

³⁴ SPĚVÁČEK, 1987. s. 36.

³⁵ HLAVÁČEK, Ivan. *Nevděčné nástupnictví Václava IV.* In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. 2012. s. 637–638. SPĚVÁČEK, 1986. s. 40.

³⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 47.

³⁷ HLAVÁČEK, *Nevděčné nástupnictví Václava IV.* 2012. s. 638.

tom, že příliš brzké zapojení do politiky, mělo negativní dopad na Václavův budoucí vývoj a jeho vlastní přístup k vládě.³⁸

Karel IV. přislíbil říšským kurfiřtům četná privilegia, aby Václavovi získal spojence. Především chtěl pojistit, že skutečně získá českou korunu. Vyzval například česká města, aby v případě potřeby Václava podpořila.³⁹ Již 15. června 1363 byl Václav korunován českým králem. Karel IV. tím chtěl předejít sporům o nástupnictví, které by mohly nastat kvůli jeho novému manželství s Alžbětou Pomořanskou.⁴⁰ Vedle toho, že bylo vyřešeno nástupnictví, mohl císař využívat postavení svého syna pro politické účely. Zajistil si tak územní zisky⁴¹ a stvrzování smluv jménem Václava jakožto českého krále a předního říšského kurfiřta.⁴²

Neméně významným činem, kterým Karel IV. zajistil budoucnost svého syna, bylo zorganizování jeho volby římským králem. K tomuto kroku vedly poměrně dlouhé přípravy, během nichž Karel IV. získával podporu a výhodné smlouvy, které si neváhal zajišťovat vysokými finančními obnosy a přísliby hospodářských výhod.⁴³ Nejdůležitější bylo zajištění hlasů říšských kurfiřtů. Pro zvolení Václava IV. římským králem mohl počítat s hlasem českým, braniborským a saským. Hlasy ostatních si musel zajistit výše zmíněnými prostředky.⁴⁴ Že k tomuto kroku směřoval již od Václavova narození, nasvědčuje fakt, že již roku 1362 si spolu s potvrzením, že Václav bude českým králem, smluvně pojistil, že římským králem nebude zvolen nikdo z rodu Habsburků. Protože ti by mohli být pro Lucemburky největší konkurencí při následující volbě.⁴⁵ O souhlas žádal císař i papeže Řehoře XI., který nejdříve souhlas udělil, ale papežská kurie žádala, aby byla ve věci volby

³⁸ SPĚVÁČEK, Jiří. 1986. s. 59. HLAVÁČEK, *Nevděčné nástupnictví Václava IV.* 2012. s. 637.

³⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 42–43.

⁴⁰ BOBKOVÁ, 2003. s. 376. SPĚVÁČEK, 1986. s. 46. Václav byl českým králem korunován ve dvou letech a třech měsících. Korunovace měla předejít sporům o nástupnictví, protože Karel IV. očekával, že se svou čtvrtou manželkou Alžbětou Pomořanskou bude mít další mužské potomky. Václavova matka Anna Svídnická zemřela 11. července 1362 při porodu.

⁴¹ BOBKOVÁ, 2003. s. 366. Roku 1367 Václavovým jménem vyplatil říšské zástavy Heidingsfeld a Mainbernheim a udělil mu je jako léno.

⁴² SPĚVÁČEK, 1986. s. 49.

⁴³ HLAVÁČEK, Ivan. *Václav IV. na říšském stolci*. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. 2012. s. 644.

⁴⁴ BOBKOVÁ, 2003. s. 426–430. Karel IV. 23. listopadu 1373 připojil Braniborsko k zemím České koruny a udělil jej lénem svým synům, mohl tedy disponovat i hlasem braniborského kurfiřta. SPĚVÁČEK, 1986. s. 78.

⁴⁵ SPĚVÁČEK, 1986. s. 42. HLAVÁČEK. *Václav IV. na říšském stolci*. 2012. s. 644.

více uplatněna papežská autorita. Proto chtěli odklad volby a její povolení jen z papežské svrchovanosti. Karel IV. odmítl a přistoupil pouze na desetidenní odklad.⁴⁶ K volbě došlo 10. června 1376 ve Frankfurtu nad Mohanem. Václav byl jednomyslně zvolen římským králem. Následně byl korunován 6. července 1376 v Cáchách. Patnáctiletý Václav se stal římským králem a jeho otec Karel IV. byl zároveň římským císařem. Tato výjimečná událost byla obhajována císařovým vysokým věkem a zhoršujícím se zdravotním stavem, jako nutnost zajistit stabilitu říše. Václav IV. musel později přísahat papeži, že za jeho života již nebude nikdo zvolen římským králem.⁴⁷

Václav IV. po své korunovaci římským králem zaslal papeži přísahu a žádal jej o aprobaci. O schválení byl papež ochoten jednat až v roce 1377, kdy potřeboval císařovu podporu po svém přesídlení do Říma. Ovšem k aprobaci nedošlo ani v tomto roce a Řehoř XI. v dubnu 1378 zemřel.⁴⁸ Václavova aprobace závisela na tom, kdo bude zvolen novým papežem. Urban VI. byl proto zpočátku dobrou volbou, jelikož jeho potřeba podpory byla prostředkem pro vyjednávání. Papež si autoritativním přístupem ovšem znepřátelil francouzské kardinály, kteří se od něj odklonili a odešli do Anagni. V tom je podporoval francouzský král Karel V., jenž usiloval o obnovení avignonského papežství, které by bylo pod jeho vlivem. Až tato situace přiměla dne 26. července 1378 Urbana VI. k vydání aprobační buly. Učinil tak nejen pod nátlakem císaře, jenž tím podmiňoval svou pomoc, ale také francouzských kardinálů, kteří svým nesouhlasem chtěli postavit Karla IV. a Václava IV. proti papeži.⁴⁹ Po dvou letech byla konečně Václavova volba římským králem potvrzena, ale k vyřešení konfliktu mezi papežem a kardinály tím nedošlo. Francouzští kardinálové prohlásili volbu Urbana VI. za vynucenou davem a tudíž neplatnou, a dne 20. září 1378 zvolili nového avignonského papeže Klimenta VII.⁵⁰ Politika Karla IV. přiklonila Václava IV. na stranu politicky neschopného papeže Urbana VI, který ve svém úřadu dál zůstal.⁵¹ Tím začalo papežské schizma, které rozdělilo evropský svět mezi dva vzdoropapeže. Pro Václava IV. to do budoucna znamenalo velmi složitou situaci, kterou měl

⁴⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 87.

⁴⁷ BOBKOVÁ, 2003. s. 430.

⁴⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 95–97.

⁴⁹ Ibidem. s. 474–477. Novým papežem byl zvolen Ital Bartholomeo Prignano. Volba italského papeže měla posílit Řím, který se opět stal jeho sídlem. Byl zvolen jednohlasně, za přítomnosti čtyř italských kardinálů a dvanácti francouzských. Sedm kardinálů se pro odpor k přesídlení z Avignonu do Říma volby neúčastnilo.

⁵⁰ SPĚVÁČEK, 1980. s. 476.

⁵¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 99.

jako římský král řešit.

Důležitým prostředkem Karla IV. pro upevňování moci byla sňatková politika, která umožňovala uzavírat spojenectví a získávat území. Také Václavovi byla již v dětském věku vybrána budoucí manželka, kterou měla být podle smlouvy z roku 1361 Alžběta Hohenzollernská.⁵² Ke svatbě mezi nimi ovšem nikdy nedošlo, protože po smrti Rudolfa IV. Habsburského roku 1365 se císaři naskytla výhodnější příležitost, která mu umožnila získat na svou stranu bývalého spojence rakouského vévody. Novou manželkou Václava IV. se měla stát Alžběta, neteř uherského krále Ludvíka I. Uherského. Alžběta Uherská byla v té době dědičkou uherského trůnu, proto byl tento sňatek pro Lucemburky velmi důležitý.⁵³ Ani tento sňatek nebyl ovšem uzavřen. Literatura se rozchází v dataci, kdy byla papežem Urbanem V., vydána bula rušící zasnuby Václava IV. a Alžběty.⁵⁴ Pro císaře Karla IV. ale nebylo zrušení sňatku velkou překážkou, protože již od roku 1368 zřejmě uvažoval o novém sňatku Václava IV. s dcerou polského krále Kazimíra III. Nikdy ovšem nedošlo k uzavření smlouvy, protože papež Urban V. odepřel královým dcerám dědičná práva.⁵⁵ Svatební smlouva byla nakonec podepsána dne 13. června 1370 mezi císařem a rýnským falckrabětem Albrechtem I. Wittelsbašským. Šlo především o snahu narušit koalici Wittelsbachů, která se proti Lucemburkům stavěla.⁵⁶ Ke sňatku českého krále Václava IV. a Johany Bavorské došlo 29. září 1370 v Norimberku. Královna Johana nebyla příliš výraznou postavou, která by ovlivňovala krále a politické dění.⁵⁷ Václavova první manželka zemřela 13. prosince 1386. Množství autorů mlčí o příčině její smrti, nebo zmiňují pověsti. Kopiczková jako nejpravděpodobnější příčinu smrti uvádí

⁵² SPĚVÁČEK, 1986. s. 38. Alžběta Hohenzollernská byla dcerou norimberského purkrabího Fridricha V. Hohenzollernského, který byl pro císaře cenným spojencem. Svatba se měla uskutečnit do deseti let a smlouva zavazovala Fridricha V. Hohenzollernského k tomu, že pokud zemře bez mužského dědice, území získá Václav IV.

⁵³ BOBKOVÁ, 2003. s. 390. Nejdříve musela být anulována smlouva s Fridrichem V. Hohenzollernským, za což purkrabí získal finanční náhradu.

⁵⁴ Spěvák uvádí datum 9. prosince 1369 [SPĚVÁČEK 1986. s. 65.], zatímco Bobková odkazuje na datum 8. ledna 1370, [BOBKOVÁ, 2003. s. 405.] tedy na den, kdy podle prvního autora dostala Alžběta dispens k manželství s řeckým císařem Filipem III. Právě tato příležitost vedla k odmítnutí sňatku Alžběty Uherské s Václavem IV. ze strany uherského krále Ludvíka I.

⁵⁵ BOBKOVÁ, 2003. s. 406. Dědičná práva na polský trůn přiznal uherskému králi Ludvíku I., protože jeho matkou byla Alžběta Polská, dcera polského krále Vladislava I. Lokýtky.

⁵⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 68.

⁵⁷ KOPICKOVÁ, Božena. *Královny Johana a Žofie*. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. 2012. s. 758.

mor.⁵⁸ Další manželku si již Václav IV. vybral sám. Jeho druhou manželkou se 2. května 1389⁵⁹ stala Žofie Bavorská⁶⁰, dcera bavorského vévody Jana z dynastie Wittelsbachů. Václav tím udržoval vazby s rodem, ze kterého obě jeho ženy pocházely.⁶¹

Ve své závěti ze dne 21. prosince 1376 odkázal Karel IV. Václavovi České království a kurfiřtský hlas, který k němu náležel, dále mu měla patřit léna opolská, slezská knížectví, část Hlohovska, Frankenštejnsko, Góra a Stínavsko, část Horní Lužice a Budyšínsko. Po matce zdědil Václav Svídnicko a Javorsko. Dále byl lenním pánem nad markrabstvím moravským, vévodstvím opavským a lény Českého království v Porýní, Švábsku, Bavorsku, Francích, Míšeňsku, Vogtlandu a Durynsku. V závěti bylo pamatováno i na Václavovy bratry, Zikmund dostal Braniborsko a Jan Zhořelecko a část braniborské marky. V době vydání testamentu byl již císař starý a trpěl zdravotními potížemi způsobenými dnou. Navíc docházelo k napětí mezi Václavem a jeho macechou Alžbětou Pomořanskou, které se nelíbilo protěžování prvorozeného syna. Vedle těchto důvodů se císař obával i postupu svého synovce, markraběte moravského Jošta, který byl druhým nejstarším členem rodu Lucemburků a měl snahu uzurpovat moc.⁶²

Literatura často poukazuje na fakt, že se sám Václav o nic nezasloužil, ale vše mu získal jeho otec. Ve srovnání s Karlem, který musel vést aktivní politiku, aby dosáhl svého postavení, není Václav hodnocen jako příliš dobrý panovník.⁶³ Karel Václavovi zajistil postavení českého i římského krále, ale v přehnané snaze ho chránit mu neposkytl dostatečné zkušenosti, ze kterých by mladý král mohl později čerpat. V mnoha případech byl Václav držen mimo politické dění a nemohl ani přihlížet vládě svého otce, natož aby mu bylo

⁵⁸ KOPIČKOVÁ, 2012. s. 758. Kopiczková zmiňuje pověst, že byla královna zabita Václavovým psem, nebo se zabila sama tím, že odmítala jíst. Tyto závěry vycházejí především z děl zahraničních kronikářů, kteří Václava očerňovali. Jaroslav Čechura ovšem považuje zardoušení psem za nejvíce pravděpodobnou smrt. ČECHURA, 2008. s. 36.

⁵⁹ Božena Kopiczková zmiňuje, že není jisté, zda ke sňatku skutečně došlo 2. května v Chebu během říšského sněmu, nebo se sňatek uskutečnil již před Velikonocemi. KOPIČKOVÁ, 2012. s. 760.

⁶⁰ O královně Žofii a jejímu vztahu s Václavem IV. více v monografii: KOPIČKOVÁ, 2018.

⁶¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 196.

⁶² Ibidem. s. 91–92. Dne 18. října 1377 vydal nový testament, zřejmě kvůli narození dalšího syna, který ovšem brzy zemřel. Druhou závětí se nijak nemění území odkázané Václavovi. BOBKOVÁ, 2003. s. 433.

⁶³ ČECHURA, Jaroslav. *Václav IV. a jeho doba*. In: *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. 2019. s. 12.

umožněno zcela samostatně konat.⁶⁴ Po smrti císaře Karla IV. dne 29. listopadu 1378 se mladý král ujal samostatné vlády nad rozsáhlým územím.

3.2 Samostatná vláda Václava IV.

Navzdory všemu, co Karel IV. pro svého syna zajistil, byly podmínky, za kterých Václav vládu přebíral, poměrně složité. Evropská společnost byla rozdělena mezi dva papeže a papežské schizma vážně nabourávalo dosavadní středověké vnímání instituce papežství. Situace způsobovala rozkol mezi evropskými panovníky. Tento konflikt se přidával k dalším, které v té době Evropou rezonovaly. Byla to především válka Anglie a Francie tzv. stoletá válka, boj o vládu v Dánsku a expanze Osmanské říše.⁶⁵ Samotná vláda v říši znamenala do budoucna nové problémy, především kvůli eskalujícím sporům mezi říšskými městy a knížaty. Říšská knížata navíc usilovala o co největší nezávislost na královské moci a nepřilíš autoritářská osobnost Václava IV. tyto tendence nedokázala zastavit.⁶⁶ Vedle těchto problémů, za které Karel IV. nebyl osobně odpovědný, vznikaly další, jež způsobil sám. Karlovy závazky vůči říšským kurfiřtům, ať již finanční nebo majetkové, kterými získal pro syna hlas ve volbě římského krále, nebyly zcela vyrovnány a staly se zátěží pro Václava. Stejně nešťastné bylo i rozdělení území, které do té doby podléhalo jednotné správě. Moc se roztříštila mezi syny Karla IV., a ačkoli měli přísahat společný postup, v konečném důsledku to způsobilo spíše oslabení panovníkovi moci a spory mezi členy Lucemburského rodu. K těmto konfliktům se ještě přidávali bratřenci z moravského lucemburského křídla, především Jošt a Prokop.⁶⁷

Vedle těchto důvodů se na nepříznivé situaci podílely i problémy demografické. Především je potřeba zmínit epidemie moru. České země nejvíce zasáhla epidemie z roku 1380. Během Václavovy vlády došlo k vypuknutí této nemoci vícekrát, ale ostatní vlny nezasáhly Čechy tak drtivě. Spolu s nemocemi sužovala země i neúroda a s tím spojený hladomor.⁶⁸ Dalším závažným problémem bylo lapkovství a větší množství loupeživých rytířů.⁶⁹

⁶⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 73.

⁶⁵ Ibidem. s. 105.

⁶⁶ HLAVÁČEK. *Václav IV. na říšském stolci*. 2012. s. 646.

⁶⁷ ČECHURA, 2008. s. 21. Jošt, Prokop a Jan Soběslav byli synové Karlova bratra Jana Jindřicha, markraběte moravského. Právě Jan Jindřich rozdělil území mezi své syny, což bylo inspirací pro Karlův testament.

⁶⁸ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 11-12.

⁶⁹ ČORNEJ, 1993. s. 133-134.

3.2.1 Vláda v říši

I přes složité podmínky se Václav IV. ujal vlády energicky a se snahou problémy skutečně řešit. V prvních letech usiloval o kontinuitu s vládou Karla IV. Po nástupu na trůn si například u sebe ponechal rádce svého otce.⁷⁰ Zřejmě i pod jejich vlivem se hned v prvním roce samostatné vlády rozhodl pro cestu do říše, kam svolal říšský sněm. Tento sněm, stejně jako ostatní, kterých se v dalších letech účastnil osobně nebo v zastoupení, měl řešit především problém papežského schizmatu. Protože Karel IV. prosazoval podporu římského papeže Urbana VI., pokračoval Václav i v této linii. Jeho hlavní snahou bylo přimět účastníky koncilu k jeho jednomyslnému uznání a zavržení vzdoropapeže. Na žádném ze sněmů, které Václav IV. svolal, nebyl tento závažný problém vyřešen. Autoři děl se shodují, že už na prvním sněmu nedokázal Václav ovládnout situaci a uplatnit svou autoritu, projevil se spíše jako nerozhodný a pasivní.⁷¹

Rozporuplně je hodnocena i jeho nečinnost v otázce římské jízdy, kterou po něm papež Urban VI. vyžadoval. Tato jízda by podpořila římského papeže a přiklonila krále definitivně na jeho stranu. Ačkoli Václav IV. na korunovaci po určitou dobu pomýšlel, nikdy ji neuskutečnil, a to ani po volbě nového římského papeže Bonifáce IX., který mu nabídl desátek z některých církevních provincií, aby jízdu podpořil.⁷² Někteří historici dávají neuskutečnění římské jízdy za vinu pasivitě a neschopnosti římského krále.⁷³ Spěváček to naproti tomu vykládá jako aktivní postoj, protože v dané chvíli šlo o nereálný akt. Nebylo možné nákladnou cestu financovat, navíc by to mohlo znamenat konflikt se spojeneckou Francií. Bylo potřeba řešit narůstající problémy v říši i dědictví Polska a Uher po Ludvíku I. Výtky Václavu IV. proto považuje za neopodstatněné.⁷⁴ Nutno podotknout, že Václav IV. byl potvrzen i avignonským papežem Klimentem VII., který také usiloval o královo uznání. Václav dokonce svolil k jednání s Avignonem, k čemuž došlo během poledních let života papeže Urbana VI., který si svou krutostí a prchlivým jednáním znepřátelil mnohé stoupence.⁷⁵ Za účelem jednání s avignonským papežem obnovil Václav IV. roku 1390

⁷⁰ SPĚVÁČEK, 1986. s. 105.

⁷¹ FIALA, 1978. 296. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 290.

⁷² SPĚVÁČEK, 1986. s. 207. Bonifác IX., Petr Tomacellus, byl zvolen 2. listopadu 1389 po smrti Urbana VI.

⁷³ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 329. HOENSCH, 2003. s. 167.

⁷⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 142, 146-147.

⁷⁵ Ibidem. s. 202-203. Spěváček odklon od papeže Urbana VI. odůvodňuje jeho krutým chováním, kterým proti sobě počítal i mnohé kardinály. Proti tomu Jaroslav Čechura udává jako hlavní důvod rozpory s arcibiskupem Janem z Jenštejna, který byl horlivým zastáncem římského papeže. [ČECHURA, 2008. s. 25.] Spěváček uvádí,

smlouvu o spolupráci a vzájemné podpoře s Francouzským králem Karlem V., zastáncem Klimenta VII. Byl ovšem Francií příliš tlačěn do uznání téhož papeže. Proto vydal nepřijatelné požadavky, po kterých bylo vyjednávání s Klimentem VII. ukončeno a vztahy s Francií byly utlumeny. Václav IV. se opět přiklonil k římskému papeži Bonifáci IX., ale římskou jízdu už nikdy neuskutečnil.⁷⁶ To, stejně jako jednání s Francií, vyvolalo ještě větší antipatie ze strany říšských kurfiřtů, kteří římského krále považovali za neschopného a neochotného řešit problémy.⁷⁷

Vedle výše zmíněných problémů, které musel Václav IV. řešit, se objevovaly další. Ke konfliktům mezi říšskou šlechtou a městy docházelo již za života Karla IV., ale vygradovaly až po nástupu Václava IV.⁷⁸ Šlo především o menší města, která neměla možnost uchovat si svou samostatnost a docházelo k vměšování do jejich vnitřních záležitostí. Na základě toho si města vytvářela obranné spolky. Důvody sporu mezi městy a říšskou šlechtou sahaly daleko před začátek vlády Václava IV. Ve sporech šlo o mílové právo měst, utíkání poddaných ze služeb šlechty do měst a další vnější vlivy. Spory často přecházely v ozbrojené konfrontace a hrozily rozpoutáním vnitřní války. Římský král se problémy v říši pokoušel řešit především sjednáváním a vyhlášením zemských mírů. Ty ovšem nedokázaly poměry v říši urovnat trvale. Jako nejvýznamnější počín Václava IV. v říšské politice Spěváček uvádí heidelberské jednání ze dne 17. května 1384, během kterého byla uzavřena dohoda tzv. Stallung, která měla zaručit zemský mír.⁷⁹ Přesto nebyl zajištěn trvalý klid zbraní a nadále docházelo ke střetům. Proto se Václav IV. pokusil roku 1389 situaci vyřešit Chebským říšským landfrýdem, ale vyhlášení zemského míru již nemělo

že přílišnou horlivostí vzbuzoval Jan z Jenštejna v králi nechuť řešit teologické otázky. SPĚVÁČEK, 1986. s. 129.

⁷⁶ Ibidem. s. 205-208. Václav IV. se cítil být tlačěn do uznání avignonského papeže žádostí aragonského krále Jana, aby Kliment VII. měl poslední slovo ve věci sňatku jeho dcery s markrabětem Prokopem. Proto vydal požadavky, že sám rozhodne o pravosti papeže, bude obsazovat biskupství a prelatury a získá církevní desátky.

⁷⁷ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 297. F. M. Bartoš uvádí, že kurfiřtům šlo primárně o získání větší moci. BARTOŠ, 1947. s. 23.

⁷⁸ FIALA, 1978. s. 296. Ivan Hlaváček uvádí, že snaha měst o vytváření ochranných spolků, má kořeny již v ozbrojeném konfliktu švábských měst s Karlem IV. Právě tyto spolky se dostávali do konfliktů s říšskou šlechtou. HLAVÁČEK, *Václav IV. na říšském stolci*. 2012. s. 646.

⁷⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 177, 186. Úspěch jednání přičítá především tomu, že byli vybráni schopní diplomaté. Ryantová shodně se Spěvákem uvádí, že se král po prvotní podpoře městských svazů přiklonil spíše na stranu říšské šlechty. Ani na jedné straně si však nedokázal získat dostatečnou podporu. RYANTOVÁ., VOREL, Petr, ANTONÍN, 2008. s. 215.

takovou váhu a říšský král postrádal dostatečnou autoritu, která by dokázala zemský mír udržet.⁸⁰

Vedle sporů měst a říšské šlechty docházelo uvnitř říše k dalším konfliktům, a to mezi Václavem IV. a říšskými kurfiřty. Králův nerozhodný přístup umožňoval kurfiřtům uplatňovat svá práva daná Zlatou bulou, která jim přiznávala podíl na vládě. Čím dál více dávali králi najevo, že se nebudou zcela podřizovat jeho vůli. Samostatně svolávali sněmy a ovlivňovali dění v říši. Fiala upozorňuje i na to, že ačkoli obě manželky Václava IV. byly z německého rodu, královo sídlo bylo české a do říše zajížděl pouze v případě potřeby. Snaha mít krále, který bude sídlit v říši, tak měla být jedním z důvodů, proč začali uvažovat o novém římském králi.⁸¹ První plán k sesazení Václava z říšského trůnu byl navržen již v roce 1383. Nejvíce proti římskému králi vystupoval rýnský falckrabě Ruprecht I. Falcký., který svolával sněmy bez králova souhlasu. Králova moc byla stále více omezována a v mnoha případech se musel opírat právě o Ruprechta I. nebo Jana z Jenštejna, aby něčeho dosáhl.⁸² Spěváček tento úpadek nepřisuzuje pouze panovníkovi a jeho nedostačené autoritě, ale také celkovému posunu vnímání královské moci, který byl neodmyslitelně spjat se změnou vnímání instituce papežství.⁸³

Navzdory snahám Václava IV. na počátcích vlády konflikty řešit, vyhlašovat zemské míry a pravidelně do říše zajíždět, spory neustávaly a ozývalo se stále více hlasů proti jeho vládě. Sám Václav zřejmě pocíťoval tíži panování a začal se stahovat z říšské politiky. Od roku 1383 se četnost jeho cest do říše výrazně snížila a až do roku 1397 do říše téměř nezavítal. Nepřítomnost v říši jen více utvrzovala kurfiřty v nespokojenosti s jeho vládou, protože na jednání vysílal pouze diplomaty jako své zástupce. Hlaváček na obhajobu Václava IV. zmiňuje, že říše byla neustále Václavem spravována korespondenčně, ale zároveň přiznává, že král osobně vyřizoval pouze nepatrnou část.⁸⁴ Kurfiřti žádali, aby svou nepřítomnost nahradil alespoň zástupnou vládou, ale král jejich snahy odmítal.

Vlivem těchto okolností se stále více prosazovaly tendence sesadit Václava IV. z trůnu římského krále. O abdikaci dokonce uvažoval i sám panovník. Příčinou byla krize v říši, kdy

⁸⁰ HLAVÁČEK. *Václav IV. na říšském stolci*. 2012. s. 650.

⁸¹ FIALA, 1978. s. 297.

⁸² SPĚVÁČEK, 1986. s. 117, 175.

⁸³ Ibidem. s. 128. Spěváček tento proces označuje jako *krizi principu středověké autority*.

⁸⁴ HLAVÁČEK. *Václav IV. na říšském stolci*. 2012. s. 648.

probíhala vnitřní válka mezi rýnským falckrabětem Ruprechtem I. a svazem říšských měst.⁸⁵ Zároveň v téže době, tedy v srpnu 1388, prodělal Václav IV. závažnou nemoc, kvůli které nezasáhl do dění v říši. Ačkoli otázkou zůstává, zda by král zasáhl, pokud by nebyl nemocný. Tyto události přiměly Václava k uvažování o abdikaci, která měla omezit moc Ruprechta I. a zamezit mu v možnosti převzít římský trůn. Svůj návrh přednesl mohučskému arcibiskupovi Adolfu Nassavskému, po kterém žádal podporu jednoho z Lucemburků na římském trůnu výměnou za potvrzení privilegií. Navzdory tomuto jednání Václav IV. nakonec neabdikoval.⁸⁶

I přes úvahy o abdikaci si chtěl Václav IV. říšskou vládu udržet. Byl ovšem v otázce řešení tamních problémů příliš pasivní, a navíc byl stále více zaměstnáván problémy, které se objevovaly v českém království. Těmto záležitostem se bude věnovat následující kapitola pojednávající o vládě v českých zemích, ale protože tyto události zásadním způsobem ovlivňují i Václavovu říšskou politiku, je potřeba je alespoň zmínit. Byly to spory o mocenské postavení uvnitř lucemburského rodu, dále snaha vyšší šlechty získat moc, kterou jim král upíral, a v neposlední řadě králův konflikt s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna. Poslední problém dal říšským kurfiřtům do rukou další argument pro sesazení Václava z říšského trůnu především kvůli tomu, že konflikt vyvrcholil umučením arcibiskupského vikáře Jana z Pomuka. Spory krále s příslušníky vlastního rodu i panskou jednotou skončily zajetím Václava IV. a omezením jeho moci v českých zemích. To samozřejmě mělo vliv i na další oslabení královny již tak upadající moci v říši. Právě zajetí krále Václava IV. se snažil využít rýnský falckrabě Rudolf II., který se dal pro období jeho nepřítomnosti zvolit říšským vikářem. Ale kvůli válce o biskupství štrasburské nemohl využít příležitosti, která mu mohla pomoci k lepšímu postavení v říši. Místo toho měla pomoc z říše, vedená Ruprechtem III. falckým, zásadní vliv na ukončení bojů a dojednání podmínek Václavova propuštění dne 30. července 1394.⁸⁷ Spěváček uvádí, že pomoc z říše byla poslána především kvůli obavám, aby se nestrhl boj o římskou korunu mezi

⁸⁵ SPĚVÁČEK, 1986. s. 190.

⁸⁶ Ibidem. s. 192. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ. 2003. s. 324-325.

⁸⁷ SPĚVÁČEK, 1986. s. 238. F. M., Bartoš uvádí případ Jana Nepomuckého jako hlavní příčinu sesazení. BARTOŠ, 1947. 180.

Lucemburky. Říšští činitelé se obávali, že by v takovém boji neměli příležitost zasahovat do dění nebo korunu získat pro sebe.⁸⁸

Václavův nezáměr o situaci v říši a pasivní přístup k řešení tamních problémů, vzbuzoval u říšských činitelů stále větší odpor k jeho vládě. Jmenování Zikmunda Lucemburského říšským vikářem v roce 1396, nebylo šťastným řešením, protože uherský král byl příliš zaměstnán tureckým vpádem do Evropy. Situace vedla říšské kurfiřty k novým úvahám o sesazení Václava IV. z trůnu římského krále, které ještě zesílily po udělení arcibiskupství v Mohuči Janu Nassavskému. Václav proti Janu Nassavskému nedokázal prosadit svého kandidáta Fridricha z Blankenheimu a ani následná podpora Joffrieda z Leiningenu nebyla účinná. Přestože mohučská kapitula byla původně na straně Joffrieda, Jan Nassavský měl na své straně římského papeže Bonifáce IX., který jej dne 24. ledna 1397 jmenoval arcibiskupem v Mohuči. Důvodem udělení provize Janovi nebyla jen snaha získat převahu nad avignonským papežem, který podporoval druhého kandidáta, ale i finanční obnos, který z toho římskému papeži plynul.⁸⁹

Volba Jana Nassavského mohučským arcibiskupem nebyla jedinou diplomatickou prohrou, které se Václav IV. dočkal. Po téměř deseti letech od poslední návštěvy říše svolal Václav IV. na 29. dubna 1397 sněm do Norimberku, kam pozval pouze říšská města. Mezitím porýnští kurfiřti⁹⁰ svolali sněm do Frankfurtu nad Mohanem na 13. května 1397. Sněm svolaný kurfiřty se konal za vysoké účasti, zatímco sněm v Norimberku se neuskutečnil, protože nedorazili zástupci měst ani sám král. Ten se nezúčastnil ani frankfurtského sněmu, kam za sebe poslal svého diplomata. Z usnesení sněmu vzešel požadavek, aby římský král zvolil říšského hejtmana, který bude říši v jeho nepřítomnosti spravovat.⁹¹

Teprve po frankfurtském sněmu a nátlaku ze strany vyšší šlechty se král skutečně odhodlal k cestě do říše. Dne 17. září 1397 se v Norimberku konal sněm, na kterém se král po mnoha letech energicky projevil. Vyhlásil zemský mír do roku 1399, který sjednal

⁸⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 262. RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.* Litomyšl: Paseka, 2007. s. 231.

⁸⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 269-270. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ. 2003. s. 374. Jan Nassavský se spojil s nespokojenými kurfiřty.

⁹⁰ Mezi porýnské kurfiřty patřili arcibiskup trevírský, arcibiskup kolínský a rýnský falckrabě. Tito kurfiřti setrvali v odporu vůči římskému a českému králi.

⁹¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 271.

s franckými a bavorskými městy k nimž se záhy připojila i knížata. Vedle toho řešil tažení proti loupeživým rytířům. Přístup, s jakým na sněmu jednal, mu zajistil sympatie mnohých zúčastněných. Václav IV. v říši zůstal mnohem delší dobu, než původně předpokládal, zatímco české země spravoval moravský markrabě Prokop. Svolával další sněmy, aby se setkal i s porýnskými kurfiřty, kteří stále zůstávali v opozici. Již na frankfurtském sněmu mu předali seznam požadavků a stížností. Šlo především o nečinnost v řešení papežského schizmatu i rozkolů v říši, kritika italské politiky, ztráty říšského území, předávání prázdných podepsaných pergamenů, vraždy duchovních, přičemž některá obvinění nebyla oprávněná, protože například ztráty říšského území nemohl Václav příliš ovlivnit.⁹²

Navzdory jednání porýnských kurfiřtů, kteří svou obžalobou překračovali hranice společenské normy, Václav neustával ve snaze situaci řešit. Dalším krokem byla cesta do Francie, kde chtěl jednat s francouzským králem Karlem VI. Cílem mělo být nalézt řešení otázky papežského schizmatu a uzavřít smlouvu o spojení.⁹³ Bobková uvádí, že za cestou do Francie mohly stát i důvody osobní. Především touha opět navštívit pařížský dvůr⁹⁴, nebo přivést do francouzské společnosti svou manželku Žofii.⁹⁵ Největší překážky cestě do Francie kladli Ruprecht III. Falcký⁹⁶ a arcibiskup Jan Nassavský, který odmítl králi udělit povolení pro cestu přes jeho území. Král ale, zřejmě pod vlivem velmi dobrých rádců, dokázal situaci vyřešit. Již dne 6. ledna 1398 dal návrh na desetiletý všeobecný zemský mír, kvůli kterému kurfiřti krále potřebovali a nemohli si dovolit stát mu v cestě.⁹⁷ Proti cestě do Francie vystoupil i římský papež Bonifác IX., který ve shodě s porýnskými kurfiřty odmítal jakékoli jednání, které by skončilo jinak než bezpodmínečnou kapitulací avignonského papeže. Přes veškerý odpor Václav IV. cestu do Francie podnikl a 31. března 1398 byla v Remeši uzavřena spojenecká smlouva mezi římským králem a vévodou Ludvíkem Orleánským, která zavazovala obě strany k pomoci proti jakémukoli nepříteli kromě

⁹² SPĚVÁČEK, 1986. s. 277-280. Ztráty území byly způsobeny širšími mocenskými souvislostmi v celé Evropě, které byly silně podmíněny papežským schizmatem. Stejně tak italská politika jen pokračovala v linii, která byla započata již za vlády Karla IV.

⁹³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 281.

⁹⁴ Václav podnikl cestu do Francie ještě spolu s Karlem IV. v letech 1377-1378. O cestě Karla IV. a Václava IV. do Francie více: ŠMAHEL, 2006. s. 139.

⁹⁵ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ. 2003. s. 377.

⁹⁶ Ruprecht II. Falcký zemřel 6. ledna 1398. Jeho nástupcem se stal jeho syn Ruprecht III., tento muž byl neobyčejně ambiciózní a bojovný.

⁹⁷ SPĚVÁČEK, 1986. s. 282.

moravského markraběte Prokopa a francouzského krále Karla VI. Václav zároveň získal půjčku na třicet tisíc franků.⁹⁸

Přestože francouzský dvůr stál do té doby za avignonským papežem, navrhl vévoda Ludvík Orleánský možnost, že by situace mohla být vyřešena rezignací obou papežů. Tento návrh byl vznesen především z toho důvodu, že si členové pařížské univerzity uvědomovali, že současný stav rozkládá společnost a představuje nebezpečí v podobě radikalizujících hnutí v církvi. Václav IV. poslal k Benediktovi XIII. vyslance, který jej měl přesvědčit k rezignaci. Papež ale odmítl a celá záležitost zůstala pro tu chvíli nevyřešena. Další Václavova cesta vedla přes Frankfurt nad Mohanem, Würzburg, Forchheim a Norimberk až do Čech.⁹⁹

Navzdory tomu, jaké počáteční sympatie si král svým jednáním získal v říši, neměla jeho cesta příliš dobré výsledky. Přesto z jednání v Remeši vzešlo rozhodnutí francouzského dvora distancovat se od avignonského papeže, čímž došlo ke splnění závazků. Římský papež Bonifác IX. věděl, že jednání o sesazení obou papežů, by pro něj mohlo mít neblahé následky. Proto se snažil získat prostřednictvím Zikmunda Lucemburského, na nějž apeloval, aby Václav IV. podstoupil korunovační jízdu do Říma, římského krále na svou stranu. Spěváček uvádí, že tento postup byl jediným způsobem, jak si mohl Václav IV. udržet korunu římského krále.¹⁰⁰ Václav ani přes bratrovo naléhání na návrh nepřistoupil, místo toho přislíbil jednání s uherským a polským králem o sesazení obou papežů. K tomuto jednání nikdy nedošlo, protože Václav onemocněl. Vedle toho došlo k dalším sporům v lucemburském rodě, které přerostly v boje, do nichž se záhy zapojila i panská jednota. Problémy v říši byly tedy opět odloženy.¹⁰¹

Zatímco v českých zemích docházelo ke konfliktům mezi Lucemburky, v říši porýnští kurfiřti připravovali Václavovo sesazení z trůnu římského krále. V dubnu roku 1399 se setkali v Boppardu tři kurfiřti, šlo o rýnského falckraběte Ruprechta III., kolínského

⁹⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 285-286.

⁹⁹ Ibidem. s. 287-288. Na zbytečnost Francouzské cesty upozorňuje i Zdeněk Fiala: FIALA, 1968. s. 294.

¹⁰⁰ SPĚVÁČEK, 1986. s. 290. Václav se stále držel možnosti rezignace obou papežů, ačkoli ani v této věci se nijak aktivně neangažoval. Návrh římského papeže, silně podporovaný Zikmundem Lucemburským, mohl zachránit lucemburské dynastii římský trůn, protože plné uznání římského papeže bylo zcela ve shodě s názory říšských kurfiřtů. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ. 2003. s. 379. Lenka Bobková ovšem uvádí, že Václav IV. ani nechtěl odstoupit od římského papeže.

¹⁰¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 289-291.

arcibiskupa Fridricha ze Saarwerdenu a mohučského arcibiskupa Jana Nassavského. Během setkání uzavřeli spojeneckou smlouvu, která měla být ve prospěch říše, ale především byla namířena proti králi, ačkoli to nebylo přímo vyřčeno. K nim se později přidal trevírský arcibiskup Werner III. z Falkensteina, který za to získal hospodářské výhody. Všichni společně potom přistoupili k zrušení bezcelního obchodu v jejich zemích, čímž římského a českého krále finančně poškozovali. Jejich jednání pokračovalo spojením se s deseti říšskými knížaty, především pro případ, že by došlo ke střetu s říšskými městy, která trvale podporovala Václava IV. Za těchto podmínek se dne 2. června 1399 ke koalici přidal i pátý kurfiřt, saský vévoda Rudolf, který byl až do té doby na straně Lucemburků.¹⁰²

Teprve po této zprávě Václav IV. začal jednat a hledal podporu u měst, Frankfurtu nad Mohanem a Kolínu nad Rýnem, a žádal setkání s kurfiřty. K setkání nedošlo, místo toho byla dne 19. září 1399 uzavřena další smlouva mezi pěti kurfiřty a deseti knížaty.¹⁰³ Přestože král zklamal a nedorazil na další vyhlášený sněm do Norimberku, zachovávala vůči němu říšská města loajalitu a informovala jej o dění.¹⁰⁴ Václav IV. věděl, co se v říši odehrává, ale nejel tam, protože se obával, že by Zikmund získal jeho trůn. Zároveň došlo opět k bojům mezi Lucemburky, které bylo potřeba řešit. Šlo především o boje mezi moravskými bratřenci, Joštem a Prokopem.¹⁰⁵

Kurfiřti mezitím svolali další sněm ve Frankfurtu nad Mohanem, kde chtěli získat na svou stranu Jošta Lucemburského, nového braniborského markraběte. Jošt se k nim nepřipojil a zároveň se od nich distancoval i saský vévoda Rudolf, což ale nezabránilo zbylým kurfiřtům svolat další sněm do Oberlahnsteinu. Václavovy pokusy svolat sněm do Norimberku a veškerá snaha situaci zachránit, již vycházela naprázdno a spíše způsobovala, že i věrná říšská města byla jeho chováním znechucena a jejich loajalita začala kolísat.¹⁰⁶

Na svolaném sněmu v Oberlahnsteinu byl Václav IV. sesazen z trůnu římského krále, což bylo obhájeno přednesením četným prohřešků, kterých se král během své vlády dopustil. Bylo mu vyčítáno, že neřešil papežské schizma, italská politika

¹⁰² Ibidem. s. 297-300.

¹⁰³ Ibidem. s. 301. Tato volba byla omezena na nového krále z rodu, bavorského, míšeňského, hessenského, norimberského a württemberského. Tím z volby vyřadili rod Lucemburků.

¹⁰⁴ Města podporovala Václava IV., protože v minulosti hájil jejich zájmy i požadavky a byl zárukou svobody obchodu a výroby.

¹⁰⁵ MEZNÍK, 2001. s. 271.

¹⁰⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 312-313.

a povýšení Viscontiů na milánské vévody, vydávání blanketů, pasivita v řešení říšských problémů, kruté zacházení a usmrcení církevních hodnostářů.¹⁰⁷ Šlo o totožné výtky, které již kurfiřti králi několikrát přednesli. Mnohé z nich ani nemohl ovlivnit, nebo byli v jeho kompetenci, jak tomu bylo u povýšení Viscontiů. Proti sesazení Václava IV. z římského trůnu se nezvedl žádný větší odpor. Spěváček uvádí, že za sesazením krále byly mnohem hlubší politickoeconomické důvody, protože Ruprecht III. Falcký byl v rámci finančních zájmů větších říšských měst, šlechty, finančníků a kupců mnohem perspektivnější partner, než mohl být český král. V každém případě šlo o mocenské zájmy porýnských kurfiřtů, kteří se zasadili o královo sesazení.¹⁰⁸ F. M. Bartoš uvádí, že porýnské kurfiřti nebyli jediní, kdo sledoval vlastní zájmy při sesazení Václava IV., protože měli silnou oporu například v řádu Německých rytířů i novém anglickém králi Jindřichu IV.¹⁰⁹

3.2.2 Vláda v českých zemích

V prvních letech své samostatné vlády vyvíjel mladý král aktivitu především při snaze řešit situaci v říši, v první řadě se zabýval problémem papežského schizmatu. Vládu v českých zemích považoval za dostatečně pevnou, protože Karel IV. vybudoval správní systém, který velmi dobře fungoval. Snažil se pokračovat v linii, kterou započal jeho otec, ponechal si jeho rádce, pokračoval v dokončování staveb, pokoušel se o aktivní říšskou politiku. Přes slibný začátek nedokázal udržet země v takovém stavu, v jakém byly za vlády jeho otce. Tento úpadek není možné klást za vinu pouze králi, přestože jeho povahové vlastnosti a schopnosti rozhodně nedosahovaly kvalit Karla IV. Situace, za níž Václav IV. převzal vládu, byla odlišná od doby, ve které vládl císař Karel IV.¹¹⁰ Šlo především o papežské schizma a s tím související složitější pozici v říši, čemuž se práce věnovala v předešlé kapitole. Zdeněk Fiala pokládá otázku, zda bylo vše chybou Václava, nebo by takovou situaci nedokázal vyřešit ani mnohem schopnější panovník. Za jisté pokládá jen to, že Václav v každém případě selhal a na vině tomu byla především jeho výchova. Z tohoto pohledu můžeme hledat vinu již u Karla IV.¹¹¹ Podle Petra Čorneje šlo ovšem spíše o to, že Václav byl vychováván tak, aby jako panovník dokázal obstát v obdobných poměrech jako

¹⁰⁷ HLAVÁČEK, Václav IV. na říšském stolci. 2012. s. 653.

¹⁰⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 315.

¹⁰⁹ BARTOŠ, 1947. s. 174. Jiří Spěváček ovšem podotýká, že takové informace není možné bezpečně prokázat. SPĚVÁČEK, 1986. s. 317.

¹¹⁰ O situaci v Čechách na přelomu 14. a 15. století: ČORNEJ, 1993. s. 133-136.

¹¹¹ FIALA, 1978. s. 290.

jeho otec. Na měnící se společnost, jež nejen v Českých zemích spěla ke stavovství, nemohl být předem připraven.¹¹²

Stále více se oddělovala česká a říšská politika, což mělo kořeny v rozdělení pravomocí mezi dva poradce, kdy jeden zastupoval říšskou politiku a druhý českou. Tím se značně rozdělila králova moc a vedoucí říšský činitel, Ruprecht I. Falcký, tím získal značný vliv.¹¹³ I přes rozdělení moci se jednotlivé politické události z obou území vzájemně prolínaly a ovlivňovaly. Problémy v českých zemích zaneprazdňovaly krále natolik, že se nemohl, i kdyby chtěl, věnovat záležitostem v říši. Naopak když byl Václav zajat, přišla pomoc právě z říše.

Stále více problémů se objevovalo nejen v říši, ale i v českých zemích. Václav IV. se velmi brzy začal potýkat s konflikty uvnitř lucemburského rodu, kdy se proti sobě stavěli jeho příslušníci. Nezřídka docházelo ke konfliktům jednotlivých členů i se samotným králem. Další spor nastal mezi Václavem IV. a pražským arcibiskupem, Janem z Jenštejna. Vedle tohoto sporu králi znesnadňovala vládu i vyšší šlechta, která se hlásila o svá práva. Ve snaze získat větší podíl na moci se v boji proti králi spojovala vyšší šlechta s Lucemburky, především s moravským markrabětem Joštem a uherským králem Zikmundem. Již tak složitou situaci ještě ztěžovaly národnostní a demografické problémy i nastupující husitské hnutí.

Vláda Václava IV. nebyla jen neúspěšná, na počátku si dokázal zajistit cenné spojení jako například rakouského vévodu Leopolda. Jedním z politických úspěchů mladého krále bylo roku 1379 sjednání zasnub mezi Zikmundem Lucemburským a dcerou uherského krále, Marií.¹¹⁴ Autoři odborných publikací se často shodují v tom, že Václavova vláda byla z velké části politickou improvizací. O aktivnější politiku se český a římský král snažil především v prvním pětiletí své vlády, poté jeho aktivita začala upadat a Václav IV. se stahoval na své hrady v českých zemích.¹¹⁵ Důležité je také vyzdvihnout, že jestli v něčem skutečně následoval otcova příkladu, potom to bylo v kulturní oblasti.¹¹⁶

¹¹² ČORNEJ, 1986. s. 124.

¹¹³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 116.

¹¹⁴ Ibidem. s. 122, 125.

¹¹⁵ ČORNEJ, 2013. s. 34.

¹¹⁶ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 152.

3.2.3 Spory s pražským arcibiskupem

První konflikty s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna¹¹⁷ pramenily z královny nerozhodnosti při řešení papežského schizmatu. Pražský arcibiskup měl tendenci k autoritativnímu působení a snažil se převzít postavení vůdce, což se českému králi nelíbilo. Pokud přihlédneme i k tomu, že vládly neshody mezi panovnickou a duchovní mocí v celém středověku, potom je možné tento spor považovat za hlubší konflikt než pouze osobní averzi. Jan z Jenštejna byl nespokojen s nedostatečnou aktivitou Václava IV. při řešení papežského schizmatu, kdy sám byl jednoznačně na straně římského papeže Urbana VI. a totéž žádal i po římském a českém králi. Jejich vztahy se ještě přiosťřily, když Václav IV. uzavřel roku 1383 dohodu s Francií. Tento krok vnímal Jenštejn jako prohru, protože šlo o spojení se zemí podporující avignonského papeže.¹¹⁸ Ivan Hlaváček ve své studii uvádí, že spor sahal ještě hlouběji k jistému konfliktu mezi arcibiskupem a občany Norimberku, z kterého král získal finanční obnos místo toho, aby se zasadil o odškodnění Jana z Jenštejna. K této události, kdy bylo vykradeno arcibiskupovo obydlí v Norimberku, došlo roku 1380 a Ivan Hlaváček uvádí, že do té doby mezi králem a arcibiskupem nebyly žádné rozpře.¹¹⁹

Krátká shoda mezi Václavem IV. a Janem z Jenštejna nastala ve chvíli, kdy se arcibiskup snažil posílit pražskou univerzitu novými pařížskými dominikánskými profesory. Místo toho ale profesori odešli do Vídně. Od té doby se svár mezi králem a arcibiskupem stupňoval. Téhož roku mezi nimi opět došlo ke konfliktu, který započal ve chvíli, kdy se Jan z Jenštejna dostal do sporu s vyšehradskou kapitulou.¹²⁰ Do sporu byl zapojen králův bratranec Jan Soběslav, kvůli čemuž vnímal Václav IV. spor jako útok na svůj rod.¹²¹

¹¹⁷ Jan z Jenštejna získal skvělé vzdělání. Díky rodinným konexím ale i vlastním schopnostem se dostal již v mladém věku na významné posty. V jeho prospěch mluvil fakt, že jeho strýcem byl pražský arcibiskup, Jan Očko z Vlašimi. Roku 1375 se stal biskupem v Míšni a v březnu roku 1379 byl potvrzen jako pražský arcibiskup. Ještě před tímto jmenováním byl Karlem IV. vybrán za Václavova kancléře. ČORNEJ, 2013. s. 31-32.

¹¹⁸ ČORNEJ, 2013. s. 34-38. Francie stála jednoznačně na straně avignonského papeže Klimenta VII. a některé státy se kvůli svým neshodám s Francií přidaly na stranu římského papeže. Pro Francii bylo v takovém případě velkou prohrou, když byla Anna Lucemburská, dcera Karla IV., provdána za anglického krále Richarda II. To vše v okamžiku, kdy mezi Anglií a Francií stále probíhala stoletá válka. Dohoda, kterou Václav s francouzským králem uzavřel, eliminovala dopady anglického sňatku lucemburské princezny.

¹¹⁹ HLAVÁČEK, Ivan. *Jan z Jenštejna a Norimberk na počátku 80. let 14. století*. In: *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám*. Praha: Karolinum, 1995 s. 130.

¹²⁰ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 331-332.

¹²¹ Jan Soběslav byl bratrem moravských markrabat Jošta a Prokopa.

Konflikty mezi panovníkem a arcibiskupem se nadále stupňovaly, přičemž je možné jmenovat spor o jez s královým oblíbencem Janem Čúchem ze Zásady. Což se stalo záminkou pro odvolání Jenštejna z úřadu kancléře v červnu roku 1384.¹²² Mezi dalšími konflikty byl spor o možnost převážet arcibiskupovo zboží po Labi přes město Litoměřice.¹²³ Arcibiskup se navíc dostával do pře s královskou mocí kvůli duchovním, kteří byli popraveni dle světského práva. Ke krátkému usmíření došlo kolem roku 1392 na přání české královny Žofie Bavorské, protože svár znemožňoval její korunovaci. Arcibiskup ale křehký mír brzy porušil, když králi přednesl ostré stížnosti na jeho oblíbence.¹²⁴ Václav žádal odvolání Jenštejna z postu arcibiskupa, aby se zbavil jeho vlivu. V té době zemřel papež Urbana VI. a nastoupil Bonifác IX., který jednal více pragmaticky. Nový římský papež potřeboval podporu římského krále, po kterém požadoval korunovační jízdu do Říma, za což byl ochoten dosadit nového pražského arcibiskupa.¹²⁵

Konflikt, který zcela narušil již tak velmi špatný vztah krále Václava IV. s arcibiskupem Janem, začal uvolněním místa opata benediktinského kláštera v Kladrubech. Na smrt zdejšího opata král čekal, protože chtěl z tohoto kláštera vytvořit základ nové diecéze. Nové biskupství chtěl obsadit svým člověkem, aby arcibiskupovi snížil pravomoc i příjmy. Benediktínští bratři zvolili nového opata a Jan z Jenštejna využil příležitosti. Nedal králi mnoho času na námítky a rychle opata potvrdil.¹²⁶ Když došlo dne 20. března 1393 ke schůzce, nakázal král zajmout arcibiskupův doprovod, Jana z Pomuka, Mikuláše Puchníka a Václava Knoblocha. Jan z Jenštejna uprchl, ale jeho lidé byli mučeni, aby král zjistil, co arcibiskup chystá. Jan z Pomuka mučení nepřežil a jeho tělo bylo svrženo do řeky Vltavy.¹²⁷ Mezi králem a arcibiskupem došlo k následnému jednání, ale panovníkovy požadavky byly

¹²² SPĚVÁČEK, 1986. s. 165-166.

¹²³ DOLEŽALOVÁ, Eva. *Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna*. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. 2012. s. 656.

¹²⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 215-217.

¹²⁵ K Janovi z Jenštejna a jeho konfliktům s králem Václavem IV.: BARTOŠ František Michálek. *Jan z Jenštejna a jeho zápas*. In: *Jihočeský sborník historický*. 13, č. 4, (1940), s. 94-108. a POLC, Jaroslav V. *Proč nebyl arcibiskup Jan z Jenštejna svržen do Vltavy*. In: *Mediaevalia historica Bohemica*. 4. 1995 Praha: Historický ústav ČSAV, 1995. a KOPECKÝ, Milan, POHANKA, Josef a HASHEMI, Michaela. *Jan Milič z Kroměříže a Jan z Jenštejna*. Žďár nad Sázavou: Cisterciaria Sarensis, 1999. s. 74-75, 80-81.

¹²⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 218-219.

¹²⁷ VLNAS, 2013. s. 25-27. Janu Nepomuckému se vedle Víta Vlnase věnují další publikace: CHROUST, Václav. BURŠÍKOVÁ, Zdeňka. VITÁK, Karel. *Pět hvězd nad českým královstvím: svatý Jan Nepomucký a katolická reformace. Barokní jezuitské Klatovy* 2013: sborník příspěvků. 1. vyd. Klatovy: Město Klatovy, 2013. a POLC, Jaroslav Václav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993.

nepřijatelné a Jenštejn uprchl do Říma. Tam se mu ovšem nedostalo pomoci, protože papež potřeboval římského krále více než arcibiskupa. Dne 31. ledna 1396 byl potvrzen nový arcibiskup, Olbram ze Škvorce. Tato volba byla schválena Václavem IV., přestože šlo o Jenštejnova synovce.¹²⁸

Přestože autorka této práce pro zjednodušení výkladu uvádí konflikt mezi králem a arcibiskupem samostatně, nešlo o izolovaný problém, ale naopak o spor, který hluboce zasahoval celý stát a vzbuzoval nenávist ke králi. Zásadním způsobem spor přístrojovali královi oblíbenci z nižší šlechty, což vyvolávalo odpor vyšší šlechty a ostatních členů lucemburského rodu, kteří se děním cítili ohroženi. Spěváček uvádí, že hlavní příčinou celého konfliktu byla králova obava z izolace a strach ze ztráty trůnu.¹²⁹ Zároveň měla stížnost arcibiskupa Jana z Jenštejna podíl na sesazení Václava IV. z trůnu římského krále, protože jedním z bodů obžaloby bylo právě zabíjení duchovních.¹³⁰

3.2.4 Vztahy s příslušníky lucemburského rodu

Jak již bylo zmíněno dříve, sjednal Václav IV. svému nevlastnímu bratrovi Zikmundovi¹³¹ zasnuby s dcerou uherského a polského krále Ludvíka. Sňatek i nástupnictví v Uhrách se neobešly bez problémů a bylo potřeba, aby se Zikmund prosadil vojensky. Václav IV. se do války zapojil až na jejím konci, přičemž ani nedošlo k boji, jen k demonstraci síly. Zikmund Lucemburský tak získal uznání svého nástupnictví v Uhrách.¹³² Vláda v Uhrách zaměstnávala Zikmunda Lucemburského natolik, že do konce 80. let mezi ním a straším bratrem Václavem nedošlo k žádným konfliktům.

Klid vládl i mezi ostatními členy lucemburského rodu. Problémem se ovšem postupně stávala příliš ambiciózní povaha Jošta Lucemburského, který měl snahu jednat ve vlastním zájmu, v rámci čehož upevňoval například vztahy s Habsburky. V té době ještě k rozkolu mezi bratranci nedošlo, naopak roku 1389 Václav opět jmenoval Jošta říšským vikářem

¹²⁸ DOLEŽALOVÁ. *Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna*. 2012. s. 663. SPĚVÁČEK, 1986. s. 226.

¹²⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 226.

¹³⁰ Jan z Jenštejna podal vlastní svědectví o vraždě Jana z Pomuku ve svém stížném listě Acta in Curia Romana, který adresoval římskému papeži. SPĚVÁČEK, 1986. s. 216.

¹³¹ Václav IV. byl synem Anny Svidnické, Zikmund a jeho mladší bratr Jan Zhořelecký byli potomci královny Elišky Pomořanské.

¹³² SPĚVÁČEK, 1986. s. 182-184.

v Itálii.¹³³ K prvnímu rozporu mezi nimi mohlo dojít v roce 1390, kdy Václav přikázal útok na Opolsko poté, co Jošt koupil bez Václavova vědomí Krnovsko od Vladislava Opolského. Tento zásah vyvolal mezi bratranci konflikt, který se v dalších letech stupňoval. Král také začal mnohem více upřednostňovat druhého bratrance Prokopa, kterému se tím otevřela možnost politického vzestupu.¹³⁴

K již zmíněnému spojení Jošta s rakouskými vévody se roku 1390 připojil i Zikmund Lucemburský a společně uzavřeli dne 2. června 1390 smlouvu o vzniku ligy(unie). Ačkoli se zavazovali, že dohoda o podpoře není namířena proti Václavovi ani Janu Zhořeleckému, dle Spěváčka je z dohody možné vyčíst, že mezi králem a Joštem vládly spory.¹³⁵

Stejně jako vládl rozkol mezi Václavem IV. a Joštem, docházelo ke konfrontacím i mezi moravskými bratry, které zesílily natolik, že na jaře roku 1393 mezi nimi začala válka. Jošt se zřejmě cítil ohrožen vzrůstajícím vlivem Prokopa. V době, kdy se mezi nimi Václav pokusil vyjednat podmínky míru, došlo k pokusu o atentát. Václav IV. vypil jed, Jed pozřel také Fridrich Bavorský, jenž otravu na rozdíl od Václava nepřežil. V době královny rekreace se vlády ujal jeho nejmladší bratr Jan Zhořelecký.¹³⁶

Václav IV. si po svém zotavení znepřátelil Viléma I. Míšeňského, protože mu odmítl splatit dluh, jehož vyrovnání přislíbil Jan Zhořelecký pro případ, že by Václav IV. otravu nepřežil. Vilém I. se přiklonil k unii a spolu se Zikmundem, Joštem a Albrechtem III. Habsburským uzavřel novou smlouvu, která byla zcela očividně namířena pro králi, ačkoli uváděla, že jde o spojení proti všem kromě Svaté říše římské.¹³⁷

Během těchto let se do značné míry vytvořila spojení mezi Lucemburky tak, jak byla dodržována v následujících letech. V únoru roku 1394 se konala schůzka, na které mělo dojít k usmíření lucemburské rodiny. Mezi Prokopem a Joštem byl pro onu chvíli uzavřen mír.¹³⁸ Konflikty byly ale natolik závažné, že brzy propukly znovu a tentokrát

¹³³ MEZNÍK, 2001. s. 240.

¹³⁴ Ibidem. s. 251. Bobková uvádí, že kromě toho, že o tom nebyl Václav jako lenní pán informován, byl hlavní problém v tom, že jednání o koupi mohlo popudit polského krále Vladislava Jageilla, s kterým měl Václav IV. dobré vztahy. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 344-345.

¹³⁵ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 345.

¹³⁶ Ibidem. s. 346-347. MEZNÍK, 2001. s. 253.

¹³⁷ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 347.

¹³⁸ Ibidem. s. 348.

mnohem silněji, protože se Jošt a později i Zikmund spojili s vyšší šlechtou, která byla stále více nespokojená s vládou Václava IV.

3.2.5 Konflikty Václava IV. s příslušníky panského stavu

Konflikty mezi králem a příslušníky vyšší šlechty nebyly ve středověku ničím výjimečným. I Karel IV. se s tímto stavem dostal do střetu, ačkoli nad ním svou politikou většinou dokázal udržet kontrolu. Problémem vlády Václava IV. bylo, že nevedl expanzivní politiku, z které by mohla česká šlechta profitovat.¹³⁹ Zároveň se král dopustil chyby, když na svou stranu nezískal vlivné šlechtice. V českých zemích často docházelo ke svárům mezi jednotlivými rody. Václav IV. mohl těchto sporů využít ve svůj prospěch stejně jako jeho předci, ale místo toho se nespokojená šlechta spojila proti němu. Odpor šlechty vůči panovníkovi vzbuzovalo především jejich opomíjení při jmenování členů rady a celkově upřednostňování příslušníků nižší šlechty.¹⁴⁰ Zároveň Bobková uvádí, že odpor šlechty umožňoval svou nerozhodnou a nepřilíš důslednou povahou sám král. Šlechta tedy požadovala svůj podíl na řízení země, který měl být zaručen vytvořením instituce, jež bude zaručovat vyššímu stavu výkonnou moc.¹⁴¹

Vedle nespokojenosti s tím, že král dosazuje na významné posty nedostatečně urozené oblíbence, vzbuzovalo nelibost také královo právo na odúmrt' a možnost vybírat poručníky sirotkům. Kvůli právu na odúmrt' se dostali do nepříznivé situace páni z Bibrštejna a páni z Pardubic. S králem zvolenými poručníky, kteří se snažili svěřencův majetek získat pro sebe, se potýkali Vilém II. z Landštejna a Jan z Michalovic. Šlechtici, kteří byli takovým způsobem postiženi, se rychle přidávali k opoziční skupině.¹⁴² Král tvrdě postihl také odbojného šlechtice Markvarta z Vartemberka. Protože Markvart neuposlechl výzvu k zaplacení pokuty za loupeživé výpravy, byl v roce 1390 zajat, uvězněn a byl mu zabrán majetek.¹⁴³

¹³⁹ O konfliktu české vysoké šlechty s Václavem IV.: NEJEDLÝ, Martin. *Václav IV. a panská jednota. "Barvy všechny"*. In: *Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*. 10, č. 11-12, (1999,) s. 242-249.

¹⁴⁰ NOVOTNÝ, Robert. *Spor Václava IV. s panstvem*. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. 2012. s. 664-665.

¹⁴¹ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 348.

¹⁴² Ibidem. s. 349-351.

¹⁴³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 201.

Šlechta byla s vývojem situace nespokojená a žádala větší podíl na vládě, který jí byl upírán. Svůj boj proti králi páni započali v dubnu roku 1394, kdy se sešli za účelem zasedání zemského sněmu, během nějž 5. května 1394 uzavřeli smlouvu o ochraně země. Deklarace byla podepsána i Joštem Lucemburským a prozatím nebyla přímo namířena proti králi. Záhy ale proti králi vystoupili a dne 8. května 1394 jej zajali u Berouna, čemuž napomohl spor zemanů s Borešem z Rýzmburka, kvůli kterému Ota z Bergova povolal vojsko.¹⁴⁴ Autoři uvádí, že spor byl zřejmě fiktivní. Umožnil tak nenápadně svolat vojenskou hotovost, která byla využita proti králi.¹⁴⁵ Václav IV. byl uvězněn v Praze a panská jednota se snažila převzít vládu. Proti tomu se ale zvedla vlna nespokojenosti, kterou nedokázalo utišit ani vynucené jmenování Jošta hejtmanem českého království. Přestože se k panské jednotě přidávali další páni, úspěch nebyl tak velký, protože zemský soud ukázal, že ne každý chtěl proti králi vystoupit.¹⁴⁶

Proti zajetí krále se postavil Jan Zhořelecký, který sebral vojsko a získal pomoc od Viléma I. Míšeňského, s nímž dokázal obsadit Prahu. Jan byl uznán jako králův zástupce, protože Václav IV. byl mezitím převezen přes Český Krumlov na Wildberg u Lince.¹⁴⁷ Jan, ačkoli postrádal finanční prostředky na tak velké vojsko, se vydal na jih Čech, kam mu byla poslána pomoc od Ruprechta II. Falckého. Dne 30. července 1394 došlo k jednání o podmínkách králova propuštění. Král byl propuštěn 1. srpna 1394. Uzavřenou smlouvu nedodržel, ale ani nenařídil stíhání členů panské jednoty. Jan Zhořelecký za svou pomoc nic nezískal, pouze upadl do dluhů kvůli armádě, kterou shromáždil na pomoc králi. Zároveň bylo zrušeno vše, co Jan zavedl, včetně odvolání Zikmunda Hulera z postu královského podkomořího.¹⁴⁸

I přes uzavření míru a snahu Václava IV. získat Jošta na svou stranu se situace neuklidnila.¹⁴⁹ Dne 2. dubna 1395 došlo k uzavření smlouvy o pomoci proti každému kromě

¹⁴⁴ NOVOTNÝ. *Spor Václava IV. s panstvem*. s. 666-667. Mezi pány, kteří podepsali deklaraci patřili Jindřich z Rožmberka, Jindřich z Hradce, Vilém III. z Landštejna, Jan z Michalovic, Ota z Bergova, Jindřich Berka z Dubé, Boreš ml. z Rýzmburku, Boček z Kunštátu. Ota z Bergova byl nejvyšší purkrabí. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 352.

¹⁴⁵ ČECHURA, 2008. s. 38. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 352.

¹⁴⁶ BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 352-353.

¹⁴⁷ Jan Zhořelecký byl uznán královým zástupcem, především protože po krádeži peněz z novoměstské pokladny nechal sesadit Zikmunda Hulera z postu podkomořího.

¹⁴⁸ Ibidem. s. 353-355.

¹⁴⁹ Ke konfliktům moravských markrabat Jošta a Prokopa více: MEZNÍK, 1999. s. 250-270.

říše. Smlouvu uzavřel Jošt Lucemburský, falckrabě Štěpán, Vilém I. Míšeňský a Jan Zhořelecký.¹⁵⁰ Téhož roku Jošt spolu s panskou jednotou předložili králi žádost, v níž šlechta žádala podíl na vládě. Václav IV. přijal dne 30. května 1395 velkou část předložených požadavků. Mezi potvrzenými požadavky byla amnestie a navrácení zabaveného majetku, obsazení úřadů a míst zemského soudu vyšší šlechtou.¹⁵¹

Na chvíli došlo u krále k obratu a dne 9. června 1395 nechal zajmout markraběte Jošta, čímž chtěl zamezit dalším bojům. Ale nepodařilo se mu tím předejít konfliktu, protože rakouský vévoda Albrecht III. poslal pomoc české šlechtě, což v ní povzbudilo odpor vůči králi. Když armáda panské jednoty zaútočila v srpnu 1395 na Uherské Hradiště, jmenoval Václav IV. Jana Zhořeleckého hejtmánem Českého království. Účelem jmenování mělo být vyjednání míru, ke kterému ale pro nezáměr opozice nedošlo. Jan Zhořelecký přišel o titul, jelikož jej Václav vinil z neúspěchu. Markrabě Jan se stáhl do lužického kláštera,¹⁵² kde 29. února 1396 zemřel za nevyjasněných okolností.¹⁵³

Zikmund Lucemburský byl v této době zaměstnán bojem proti Turkům, proto do dění v českých zemích nezasahoval. Do Čech přijel až na pozvání Václava IV. v únoru 1396, aby jednal o míru. Dne 2. dubna 1396 byl vyjedнан mír, který po odjezdu uherského krále rychle skončil, ale prozatím měl Václav IV. nejvyšší zemské úřady obsadit příslušníky panské jednoty, dodržet dříve stanovené podmínky a zachovat kvalitu groše. Páni byli skutečně dosazeni do úřadů, v nichž nesměli být nahrazeni, a bez jejich vědomí nesměl král učinit rozhodnutí.¹⁵⁴ Václav IV. vládl spolu s vyšší šlechtou v úřadech, ale jak mu bylo umožněno, do rady dosazoval i své oblíbence. To se stávalo stále více problémem, především kvůli vlivu, který měli milci na krále v otázce aktivity v říšské politice. Nespokojenost pánů s vývojem vyvrcholila 11. června 1397 tzv. karlstějnskými vraždami, během nichž byli čtyři královi oblíbenci zabití.¹⁵⁵ V následujících letech se král potýkal

¹⁵⁰ SPĚVÁČEK, 1986. s. 245. F. M. Bartoš uvádí, že se král s Janem Zhořeleckým rozešel, protože nesouhlasil s množstvím peněz, které Jan na záchranou akci vyčerpал. BARTOŠ, 1947. s. 174.

¹⁵¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 246-247. BOBKOVÁ, BARTLOVÁ, 2003. s. 356-358.

¹⁵² SPĚVÁČEK, 1986. s. 250-254.

¹⁵³ Ibidem. s. 258. Janu Zhořeleckému bylo v té době 26 let, byl zdrav, proto vznikla domněnka, že mohl být otráven. Možnými strůjci vraždy mohli být moravský markrabě Jošt i Zikmund Lucemburský. Mezník uvádí, že Jošt nemohl mít na jeho smrti zájem, protože Jan patřil k panské jednotě. Zikmund oproti tomu získal braniborskou marku a možný nárok na český trůn. MEZNÍK, 1999. s. 264.

¹⁵⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 256. MEZNÍK, 1999. s. 263-264.

¹⁵⁵ SPĚVÁČEK, 1986. s. 273.

s problémy v říši i s neustálými konflikty s českou šlechtou. Do všeho zároveň zasahovali i ostatní členové lucemburského rodu. V lednu roku 1400 vyhlásili Zikmund, Jošt a příslušníci panské jednoty válku Prokopovi, protože škodil zemi a vyvolával boje. Válečný stav trval s krátkou pauzou do dubna téhož roku a stal se důvodem, proč Václav IV. opět nezasáhl do dění v říši, přestože se ve válce jinak sám neangažoval.¹⁵⁶

3.2.6 Druhé zajetí krále Václava IV.

Problémy zadržely Václava IV. v Čechách a jen přispěly k jeho sesazení z trůnu římského krále, které ale bylo v tu dobu zřejmě stejně nevyhnutelné. Král se ovšem odmítal vzdát, především kvůli papeži Bonifáci IX., který si chtěl udržet podporu Lucemburků a odmítal potvrzení nově zvoleného Ruprechta III. Zároveň králi zůstávala podpora ze strany říšských měst. Protože šlo o společný zájem, předpokládalo se, že dojde ke spojení členů lucemburského rodu, ale uherský král Zikmund se po dlouhou dobu odmítal účastnit jednání. Když nakonec souhlasil se setkáním, stanovil si za svou pomoc podmínky, které Václav odmítl akceptovat. Králi se nedostalo pomoci, a proto nijak proti rozhodnutí o sesazení nezakročil. Navíc začal být pasivní i v záležitostech českých zemí, jejichž řešení stále častěji přenechával moravským bratřancům.

Nově zvolený římský král Ruprecht III. Falcký viděl v porážce Václava IV. jedinou možnost, jak se zcela prosadit ve svém novém postavení. Jednání Ruprechta s Václavovým pověřencem Prokopem nepřineslo výsledky, protože český král odmítal uznat soka římským králem a přijmout Čechy v léno, pokud on sám nebude římským císařem. Tuto možnost zavrhl Ruprecht III. a snažil se spojit proti Václavovi s českou šlechtou. V červenci roku 1401 tak proti Václavovi vznikla koalice, jejíž součástí byl Ruprecht III., Jošt, česká šlechta v čele s Jindřichem z Rožmberka a markrabě Prokop, který se od Václava odvrátil. Koalice zahájila vojenský útok na Prahu, kterou ale pouze obléhala. V srpnu roku 1401 byla uzavřena mírová smlouva s panskou jednotou. Příslušníci vyšší šlechty získali pravomoc jako vládní orgán.¹⁵⁷

Po upevnění moci Zikmunda Lucemburského v Uhrách, se konečně oba lucemburští králové setkali. Ze dne 4. února roku 1402 vzešla smlouva, která de facto zbavovala Václava IV. všech pravomocí, kromě toho, že zůstane formálně až do smrti

¹⁵⁶ Ibidem. s. 307-309.

¹⁵⁷ Ibidem. s. 323-330.

králem v Čechách i říši, zároveň měl být ve všech rozhodnutích poslušný Zikmundovi. Vláda měla být v rukou uherského krále, než se Václav vrátí z římské jízdy. Za podpory nižší šlechty se Václav IV. Zikmundovi vzepřel a zakázal mu zabírat královské hrady. Na to Zikmund reagoval zatčením Václava IV., k čemuž došlo dne 6. března 1402. Následně Zikmund zajal i Prokopa, který se chtěl proti jeho zajetí krále postavit. Aby předešel odporu, tvrdil uherský král, že Václav IV. odjel za účelem římské jízdy.¹⁵⁸

Zikmund si na krátkou chvíli získal sympatie, protože naplňoval ideály silného panovníka, pod jehož vládou by země mohly prosperovat. Poté, co nechal vyplenit Václavův dvůr a následně odvezl zajatce do Vídně, kde se spojil s rakouskými Habsburky, se proti němu v Čechách zvedl odpor nejen Václavových přívrženců ale i některých příslušníků šlechty usilujících o mír.¹⁵⁹ V září roku 1402 se markrabě Jošt přidal na stranu Václava IV. a požadoval jeho propuštění, protože Zikmund ohrožoval jeho postavení i území. Naopak pomoc králi mohla být následně odměněna. Mezi stranami docházelo k bojům, které byly přerušeny krátkým příměřím, kdy Zikmund musel řešit vzpouru v Uhrách, jíž obratně využíval markrabě Jošt. Dne 11. listopadu 1403 se Václavovi podařilo uprchnout díky větší volnosti, kterou mu věznitelé poskytovali.¹⁶⁰

Návrat krále znamenal v mnohém obrat k lepšímu, protože Václav začal opět s aktivní politikou. Došlo k usmíření mezi ním a markrabětem Joštem. Zároveň jmenoval nové zemské úředníky z řad vyšší šlechty, což potvrzovalo, že budou nadále vládnout v součinnosti. Uvědomoval si, že královská moc musí být podepřena jejich mocí. Po popravě královského podkomořího Zikmunda Hulera kvůli podvrhu listin došlo ke smíru i s nejvyššími představiteli šlechty. V následujících letech nedocházelo k větším konfliktům.¹⁶¹

3.2.7 Národností a náboženské poměry na univerzitě a počátek reformace

Pro formování názorů na náboženské poměry, které sužovaly soudobý svět, byla vhodným místem pražská univerzita. Univerzitní svět, kde se střetávali mistři i studenti

¹⁵⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 334-339. Zajetí Václava IV. bratrem Zikmundem také reflektuje: DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*. Praha: Epoque, 1996. s. 43-45. Václav Drška uvádí, že Zikmundovým záměrem bylo skutečně uskutečnit římskou jízdu a nechat Václava IV. korunovat.

¹⁵⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 340-341.

¹⁶⁰ MEZNÍK, 1999. s. 281-283.

¹⁶¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 360-362.

z českých zemí i evropských států, byl významným místem pro konfrontace a výměny názorů. Souběžně s tím, jak univerzitu rozdělovaly vzrůstající se reformační myšlenky, byla také rozštěpena na čtyři univerzitní národy, český, bavorský, polský a saský. V době vlády Václava IV. získávali němečtí příslušníci univerzity nad ostatními převahu. Nezřídka mezi národy docházelo ke konfliktům. Takovým konfliktem je spor Čechů a Němců o obsazení míst po mistrech, kteří odešli do Vídně, v němž dal Jan z Jenštejna příkaz k obsazování uprázdněných míst pouze Čechy. Reakcí rektora bylo zastavení činnosti univerzity. Po neuposlechnutí ze strany Čechů došlo i k fyzické potyčce. Václav IV. neměl zájem na soudní při, proto byl spor vyřešen smírem. Čeští mistři měli mít pět míst, ostatní národy šest a poslední místo se mělo mezi národy střídat.¹⁶²

Na univerzitě působili učenci, kteří rozvíjeli myšlenky o nutnosti reformace soudobé společnosti a církve. Myšlenky, které byly mezi lid šířeny především v nově založené Betlémské kapli sloužící pro české kázání, se mezi měšťany i řemeslníky ujaly. Především se na reformních názorech projevoval vliv anglického teologa Johna Wiclefa. Tyto myšlenky dále prohlubovaly konflikty mezi univerzitními národy, protože za Wiclefovo dílo se stavěli především Češi. To vedlo k tzv. boji o Wiclefa roku 1403, který byl nejen bojem o to, zda budou Wiclefovy spisy odsouzeny, ale i bojem mezi národy. Dílo anglického teologa nebylo zavrženo, což pro Čechy znamenalo malé vítězství. Sám Václav IV. se do sporů o Wiclefa musel zapojit roku 1408 pod nátlakem arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Házmburka, který vyžadoval, aby se učenci vzdali Wiclefova učení, protože se šířily zprávy o kacířství v Čechách. Došlo k odsouzení kacířských výkladů nikoli celého filozofického díla, s čímž byl spokojen král i český univerzitní národ.¹⁶³

Svůj význam univerzita nesla také v otázce svolání koncilu, který by vyřešil papežské schizma. Ve stejné době došlo ke vzpouře kardinálů proti římskému papeži a odklonu francouzského dvora od papeže avignonského, což otevřelo prostor pro nové řešení situace. Václav IV. v tom zároveň viděl novou možnost k návratu na římský trůn.

¹⁶² ŠMAHEL, František. *Král Václav IV. a pražské studium generale do vydání Dekretu Kutnohorského v roce 1409*. In: *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. 2019. s. 218-220.

¹⁶³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 393-397. K pražské univerzitě a vzdělání více ČORNEJ, 1993. s. 141-144. a ŠMAHEL, 2001. s. 41-44. a ČORNEJOVÁ, Ivana, SVATOŠ, Michal a Univerzita Karlova. *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, 1347/48-1622. Praha: Univerzita Karlova, 1995. K otázce působení Jana Husa na pražské univerzitě ČORNEJ, Petr. *Jan Hus a Pražská univerzita*. In: *Přítomná minulost: XXVII. a XXVIII. letní škola historie*. Praha: Nakladatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, 2016. s. 11-29. a ŠMAHEL, František. *Jan Hus. Život a dílo*. In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, 2014, 112(4). s. 757-761.

Čeští mistři podpořili myšlenku na svolání koncilu, proti čemuž stála německá část univerzity. Nesouhlas německých mistrů představoval překážku pro jeho svolání, což Václav IV. vyřešil 18. ledna 1409 Dekretem kutnohorským, kterým udělil českým mistrům tři hlasy a ostatním národům jen jeden, čímž získal podporu pro svou věc. Němečtí členové univerzity se proti rozhodnutí odvolali, ale svou urputností krále nakonec spíše popudili, přestože byl chvíli nakloněn možnosti odvolat. K odvolání mandátu nedošlo a nespokojení němečtí mistři opustili pražskou univerzitu. Univerzita se tedy stala převážně českou a nadále byla centrem, kde se šířily reformní myšlenky.¹⁶⁴

Ostrou kritiku společnosti, a především církve, vznášel Jan Hus, mistr pražské univerzity, jehož myšlenky byly značně ovlivněny právě Johnem Wiclefem. Vedle přednášení na teologické fakultě se mistr Jan věnoval také kázání v Betlémské kapli, která byla založena pro svobodnější česká kázání. Myšlenky Jana Husa se tak dostávaly i mezi lid a získávaly pro jeho snahu o nápravu církve více následovníků. Podpory se mu dostalo také od samotného Václava IV. a královny Žofie. Král svou podporu vyjádřil například udělením kaple Božího těla univerzitě, přičemž dar převzal právě Hus. Václav IV. také odmítal jakékoli nařčení z kacířství ve svých zemích a podporoval reformní smýšlení, díky čemuž se mohly myšlenky dále šířit.

Proti myšlenkám Johna Wiclefa se začal stavět pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka, jenž se odvolával k římskému papeži s žádostí o přezkoumání spisů. Na počátku vleklého sporu, během kterého byl Jan Hus soustavně obviňován z šíření bludů, za něj na něj byla roku 1410 dokonce uvalena klatba, podporoval Václav IV. reformní proud, nebo se alespoň snažil o nastolení míru mezi stranami. Zásadní změna v jeho přístupu nenastala ani bezprostředně po rozhodnutí pisánského koncilu, na kterém byli dne 5. června 1409 sesazeni oba vzdoropapeži a 26. června 1409 byl zvolen nový papež Alexandr V. Oba sesazení papeži ale odmítli odstoupit, což znamenalo, že po koncilu byli papežové tři. Václav IV. měl zájem na prosazení pisánského papeže Alexandra, jelikož na koncilu v Pise kardinálové panovníkovi přislíbili opětovné uznání římským králem. Odklon od římského papeže a podpora Alexandra V., způsobila, že se arcibiskup, který byl stále věrný

¹⁶⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 398, 404–405. Martin Nodl uvádí, že Dekret kutnohorský nebyl jen výsledkem Václavovy politiky, ale dlouhodobé snahy českých mistrů o převahu na univerzitní půdě. Stejně tak Václav IV. konal kroky k vydání dekretu ještě předtím, například dosazením pražských konšelů převážně české národnosti dne 17. ledna 1409. Tímto krokem chtěl předejít odporu ze strany německých konšelů. NODL, 2010. s. 243.

římskému Řehoři XII., ještě více snažil potírat Wiclefovo učení. Václav IV. v tomto sporu stále jednal ve prospěch mistra Husa nebo alespoň tak, aby reformní učence nepoškodil.¹⁶⁵

Obrat nastal v okamžiku, kdy nový pisánský papež Jan XXIII. vyhlásil proti vzdoropapežům křižáckou výpravu, k jejímuž financování měly sloužit finance z odpustků. Proti těmto praktikám se zvedla velká vlna odporu ze strany reformátorů. Král napsal papeži list, v němž vyjádřil svůj nesouhlas s odpustkovou praxí, ale více si nedovolil. V jeho zájmu bylo zachovat si přízeň pisánského papeže, který jej uznal jako římského krále.¹⁶⁶ V tomto okamžiku upustil Václav IV. od podpory reformního proudu. Roku 1412 to vedlo k odsouzení Wiclefových článků, k čemuž dal rozkaz sám král. Nad Husem byla vyhlášena klatba a kazatel se stáhl do jižních Čech. Dne 6. února 1413 ztroskotala poslední snaha krále vyjednat smír, protože strany nedokázaly najít společné východisko.¹⁶⁷ Václav IV. po generální synodě zůstal pasivní, a to i v okamžiku, kdy byl do Kostnice svolán koncil, který měl vedle papežského schizmatu řešit i potírání kacířství v Čechách. Dne 6. července 1415 byl Jan Hus upálen na kostnické hranici, jeho smrt znamenala nástup husitské revoluce.

3.2.8 Poslední léta vlády Václava IV. a nástup husitské revoluce

V posledních letech své vlády byl Václav IV. pasivní, nebo dokonce zcela rezignoval na vládu i řešení problémů, stejně jako tomu bylo v případě kostnického koncilu a mistra Jana Husa. Proti upálení Jana Husa se ozvala česká vyšší i nižší šlechta, která se spojila za účelem sepsání stížného listu a následně ustanovení jednoty husitské šlechty dne 2. září 1415. České země se dostaly do složité situace, kdy česká šlechta využívala sociální a ekonomické nespokojenosti poddaných k prosazení reformace, která by připravila církev o její moc a majetek a získala šlechtě ještě vyšší podíl na moci. Následně ale docházelo k diferenciaci zájmů vyšší a nižší šlechty, jež se cítila vyšší šlechtou vytlačována, což ji více přimklo k reformnímu proudu. Zároveň z univerzit vycházelo stále více nových duchovních, pro něž nebylo snadné najít stálé místo, a tak se stávali potulnými kazateli

¹⁶⁵ SPĚVÁČEK, 1986. s. 426-433.

¹⁶⁶ Václav IV. byl uznán pisánským papežem, ale nadále římským králem zůstával i Ruprecht Falcký. Po Ruprechtově smrti se o trůn římského krále ucházeli Jošt i Zikmund Lucemburský. V prvních volbách byl zvolen Jošt, ale 18. ledna 1411 zemřel a římským králem byl zvolen Zikmund. Václav IV. nerezignoval a nadále vystupoval jako římský král, na rozdíl od bratra nevedl aktivní říšskou politiku. ČORNEJ, 2019. s. 83.

¹⁶⁷ SPĚVÁČEK, 1986. s. 446-451.

a žebravými mnichy. Jejich kázání proti nemravnému kléru tak mělo mnohem větší účinek.¹⁶⁸

Začaly se vytvářet tři proudy, ortodoxně katolický, umírněný utrakvistický a radikálně utrakvistický.¹⁶⁹ Umírněný utrakvistický proud představovali především univerzitní učenici, radikální frakci pak zastupovali kněží v čele s Jakoubkem ze Stříbra. Václav IV. do napjatých vztahů mezi jednotlivými skupinami nijak nezasahoval a reakce přišla až od nového papeže Martina V.¹⁷⁰ Papež vydal roku 1418 dekret, v němž požadoval zničení veškerého kacířství v Čechách. Zahrnul do toho utrakvisty radikální i umírněné. Do dění se zároveň začal vměšovat Zikmund Lucemburský, který po bratrovi žádal, aby zasáhl. Česká šlechta se hromadně vzdávala husitství, aby měla možnost na svou stranu získat Zikmunda, jenž byl posledním mužským dědicem v Lucemburském rodě. Teprve strach z toho, že by jej Zikmund mohl nahradit, přiměl Václava IV. konat. Zakázal utrakvistickým kazatelům kázat v pražských kostelech, přičemž toto rozhodnutí nakonec zmírnil vyhrazením tří kostelů pro kazatele podobojí.¹⁷¹

Ke zhoršení již tak napjaté atmosféry přispělo dosazení nových konšelů na Novém Městě v červenci 1419, nově jmenováni byli především katoličtí měšťané, kteří začali vystupovat proti husitům. Do čela radikálních utrakvistů se postavil Jan Želivský, na jehož výzvu se 30. července 1419 sešlo velké množství ozbrojených Pražanů.¹⁷² Průvod, který se po kázání vydal městem, zaútočil na Novoměstskou radnici a došlo k defenestraci pražských konšelů. Vzbouřenci dosadili nové konšely ze svých řad a král Václav IV. je potvrdil. Události jej ale zasáhly natolik, že 16. srpna 1419 po srdečním záchvatu zemřel.¹⁷³

Václavov byl pohřben 30. září na Zbraslavi bez slavnostních ceremonií, protože se královna obávala zneuctění těla řádícími husity, které králova smrt ještě více podnítila

¹⁶⁸ Ibidem. s. 527-528.

¹⁶⁹ Označení utrakvismus podle požadavku přijímání pod obojí, tj. tělo i krev páně. Šlo o požadavek, který spojoval umírněné i radikální reformisty.

¹⁷⁰ Martin V. byl zvolen jako nový papež, poté co byli na kostnickém koncilu sesazeni všichni tři vzdoropapeži. Kostnickým koncilem byl vyřešen dlouholetý problém papežského schizmatu.

¹⁷¹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 534-535.

¹⁷² ČORNEJ, 2010. s. 117-119.

¹⁷³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 538-539. ČORNEJ, 2010. s. 145-156.

v revolučních snahách. Během plenění kláštera roku 1420 bylo královo tělo z hrobu vyjmuto. Václav IV. byl konečně pohřben až 25. července 1424 v souvislosti se zklidněním situace.¹⁷⁴

Dědicem českého trůnu se stal jediný mužský člen lucemburského rodu Zikmund Lucemburský, jehož nástup znesnadňovala sílící husitská revoluce. Ačkoliv byl Václav IV. dvakrát ženatý, ani z jednoho manželství nevzešli žádní potomci. Milada Říhová ve svém článku popírá, že by Václav IV. mohl být homosexuální.¹⁷⁵ Svoji obhajobu staví na dobových výpovědích, jejichž autoři by případnou sodomii proti králi jistě použili, místo toho, aby zaznamenávali jeho kladný vztah k ženám. Petr Čornej zároveň uvádí možnost, že měl Václav IV. nemanželskou dceru Markétu.¹⁷⁶ Případná impotence by byla v takovém případě vyloučena, nebo mohla přijít až v pozdějším věku, jak zmiňuje tentýž autor.¹⁷⁷

¹⁷⁴ ŠMAHEL, František. *Blasfemie rituálu? Tři pohřby krále Václava IV.* In: *Pocita prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám.* Praha. Karolinum, 1995. s.133, 134, 143.

¹⁷⁵ ŘÍHOVÁ, Milada. *Byl Václav IV. homosexuál? Příspěvek k dějinám středověké každodennosti.* In: *Ve znamení zemí Koruny české.* Praha. Casablanca, 2006. s. 492. K tomuto závěru podle ní někteří milně docházeli kvůli tomu, že se král obklopoval svými milci, což ale Říhová považuje za zcela přirozené.

¹⁷⁶ ČORNEJ, Petr. *Král Václav IV. a jeho dva Janové, Jan z Jenštejna a Jan Nepomucký.* 2013. s. 45.

¹⁷⁷ ČORNEJ, 2019. s. 83. Podle Petra Čorneje byl Václav IV. impotentní až po roce 1412.

4 Obraz Václava IV. ve středověkých narativních pramenech

Období vlády Václava IV. se, co se týče historiografie, velmi lišilo od období vlády jeho otce. Během panování Karla IV. vznikalo velké množství kronik, z nichž některé byly napsány přímo na popud císaře. Kroniky tak často měly oficiální ráz a reprezentativní funkci. Po smrti císaře Karla IV. se historiografická produkce značně utlumila, protože Václav IV. nevyžadoval, aby pod jeho patronací díla tohoto formátu vznikala.

Zásadní změna v historiografii nastala v důsledku propuknutí husitské revoluce, jež rozdělila království na několik táborů. Společnost se rozštěpila na katolickou, umírněně utrakvistickou a radikálně utrakvistickou, a tomu také odpovídala produkce narativních pramenů. Dějepisická tvorba přijala agitační funkci a stala se prostředkem boje. Změnilo se také sociální postavení autorů historiografických prací. Vedle autorů z řad duchovenstva, které se na vytváření kronik podílelo za vlády Karla IV., se stále častěji objevovali autoři příslušící k nižší šlechtě, měšťanům i absolventům pražské univerzity.¹⁷⁸ Vzhledem k těmto skutečnostem se také různil pohled na postavu krále Václava IV. nejen v jednotlivých obdobích, ale také v návaznosti na původ a náboženské smýšlení autora.

4.1 Kronika Beneše Krabice z Weitmile

Ačkoli v době vlády Karla IV. vznikalo množství kronik, a to i pod jeho přímou patronací, dobu od narození Václava IV. zaznamenává pouze kronika Beneše Krabice z Weitmile. O raném životě Beneše Krabice z Weitmile není mnoho informací. Náležel k příslušníkům panského rodu Krabiců z Weitmile a datum jeho narození není známo. Byl vrstevníkem císaře Karla IV. a v době jeho vlády se také stal pražským kanovníkem. Od 50. let řídil stavbu chrámu sv. Víta, do nějž z pozice své funkce přemístil roku 1373 ostatky českých panovníků a o rok později i ostatky biskupů, jak ostatně sám v kronice zaznamenává.¹⁷⁹ Beneš zemřel 27. července 1375.¹⁸⁰

Kroniku sepsal pražský kanovník na přání císaře Karla IV., jenž usiloval o zaznamenání dějin českých zemí i své vlastní vlády. S prací Beneš zřejmě začal až v pozdním věku na počátku 70. let 14. století. Kronika je rozdělena na čtyři knihy, které na sebe chronologicky navazují, přičemž první kniha začíná rokem 1283 jako pokračování

¹⁷⁸ ČORNEJ, 1986. s. 12-13.

¹⁷⁹ KRABICE Z VEITMILE, 1987. s. 247.

¹⁸⁰ PALACKÝ. *Dílo Františka Palackého. Svazek první.* 1941. s. 231-232.

Kosmovy kroniky. V prvních třech knihách přejímá většinu informací od svých předchůdců, především pak z díla Františka Pražského a vlastního životopisu Karla IV. Pro potřeby této bakalářské práce je nejvýznamnější kniha čtvrtá, která zaznamenává období od roku 1346 až do roku 1374, tedy období císařovy vlády a doby, v níž byl Beneš Krabice z Weitmile přímým pozorovatelem.¹⁸¹ Protože dílo vznikalo pod patronací římského císaře, bylo také oslavou jeho vlády, ačkoli se v jedné části nevyhýbá ani lehké kritice panovníka.

Václav IV. se v kronice Beneše Krabice z Weitmile objevuje ve čtvrté knize, kde je na úvod zmíněno, že bude o jeho životě a vládě psáno. První datovanou zmínkou je potom oznámení o narození: „*Léta páně 1361, když se pan císař se svou manželkou, paní císařovnou Annou, zdržoval v městě Norimberku, narodil se jim v pátek nazítří blahoslaveného Matěje apoštola syn, jemuž bylo u křtu dáno jméno Václav.*“¹⁸² Informace o narození Václava IV. je podána poměrně stručně, vezmeme-li v potaz, že narození dědice bylo pro panovníka nanejvýš žádoucí. Zároveň je uvedena chyba v dataci, přičemž se domnívám, že chyba i strohý zápis mohly být způsobeny tím, že autor o události psal až s odstupem několika let. Podle historiografa se Václav IV. narodil nazítří po svátku sv. Matěje apoštola, což by bylo 25. února, ale ve skutečnosti se narodil až 26. února. Spěváček tento omyl přičítá paměti stárnoucího císaře.¹⁸³

S podobnou strohostí uvádí i korunovaci Václava IV. českým králem: „*Léta páně 1363, v den svatého Víta, dal císař prostřednictvím pana Arnošta, arcibiskupa pražského, korunovat svého syna Václava ve druhém roku jeho věku na krále českého.*“¹⁸⁴ Kronikář korunovaci mladého krále více nekomentuje a stejně jako v dalších částech, v nichž zmiňuje Václava, nevyjadřuje vlastní stanovisko. Je pochopitelné, že Václav IV. není zobrazován jako suverénní panovník, vezmeme-li v úvahu, že kronika vznikala v 70. letech 14. století a autor zemřel roku 1375. Kronikář tedy znal krále Václava IV. pouze ve velmi mladém věku za svrchované vlády jeho otce. Dle kroniky Beneše Krabice z Weitmile se Václav IV. neúčastnil většiny cest a jednání. Přesto můžeme najít zápis i o samostatné cestě roku 1367 do Lužice, kde měl přijmout přísahy a hold od tamních pánů. K povinnostem panovníka byl

¹⁸¹ BARTOŠ, František Michálek. *Husův král*. In. *Jihočeský sborník historický*. Roč. 13, č. 1, (1940). s. 4.

¹⁸² KRABICE Z VEITMILE, 1987. s. 233.

¹⁸³ SPĚVÁČEK, 1986. s. 32.

¹⁸⁴ KRABICE Z VEITMILE, 1987. s. 233.

tedy veden již od velmi útlého věku, přičemž byl ale doprovázen významnými rádci: „*Na cestě tam i zpět ho doprovázel ctihodný pan Jan, arcibiskup pražský...*“¹⁸⁵

Ze všech zmínek v kronice o Václavovi IV. vyplývá fakt, že se Karel IV. velmi snažil o zajištění synovy budoucí vlády. Takovým počinem bylo získání svídnického vévodství, v němž musel pro syna nástupnické právo vykoupit od ostatních slezských vévodů.¹⁸⁶ Ke Karlovu postupu patřila i sňatková politika: „*A krátce nato se pan císař odebral do Porýní, kde provdal dceru Albrechta, vévody bavorského a hraběte holandského, za svého syna, našeho pána Václava, českého krále.*“¹⁸⁷ Sňatkem s Johanou Bavorskou roku 1370 zajistil Karel IV. spojení s rodem Wittelsbachů, kteří představovali potenciální hrozbu.

Nejvíce prostoru věnuje autor Václavovi, když popisuje jeho cestu na říšský sněm do Norimberku: „*Téhož roku, v neděli nazítří svatého Vavřince mučedníka, nejjasnější kníže Václav IV., král český, byv povolán svým otcem, panem císařem, k císařskému dvoru do Norimberka, přitáhl do toho města s velikým množstvím svého vojska, a při svém vjezdu dal podle obyčeje svých předků, někdejších českých knížat a králů, zapálit na dvou místech mohutný oheň, aby všichni věděli o příchodu českého krále.*“¹⁸⁸ Tento zvyk měl demonstrovat, že příchod českého krále k císařskému dvoru má závažné opodstatnění. Když roku 1370 velkolepě přijížděl na sněm, bylo Václavovi IV. devět let. Dostávalo se mu takových poct, aniž by si to sám nějak výrazněji zasloužil. Spěváček uvádí, že celý výjev byl zinscenován tak, aby byl Václav IV. představen jako silný reprezentant státu¹⁸⁹, což ještě více umocňoval průvod provázející mladého krále do Norimberku: „*Vyšla pak toho dne naproti českému králi všechna německá knížata, šlechtici a měšťané, kteří tam byli přítomni, a přijali ho s nesmírnou slávou a velikou radostí.*“¹⁹⁰

Kronikář se postavě Václava IV. věnoval jen stručně, a to především v okamžiku, kdy se účastnil nějaké významnější události, během níž se mohl představit jako nový panovník. Mezi takové události patří i korunovace Johany Bavorské českou královnou roku

¹⁸⁵ Ibidem. s. 238. Zmíněným arcibiskupem pražským byl Jan Očko z Vlašimi.

¹⁸⁶ Ibidem. s. 241. Že skutečně došlo k odkoupení svídnického vévodství potvrzuje Jiří Spěváček. SPĚVÁČEK, 1986. s. 32.

¹⁸⁷ KRABICE Z VEITMILE, 1987. s. 242.

¹⁸⁸ Ibidem. s. 243.

¹⁸⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 32.

¹⁹⁰ KRABICE Z VEITMILE, 1987. s. 243.

1370¹⁹¹ nebo křest jeho mladšího bratra Karla roku 1372.¹⁹² Beneš Krabice z Weitmile zemřel příliš brzy na to, aby byl schopen více popsat složitou osobnost Václava IV., která se projevila až během jeho samostatné vlády, a nebyl ani svědkem událostí, jež vyvstaly po smrti Karla IV. Zároveň je otázkou, jak by byl Václav IV. popsán v kronice historiografa, jehož práce vznikala pod dohledem královského dvora.

4.2 Husitská kronika Vavřince z Březové

Jak již bylo zmíněno výše, Václav IV. během své vlády nepodporoval historiografickou práci, a proto nebyla napsána žádná oficiální kronika. Jediným pokusem byla nedokončená světová kronika, jejímž autorem byl právě Vavřinec z Březové.¹⁹³ Práce Vavřince z Březové patří k prvním kronikám, které vznikaly v nových poměrech způsobených husitskou revolucí. Autor byl vrstevníkem krále Václava IV., narodit se mohl kolem roku 1370¹⁹⁴ a zemřel zřejmě v roce 1437. Svým původem náležel k nižší šlechtě. Jeho názory a postoje silně formovala studia na pražské univerzitě, kde získal hodnost mistra svobodných umění. Následně zřejmě nedokončil studium práv. Zastával několik církevních úřadů, ačkoli nikdy nebyl vysvěcen na kněze. Následně po roce 1407, pracoval v úřadu královské kanceláře.

Velký vliv na utváření jeho postojů, které se později projevily v jím sepsané kronice, mělo právě studium na pražské univerzitě, kde se setkával s významnými reformními mistry. Vyznáním tedy náležel k utrakvistům, přičemž se stavěl proti katolické straně i radikálním táboritům. Vedle kroniky husitské a nedokončené kroniky světové, je Vavřinec z Březové autorem veršované *Písně o vítězství u Domažlic* a *Snáře* pro

¹⁹¹ Ibidem. s. 243.

¹⁹² Ibidem. s. 245. Václavův mladší bratr Karel zemřel v jednom roce.

¹⁹³ Sepsání světové kroniky bylo přáním královského komorníka Jana z Eisenberku. Kronika nebyla zřejmě dokončena a její záznamy končí už v roce 678. BLÁHOVÁ, Marie. *M. Vavřinec z Březové a jeho dílo*. In: *Husitská kronika; Píseň o vítězství u Domažlic*. 1979. s. 305.

¹⁹⁴ Palacký [PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého. Svazek první*. 1941. s. 239.] uvádí jako rok narození 1365, Bláhová [BLÁHOVÁ, 1979. s. 305.] naopak přidává jako možnost narození i rok 1371. K Vavřincovi z Březové více: BARTOŠ, František Michálek. *Z husitského a bratrského dějepisectví*. In: *Sborník historický*. Praha: Academia, 1954, (2), s. 83-97. a FLAJŠHAJS, Václav. *M. Vavřinec*. [část 1.] In: *Český časopis historický*. Praha: Historický klub 39, č. 3-4, (1933,) s. 564-576. FLAJŠHANC, Václav. *M. Vavřinec*. [část 2.] In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, 1934, (40), s. 120-125.

Václava IV. dle starší předlohy.¹⁹⁵ Kromě těchto děl je mu také některými historiky přičítáno autorství Budyšínského rukopisu.¹⁹⁶ Vedle toho, že psal vlastní díla, byl též překladatelem, mezi jeho překlady patří například cestopis Johna Mandevilly.¹⁹⁷

Kronika Vavřince z Březové mapuje roky 1414-1422 a autoři odborných publikací dodnes neví, kdy byla vydána. Jako možná léta vydání jsou zahrnovány roky od 20. let až do počátku 40. let 15. století. Jisté je, že kronika byla vydána ve dvou recenzích, které se od sebe zásadně liší především předmluvou a kritikou táboritů v druhé redakci.¹⁹⁸ Vzhledem ke svým studiím byl autor kroniky vzdělaný, vedle vlastních vzpomínek využíval úřední dokumenty i soukromé písemnosti. Přestože autor přistupuje k tématu subjektivně a například jeho záporný postoj ke katolíkům i táboritům, je v kronice očividný, považují historici jeho práci za relativně spolehlivý zdroj a rozhodně cenný pramen.¹⁹⁹

Na rozdíl od kroniky Beneše Krabice z Weitmile, která mapuje raná léta Václavova života, podává kronika Vavřince z Březové svědectví o jeho letech posledních. Část věnující se rokům 1414-1418 je oproti dalším kapitolám stručnější a je určitým úvodem k následujícímu dění. Jaký byl názor Vavřince z Březové na krále Václava IV. je patrné z vyjádření k jeho smrti: „*Jeho smrt a činy měly být všem králům za příklad, aby se báli Boha a ze všech sil jeho zákon a pravdu chránili a bránili.*“²⁰⁰ Václav IV. je v kronice zobrazován již v době, kdy se odvrátil od podpory reformního proudu (viz kapitola 3.2.7.). Přestože Vavřinec vnímá krále tak negativně, že má potřebu jej předložit jako výstrahu dalším panovníkům, jeho hodnocení Václava je proti slovům, která pronáší ke králi Zikmundovi, velmi mírné. Zikmundovi se v kronice dostalo například hodnocení: „...*on povznesen pýchou jako druhý Lucifer...*“²⁰¹ nebo je označován jako: „*zjevný*

¹⁹⁵ Předmluva BLÁHOVÁ, 1979. s. 305-307. PALACKÝ, 1941. s. 239-240. ČORNEJ, 1986. s. 20-23.

¹⁹⁶ URBÁNEK, Rudolf. *Satirická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřince z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární.* In: *Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-filologická.* Roč. 1951. Čís. 3 Praha. Královská čes. společ. nauk, 1952. s. 38-44. Marie Bláhová tuto možnost popírá, argumenty pro autorství nejsou dostatečné, aby mohl být určen jako původce díla. BLÁHOVÁ, 1979. s. 316.

¹⁹⁷ KRÁSA, Josef. *Mandevillův cestopis a jeho antické zdroje.* In: *Umění: časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky.* Praha: ČSAV, 2015. s. 63.

¹⁹⁸ ČORNEJ, 1986. s. 27. První předmluvou upozorňuje autor na to, že chce pro budoucí generace zachovat zprávy o těch, kdo ohrožují pravou víru. V druhé již píše o tom, že varuje další generaci před takovým konáním, jež vede ke zkáze. VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. 1979. s. 9.

¹⁹⁹ ČORNEJ, 1986. s. 29. BLÁHOVÁ, 1979. s. 311.

²⁰⁰ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. 1979. s. 33.

²⁰¹ Ibidem. s. 61.

pronásledovatel pravdy“.²⁰² Kromě výše zmíněného varování dalším králům, není na hlavu Václava IV. adresováno žádné takové hodnocení.

Odpovědí na otázku, proč nebyl Václav IV. podroben takové kritice jako jeho mladší bratr, může být fakt, že Vavřinec z Březové, vrstevník Václava, pamatoval ještě jeho podporu reformního hnutí. Ačkoli toto období nespadá do časového rozmezí, jemuž se Vavřinec věnuje, a proto není v kronice zmíněno, jsou v díle popsány některé následující události, během nichž Václav IV. vyšel utrakvistům vstříc. Takovou událostí je zabrání kostelů po vyhlášení interdiktů v Praze dne 2. února 1416, během nějž utrakvističtí kněží, kteří nadále kázali, zabrali kostely, z nichž byli katoličtí kněží vypuzeni. Kronikář o tomto dění mluví takto: *„Neboť mnozí z nich byli vyhnáni ze svých sídel a na jejich místa byli dosazeni kněží, kteří podávali pod obojí způsobou a byli přívrženci mistra Jana Husa, což český král Václav dovolil na podnět některých svých rádců.“*²⁰³ Další událostí, kdy Václav husitům ustoupil v jejich požadavcích, je potvrzení konšelů dosazených po defenestraci: *„Proto český král Václav, pobouřen velikým hněvem a rozrušen úzkostí i bolem, si umínil vyhladit všechny viklefovyce neboli husity a zvláště kněží. Ale někteří rádcové toho krále, kteří podporovali stranu přijímající pod obojí způsobou a byli přívrženci mistra Jana Husa, začali jednati se staršími Starého Města o dohodě mezi králem a Novoměstskou obcí, aby zamezili mnoho zlého. Konečně bylo se souhlasem obou stran usneseno, aby se Novoměstská obec pokořila králi za výtržnost, které se dopustila, shodivši konšely od něho ustanovené a hanebně je usmrtivši a král, aby potvrdil nové konšely od obce tehdy zvolené. A to se vskutku i stalo.“*²⁰⁴ Z obou záznamů vyplývá, že Václav IV. tak nečinil z vlastního úsudku, ale pod vlivem svých rádců, kteří sympatizovali s husity. Vavřinec se přímo zmiňuje o Janu Sádlovi, milci krále Václava, jenž podporoval utrakvisty a chránil je před královým hněvem.²⁰⁵ Pro kronikáře mohlo být sympatické i to, že se král obklopoval nižší šlechtou, k níž Vavřinec sám náležel. Václav, tedy především v porovnání se Zikmundem, působí mnohem mírněji a pro husitský proud nepředstavuje takovou hrozbu. Petr Čornej předkládá, že pro Vavřince byl boží zákon nad panovníkem, a protože se od něj panovník odvrátil, mohl jej takto soudit.²⁰⁶

²⁰² Ibidem. s. 142.

²⁰³ Ibidem. s. 25.

²⁰⁴ Ibidem. s. 30.

²⁰⁵ Ibidem. s. 260.

²⁰⁶ ČORNEJ, 1986. s. 135.

I přes tyto zmínky, vystupuje Václav IV. v kronice Vavřince z Březové proti husitům poměrně tvrdě, jak autor předkládá na začátku kroniky zápisem z roku 1414: „*A věru to nejsvětější přijímání postupem času, čím více bylo napadáno rozličným zastrásováním, pohrůzkami a žalářováním od římského a českého krále Václava nebo jeho úřednictva.*“²⁰⁷ Václavův postoj k utrakvistům je zřejmý i z první věty předchozí citace, kdy reakcí na defenestraci je výbuch hněvu, jenž patřil k panovníkovým typickým reakcím. Mohlo jít o prostředek jímž král zakrýval strach o svůj trůn. Zároveň autor zmiňuje, že Václav přijal zprávu s úzkostí. Takové prohlášení odpovídá tvrzení, že Václav IV. potvrdil nové konšely, protože se obával, že by mohl o trůn přijít. Tyto obavy nebyly ojedinělé, protože i v dalším záznamu Vavřinec zmiňuje královo znepokojení: „*Proto byl český král Václav velmi rozrušen, ve strachu i obavě, že bude svržen z královského trůnu, a máje podezření, že bude na jeho místo dosazen Mikuláš z Husy, vypověděl ho z Prahy.*“²⁰⁸ Kronikář odkazuje k události z roku 1419, kdy příslušník nižší šlechty, husitský zeman Mikuláš z Husi organizoval poutě na hory. Pro Václava bylo znepokojující, že cílevědomý a lidmi následovaný Mikuláš, k němu přivedl dav a žádal svobodu pro utrakvisty. Mikuláš z Husi byl vypovězen, protože krále kromě zemanovy troufalosti děsilo, že se o něm říkalo, že se chce stát králem.²⁰⁹

Následně autor popisuje královu smrt, k níž došlo roku 1419: „*Potom téhož roku Nanebevzetí svaté Panny Marie, která byla dne 16. měsíce srpna, český král Václav asi o hodině nešporní, byv raněn mrtvicí, s velikým křikem a řevem takřka lvím náhle skončil na Novém hradě blízko Prahy.*“²¹⁰ Podle kronikáře Vavřince z Březové byl Václav IV. stížen mrtvicí. Josef Thomayer ze zápisků vyvozuje, že král řval *řevem takřka lvím*, protože trpěl velkými bolestmi v důsledku zkrtnutí tepen a aorty, což následně způsobilo infarkt. Smrt

²⁰⁷ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. 1979. s. 11.

²⁰⁸ Ibidem. s. 29.

²⁰⁹ SPĚVÁČEK, 1986. s. 32. O Mikuláši z Husi dále podrobněji píše Miloslav Polívka, POLÍVKA, Miloslav. Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce. Praha: Academia, 1982.

²¹⁰ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. 1979. s. 29. Tento záznam smrti se zásadně liší od zmínky o Václavovi IV. katolického autora Bartoška z Drahonic. Bartošková kronika vyšla v podobné době jako Husitská kronika. Vzhledem k tomu, že stručný záznam je jedinou zmínkou přímo v díle Bartoška z Drahonic, nebylo kronice v této práci věnováno více prostoru. Bartošek svou kroniku začíná stručnou zmínkou z roku 1419: „*Rex Wenceslaus obiit.*“ (Král Václav zemřel; překlad autorky) BARTOŠEK Z DRAHONIC. GEBAUER, Jan. ed. *Kronika Bartoška z Drahonic*. In: *Prameny dějin českých. Díl V = Fontes rerum Bohemicarum*. Praha: Nadání Františka Palackého, 1893. s. 591.

klade za vinu alkoholismu.²¹¹ Ivan Lesný to ale vyvrací s tím, že infarkt není provázen křikem, proto usuzuje spíše na epilepsii. Příčina ale byla totožná, a to alkoholismus.²¹² Pokud jde o novější studie, v díle Emanuela Vlčka je pouze potvrzeno, že šlo o jeden z těchto důvodů a velký vliv měl právě alkohol. Podle Vlčka není možné přesně určit příčinu úmrtí.²¹³ Petr Čornej ovšem předkládá možnost, že řev vůbec nemusel být vyjádřením bolesti, ale že autor parafrázoval Nový zákon.²¹⁴

Václavův pohřeb je zaznamenán takto: „*A jeho tělo bylo po několika dnech pro strach z lidu za noci dovezeno na Pražský hrad a uloženo v kapli svatého Václava, českého patrona, a po několika týdnech bylo odtud opět v noci velmi uboze převezeno do Zbraslavského kláštera, kde si vyvolil pochování, a od rybářů, pekařů a konvršů toho kláštera pohřbeno.*“²¹⁵ Jako pokořující může být vnímáno, že byl Václav IV. pohřben za přítomnosti rybářů, pekařů, tedy lidí z nižší společenské vrstvy. V pozdějších kronikách katolických autorů je král stále více spojován s lidmi nižšího původu, především s těmi na okraji společnosti. Také motiv zneuctění Václavova mrtvého těla se podle Petra Čorneje v dalších letech více uplatňoval především u katolických kronikářů, protože vnímali jako nepřipustné, aby král, jemuž dávali za vinu smrt duchovních a neochotu hájit staré pořádky doby Karlovy, po smrti klidně spočinul.²¹⁶ Vavřinec z Březové nezaznamenává žádné snahy o znesvěcení králova mrtvého těla. František Šmahel k tomu poznamenává, že kronikář, který se snažil o zachycení všeho, čeho se dopustili radikální husité, by jen stěží vynechal něco tak podstatného.²¹⁷

4.3 Historie česká Enea Silvia Piccolominiho

Vedle katolických a utrakvistických kronik, které vznikaly na území Čech, byla vypracována i díla zahraniční. Enea Silvia Bartolomeo Piccolomini, od roku 1458 papež Pius II., byl autorem Historie české. Enea Silvio se narodil roku 1405 v italském městě

²¹¹ THOMAYER, Josef. *Ze zápisů lékaře*: [výbor z díla]. Praha: Avicenum, 1977. s. 334.

²¹² LESNÝ, Ivan. *Zpráva o nemocech mocných: významné historické postavy očima neurologa*. Praha: Horizont, 1984. s. 92.

²¹³ VLČEK, Emanuel. *Fyzické osobnosti českých panovníků*, II. díl: *Čeští králové I*. Praha: Vesmír, 2000. sv. II. díl s. 248.

²¹⁴ ČORNEJ, 2019. s. 163.

²¹⁵ VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. 1979. s. 30, 33.

²¹⁶ ČORNEJ, 1987. s. 102.

²¹⁷ ŠMAHEL, 1995. s. 134.

Corsignano²¹⁸ a zemřel roku 1464. Pocházel italského rodu Piccolomini. Po studiích získal při své práci pro církevní hodnostáře i světského panovníka Fridricha III. mnohé zkušenosti v oblasti diplomacie. Roku 1447 byl vysvěcen na kněze, roku 1456 byl jmenován kardinálem a jen o dva roky později byl zvolen papežem.²¹⁹

Znal české prostředí díky tomu, že se seznámil s některými českými představiteli, a to jak během účasti na Basilejském koncilu, tak i při svém působení na dvoře římského císaře Fridricha III. Od mnohých z nich získával informace o Čechách a někteří z nich mu zprostředkovali i dokumenty, které jej seznámily se starší historií. Jako císařský legát zavítal roku 1451 do Čech. České země poznal během cest po království, a osobně se setkal i s příslušníky radikálních utrakvistů. Své zkušenosti tak mohl zúročit při psaní Historie české, v níž se odrazil jeho odpor vůči husitskému hnutí.²²⁰

Historie česká byla sepsána roku 1458, během pobytu Enease Silvia ve viterbských lázních. Dílo je v úvodní předmluvě dedikováno aragonskému králi Alfonsovi. Vysvětlení, proč si italský diplomat zvolil zrovna Čechy, podává sám v předmluvě: „*Podle mého mínění není žádné království, ve kterém by v naší době došlo k tolika změnám, tolika válkám, porážkám a zázrakům, kolik nám jich ukázaly Čechy.*“²²¹ Historie měla doplňovat již sepsanou Historii Rakouskou od téhož autora. V českých zemích byla práce přeložena z latiny již na konci 15. století Janem Húskou a znova na počátku 16. století Mikulášem Konáčem z Hodiškova, jenž zcela vypustil protihusitské zaměření díla. Další překlad do češtiny vydal Daniel Adam z Veleslavína roku 1585, aniž by do textu zasahoval jako Konáč.²²² Enea Silvio zobrazuje dějiny českých zemí od příchodu Čechů až po nástup Jiřího z Poděbrad na trůn, končí tedy obdobím, kdy je historie sepsána. Starší dějiny jsou postaveny na pramenné základně, mezi níž byly využity především kroniky Přibíka Pulkavy a Dalimila. Nejvýznamnější bylo zaznamenání Eneovy současnosti, již zapsal ze svých vlastních

²¹⁸ Dnes Pienza.

²¹⁹ PECH, Vladimír: Aeneas Sylvius Piccolomini. In Ottův slovník naučný 1 (A – Alpy). Praha 1996. s. 264.

²²⁰ ŠMAHEL, František. Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká. In: Aeneae Silvii Historia Bohemica. 1998. PALACKÝ, Dilo Františka Palackého, Svazek první. 1941. s. 263-264. Ke vztahu Piccolomiho k husitskému hnutí: SKUTIL, Jan. Aeneas Sylvius de Piccolomini – Papež Pius II. o husitech a kostnickém a basilejském koncilu. In: Sborník příspěvků k 555. výročí vyhlášení basilejských kompaktát v Jihlavě. Brno. Muzeum a vlast. spol., 1991. s. 55-64.

²²¹ PIUS II. 1998. s. 7.

²²² ŠMAHEL, František. Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká. In: Aeneae Silvii Historia Bohemica. 1998. s. XXXIX, XLIV.

zkušeností a znalostí doby. Historii je potřeba číst kriticky, protože si spisovatel mnoho přidával, nebo informace upravoval.²²³

První zmínka o Václavovi v Historii české se objevuje již v kapitole o Karlu IV.: „*Jeho jméno poskvřnilo nemálo také to, že se pokusil, ještě za svého života, a to za úplatek, ustanovit svým nástupcem na císařském trůně svého staršího syna Václava.*“²²⁴ Dále autor popisuje, jakým způsobem si císař kurfiřty zavázal, aby pro syna trůn získal. Tomuto činu připisuje následný vzestup kurfiřtů a úpadek říše: „*Tím byla římská moc obrácena vniveč a potom už císařství nemohlo pozvednout hlavu, protože kurfiřti všechno drželi pro sebe a zavázali císaře přísahou, že zástavy neodvolá.*“²²⁵ Piccolomini tedy dává vinu za úpadek moci římského krále již Karlu IV., který předal do rukou kurfiřtů větší moc. Vzhledem k negativnímu hodnocení Václava IV. je zajímavé, že tento vývoj není kladen za vinu jemu, přestože na tom měl zajisté velký podíl (viz kapitola 3.2.1).

Václavovi IV. je v historii věnováno několik kapitol. Na začátku kapitoly XXXIV. Piccolomini jen stručně komentuje, že se Václav IV. stal českým i římským králem se svolením Karla IV. Po neméně strohé zprávě o moru, který sužoval království, zaznamenává smrt královny: „*Po šesti letech zemřela královna a z bavorského panovnického domu byla přivedena druhá, jménem Žofie, a ta daleko předčila svého muže.*“²²⁶ Zaznamenává tak úmrtí Johany Bavorské dne 31. prosince 1386, aniž by zmínil příčinu smrti teprve třicetileté královny. Ke sňatku s Žofií Bavorskou došlo až roku 1389. Božena Kopiczková uvádí, že královna měla na panovníka vliv a dokládá to tím, že na její popud se Václav IV. účastnil i události pořádané znepráteleným Jenštejnem.²²⁷ Zajímavé se potom může zdát vyzdvihování královny Žofie, která podporovala Jana Husa a reformní tendence. Je možné, že autor tyto informace vynechal a za podstatné přijal to, že od podpory odstoupila, po smrti

²²³ PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek první*. 1941. s. 267, 275. O životě a díle autora: ŠMAHEL, František. *Badatelské a ediční dozvuky jubilea Eneáše Silvia Piccolominiho*. In: *Humanismus v rozmanitosti pohledů: farrago festiva Iosepho Hejnic nonagenario oblata*. Praha: Knihovna AV ČR. 2014. s.183-193. a ČORNEJ, Petr. *Husitství v pojetí katolických dějepisců od revoluce do Bílé hory*. In: *Praha Husova a husitská 1415-2015: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác, 25. září 2015–24. ledna 2016*. Praha. Scriptorium, 2015. s. 152, 154.

²²⁴ PIUS II. 1998. s. 87.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ Ibidem.

²²⁷ KOPIČKOVÁ. *Královny Johana a Žofie*. 2012. s. 761. Spěváček tuto snahu královny uklidnit situaci mezi králem a arcibiskupem připisuje její snaze dosáhnout korunovace, kterou mohl provést jen arcibiskup. SPĚVÁČEK, 1986. s. 216.

Václava se stala regentkou a následně doprovázela Zikmunda během křížového tažení.²²⁸ Proti tomu staví Václava, za jehož vlády vzniklo husitství: „*Za tohoto krále, když mu bylo asi padesát let, tedy už za naší paměti, vzniklo proradné husitské šílenství.*“²²⁹ U krále zřejmě nepřihlíží k tomu, že od podpory husitství odstoupil, ale vyzdvihuje jeho neschopnost situaci zvládnout, nečinnost a podporu utrakvistů. Královu pasivitu dokazuje i v dalších záznamech, kdy popisuje útok Pražanů na židy. Jde zřejmě o pogrom z roku 1389, během nějž byly zavražděny zhruba tři tisíce židů.²³⁰ Piccolomini Václavovu reakci hodnotí takto: „*Tato hanebnost byla pro Pražany beztrestná a zůstala nepomstěna jednak proto, že zločiny lidu se neschopnost napravují, jednak proto, že Václav, zkažený nečinností, byl spokojen současným stavem věcí a nestaral se ani o nápravu přítomnosti, ani o uspořádání budoucnosti.*“²³¹ Spěváček k této události ovšem uvádí, že krále velmi rozčílila, protože židé představovali zdroj financí. Král za to Starému Městu uložil pokutu a z jeho vůle byly kolem židovské čtvrti postaveny hradby.²³² Domnívám se, že král skutečně k mnoha problémům přistupoval pasivně, ale není možné spolu s Piccolominim tvrdit, že byl s vývojem v židovské čtvrti spokojen a nic nečinil. Naopak jiní kronikáři popisovali až přílišnou náklonost krále k židům, jak zaznamenává ve své práci Eva Doležalová. Václav byl takto hodnocen právě kvůli hradbám, které prý znamenaly nepříjemnosti pro katolické obyvatelstvo. Král ale jen pokračoval v lucemburské politice, která potřebovala židovské peníze. Jako původce tvrzení, že Václav IV. stranil židům, označuje Jana z Jenštejna, jenž z toho českého krále obvinil ve stížném listu papeži. Podle Doležalové²³³ tento obraz Václava IV. dále šířil ve svém díle zaháňský opat Ludolf, který Václava dokonce označoval jako „*rex judeorum*“²³⁴ (tj. židovský král).

Enea Silvio negativně hodnotí i další aspekty královny povahy: „*Václav byl totiž zcela nepodobný otci, vyhledával rozkoše, vyhýbal se práci a zajímal se více o víno než*

²²⁸ Královně Žofii věnovala Božena Kopiczková samostatnou knihu: KOPIČKOVÁ, Božena. *Česká královna Žofie: ve znamení kalicha a kříže*. Praha: Vyšehrad, 2018.

²²⁹ PIUS II. 1998. s. 89.

²³⁰ SPĚVÁČEK, 1986. s. 197.

²³¹ PIUS II. 1998. s. 89.

²³² SPĚVÁČEK, 1986. s. 198.

²³³ DOLEŽALOVÁ, Eva. *Jak vznikl obraz Václava IV. jako ochránce Židů*. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review Praha: Historický ústav AV ČR Roč. 116, č. 2, 2018. s. 450, 451, 453.*

²³⁴ ZAHÁŇSKÝ, Ludolf. a LOSERTH, Johann. ed. *Beiträge zur Geschichte der husitischen Bewegung, III. Der Tractatus de longevo schismate des Abtes Ludolfs von Sagan*. Archiv für österreichische Geschichte, 60, 1880. Digitální knihovna, Filozofický ústav AV. s. 459

o království... “²³⁵ Každým z těchto popisů dosahuje autor toho, že krále ukazuje ve špatném světle, jako nepřikladného katolíka. Těmto vlastnostem také dále připisuje obě králova zajetí, která popisuje ve stručnosti, včetně jeho vysvobození Janem Zhořeleckým a Prokopem v prvním případě a v druhém případě útekem, aniž by události zkresloval. Stroze komentuje i sesazení z římského trůnu a více se věnuje spíše neschopnosti krále vládnout a jeho nezřízenému životu.”²³⁶

Sesazení z římského trůnu je tak zřejmě vnímáno jako logický důsledek nečinnosti, která je panovníkovi neustále vytýkána, a to především ve spojení se silicí husitskou revolucí: „*Ačkoli to král sledoval s nevolí, zkažen leností a zmalátnělý nečinností, nechal kacíře beztrestně bouřit.*“²³⁷ Petr Čornej k tomu dodává, že Piccolomini je prvním autorem, který Václava označuje jako líného, přičemž jako podklad k tomu mohl využít dokumenty o sesazení Václava IV. z trůnu římského krále, kde je o něm tak mluveno.²³⁸

Vedle královy nečinnosti ale zaznamenává Enea Silvio i pomoc Václava IV. reformátorům, která měla za následek odchod zahraničních mistrů a studentů. Podle něj k tomu došlo, protože král vyslyšel Jana Husa: „...*aby se pražské vysoké učení řídilo řádem pařížské univerzity. To vzalo Němcům z rukou řízení škol.*“²³⁹ Piccolomini tedy hovoří o Dekretu kutnohorském (viz kapitola 3.2.3). Podle autora odešly dva tisíce studentů a mistrů ještě téhož dne (tj. 18. ledna 1409) a další tři tisíce chvíli potom.²⁴⁰ Martin Nodl ale uvádí, že ve skutečnosti toho dne nikdo neodešel, protože všichni vyčkávali, zda nedojde k zrušení dekretu.²⁴¹

Piccolomini dále zaznamenává vtipnou historku pro ponížení Václava IV. Král se husitů nebál do doby, kdy začalo docházet k poutím na hory. Václav dostal strach o svou korunu, ale husitský kněz Václav Koranda jej před ostatními vychválil a vedle jeho skvělých vlastností velebil právě i nečinnost, která jim umožňuje dělat, co chtějí. Krále jeho řeč uklidnila a Koranda se stal jeho přítelem.²⁴² Petr Čornej upozorňuje, že toto spojování krále

²³⁵ PIUS II. 1998. s. 89.

²³⁶ Ibidem. s. 97.

²³⁷ Ibidem. s. 89.

²³⁸ ČORNEJ, 1987. s. 103.

²³⁹ PIUS II. 1998. s. 91.

²⁴⁰ Ibidem. s. 91.

²⁴¹ NODL, 2010. s. 271.

²⁴² PIUS II. 1998. s. 105. Václav Koranda patřil k radikálním husitům, kteří se dostávali do konfliktu i s umírněnými husity, především v otázce přijímání podobojí u novorozenců. SPĚVÁČEK, 1986. s. 531.

s husity se stávalo protikladem k utrakvistickému obrazu ve Starých letopisech českých, v nichž Václav IV. nabýval podoby spravedlivého a lidového panovníka.²⁴³

Vedle snahy ukázat Václava IV. jako příznivce utrakvismu, vypovídá příběh s Václavem Korandou o strachu krále ze ztráty království. Ve spojení s tímto tématem využívá události, jíž popsal i Vavřinec z Březové. Piccolomini popisuje, jak Mikuláš z Husi přivedl utrakvisty ke králi, aby po něm žádali více kostelů.²⁴⁴ Václav IV. žádosti vyhověl, ale následně vypověděl Mikuláše slovy: „*Ty spřádáš předito, kterým bys mě zbavil království. Já z něj však udělám smyčku, jíž tě později uškrťm.*“²⁴⁵ Autor tedy mohl příběh převzít z dřívějších děl, ovšem stále vypovídá o tom, že měl Václav zřejmě opodstatněné obavy ze ztráty trůnu. Vezmeme-li v úvahu, že již přišel o říšskou korunu a situaci v Čechách neměl pod kontrolou, byla jeho pozice skutečně v ohrožení. Piccolomini královy obavy potvrzuje následujícím zápisem: „*Konšelům Nového Města pražského přikázal, aby napříště nedovolovali kacířům nosit tělo Páně v procesí.*“²⁴⁶ Ačkoli v předchozím úryvku spojil Václava IV. s utrakvisty, sám připouští Václavův odklon od nich. Autor sepsal historii až s odstupem několika desítek let, přesto zřejmě vědomí, že král odstoupil od podpory utrakvistů, nezměnilo nic na jeho pohledu na Václava IV.

Kapitola XXXVII. je věnována smrti Václava IV. Uvádí reakci krále na pražskou defenestraci: „*Když to bylo oznámeno králi a všichni přítomní ohromeně proklínali zločin, pravil královský číšník: ,Vždyť já jsem to předvídal. ‘Rozhněvaný král jej popadl, strhl náhle pod své nohy, vytasil dýku a pokusil se ho zabít.’*“ V činu mu ostatní zabránili.²⁴⁷ Piccolomini na závěr ukazuje královu násilnou, výbušnou povahu, kterou neovládá a v záchvatu zlosti je schopen zabít. Jde o vyhrocení královy výbušné povahy, kterou už představil Vavřinec z Březové. Záznam pokračuje: „*Zanedlouho potom byl stížen mrtvicí, roznemohl se a po osmnácti dnech, když vyjmenoval kacíře, které odsoudil na smrt, ustavičně volaje bratra a s úzkostí očekáváje vojensku pomoc, zemřel dříve, než povoláná knížata přišla...*“²⁴⁸ Autor přebírá informaci, že Václav IV. zemřel po mrtvici.

²⁴³ ČORNEJ, 1987. s. 103.

²⁴⁴ PIUS II. 1998. s. 105.

²⁴⁵ Ibidem.

²⁴⁶ Ibidem. s. 107.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ Ibidem.

Poslední zmínka je věnována pohřbu Václava IV., kdy autor uvádí, že bylo zvykem tělo krále nabalzamovat a nosit po kostelích, k čemuž ale pro královnin strach z nepokojů nedošlo: „*Mrtvé tělo bylo doneseno do chrámu svatého Víta na Hradě, odtud na Zbraslav, o níž jsme se nedávno zmínili, a tam uloženo do hrobky, kterou si sám vyvolil.*“²⁴⁹ Potud se Piccolomini drží faktů, aby ale následně využil další historku o tom, jak bylo královo tělo z hrobu vyndáno: „*Potom však, když byl zbraslavský klášter rozchvácen kacíři, hrobky králů vydrancovány a mrtvá těla vyházena, jakýsi Muška, jenž Václavovi kdysi prodával rybičky, tajně sebral tělo krále, kterého měl rád, a ve schránce je uchoval u sebe doma. Po čase, když se poměry zlepšily, vrátil Václavovo tělo, když je hledali, a obdržel za to dvacet zlatých.*“²⁵⁰ Piccolomini tedy naplňuje výše zmiňovanou snahu katolických autorů, nedopřát králi posmrtný klid. První část dle Františka Šmahela přebírá z pověstí, které o vniknutí táboritů do zbraslavského kláštera, kolovaly.²⁵¹ Jejich šíření dokládá opat Ludolf, který událost zaznamenává ve svém díle, podle nějž bylo jednou z možností, že tělo spálili.²⁵² O tom, že královo tělo ukrýval rybář Muška, uvádí Šmahel to, že musela existovat předloha, z níž Piccolomini čerpal. Možností v takovém případě mohly být například tzv. Staré letopisy české, ale přesný zdroj není určen. Vedle toho také poukazuje na spojitost s kronikou Vavřince z Březové, který u králova pohřbu též uvádí rybáře.²⁵³

4.4 Spravovna Pavla Žídka

Mistr Pavel Žídek se narodil v Praze roku 1413 a zemřel roku 1470 nebo 1471. Jméno Pavel Žídek vychází z jeho židovského původu, vychováván byl ale v husitské víře. Během studií na vídeňské univerzitě konvertoval ke katolické víře a později byl v Řeznu vysvěcen na kněze. Působil jako mistr na univerzitě, kde mu bylo znemožněno kvůli problematické povaze stát se děkanem. Pro svou víru byl následně kvůli utrakvistům nucen opustit Prahu, odkud odešel do Plzně a následně do Polska, během těchto let byl dokonce vězněn. Do Prahy se vrátil až roku 1466. Na žádost krále Jiřího z Poděbrad sepsal kroniku.

²⁴⁹ Ibidem.

²⁵⁰ Ibidem. s. 108-109.

²⁵¹ ŠMAHEL, 1995. s. 135.

²⁵² ZAHÁŇSKÝ, LOSERTH, 1880. s. 478. „*Hec ibidem inventa Wyclefiste et Husoniste quando memoratum monasterium demoliti sunt, et quidam dicunt, igne combuserrunt.*“

²⁵³ ŠMAHEL, 1995. s. 136.

Kromě *Jiřího Spravovny* byl autorem dalších děl, například *Kniha dvacatera umění mistra Pavla Žídka: část přírodovědná a Liber viginti arcium*.²⁵⁴

Jak již bylo řečeno kronika byla sepsána pro krále Jiřího z Poděbrad. Dělí se na tři knihy, přičemž pro tuto práci je podstatná kniha třetí, ve které se věnuje panovníkům a začíná ještě před stvořením světa. První dvě knihy jsou určeny Jiřímu, první stanovuje zásady správného panovníka a druhá přímo krále poučuje. Dílo bylo dokončeno roku 1470 a o rok později vydáno. Židek sám udává, že psal pouze z vlastní paměti, protože jinak mu jeho nuzná situace nedovolila.²⁵⁵

Mistr Pavel se narodil roku 1413, takže během Václavovy vlády byl ještě dítě, přesto mohl určitou atmosféru počátku husitské revoluce vnímat. Důležitým aspektem ke vztahu k Václavovi je jeho katolická víra, ke které přestoupil z kališnictví. Přestože byla *Spravovna* napsána pro Jiřího z Poděbrad, mnohých chyb, před kterými Pavel krále varuje, se dopouštěl právě Václav IV. Proto je pochopitelné, že nemohl být katolickým autorem hodnocen kladně.²⁵⁶

Pavel Židek se jako první zmiňuje o korunovaci římským králem, kde jmenuje i mnohé z přítomných.²⁵⁷ Záznam o korunovaci římským králem dne 6. července 1376 dokládá autor obdivuhodně podrobně, vzhledem k tomu, že sám tvrdí, že píše jen z vlastní paměti. Domnívám se, že jeho komentář k tomu, že byl Václav *korunován jen železnou korunou v Cáchách*²⁵⁸, je lehce posměšný, na rozdíl od totožné zmínky ve Starých letopisech českých,²⁵⁹ a může být úvodem k následujícímu výčtu králových chyb. Jako katolík mohl mít mistr Pavel problém s tím, že Václav nepodnikl římskou jízdu, kterou by podpořil papeže.

Autor v následující části vyjmenovává šest chyb, kterých se Václav během své vlády dopustil. Jako první chybu uvádí poněkud směšnou historku: „*Najprve, když byl ve dvú letú, totiž léta božieho tisícieho třístého padesátého devátého, tehdy korunován jest na*

²⁵⁴ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Předmluva*. In: M. Pavla Žídka *Spravovna*. 1908. s. I.-V. ŠIMÁK, František. *Psal Pavel Židek českou kroniku?* In: *Český časopis historický*. Praha: Historický klub 15, č. 2, (1909), s. 218-219.

²⁵⁵ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Předmluva*. In: M. Pavla Žídka *Spravovna*. 1908. s. VI.

²⁵⁶ O vztahu k husitství více: ČORNEJ, 2015. s. 150.

²⁵⁷ ŽÍDEK, 1908. s. 178.

²⁵⁸ Ibidem. s. 178.

²⁵⁹ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 21.

hradě, a v té chvíli plakal náramně a zesral oltář svatého Mauricií na hradě, na kterém stál, když ho korunovali, a plakal, až jeden pekař dal mu koláček, teprve se utajil. A tomu pekaři dána moc, aby sám jediné pekl koláčky do smrti. Také že se byl narodil v Nornberce, tu zescal křtitedlníci, když ho křtili.“²⁶⁰ V této části již mistr Pavel nezaznamenává správné datum, protože ke korunovaci Václava českým králem došlo roku 1363. V roce 1359 nebyl ještě ani narozen. Než chyba v dataci jsou zajímavější okolnosti Václavova křtu i korunovace, které Žídek předkládá. Šíření takových zpráv mohlo Václava zesměšnit, ale Petr Čornej uvádí, že nejde o původní historku. Šlo o způsob, jímž byl jako odpůrce církve označen i byzantský císař Konstantin. Pokud by Václav takovým způsobem znesvětil oltář nebo křtitelnicu, byl by to jasně vyjádřený názor na katolickou církev.²⁶¹ Vedle této zmínky je pak dalším symbolem Václavovy nízkosti i pekař, který jediný jej dokáže uklidnit. Spojení Václava a člena nižší společnosti je využito již v předchozích kronikách Vavřince z Březové i Enea Silvia Piccolominiho.

Pavel Žídek pokračuje dalšími třemi body, které všechny mají za účel panovníka představit jako špatného katolíka i vládce: „*Druhé, že byl žráč a opilec.*“²⁶² Vzhledem k tomu, že autoři odborné lékařské literatury uvádí, že jednou z příčin královny smrti byl alkoholismus,²⁶³ domnívám se, že takové nařčení nemůžeme považovat ani za pomluvu jako spíše za popis skutečnosti. Třetí výtku zněla takto: „*Třetie panny, paní bral bezděky, a když mu bylo učiněno, aby nemohl roditi, kázal před sebou milostníkom hřešiti, vzda-li by se jemu zechtělo*“²⁶⁴ Předpokládám ovšem, že alespoň částečně byla i tato výtku založena na pravdě. Milada Říhová ve své práci, v níž vyvrací podezření o homosexualitě Václava IV., předkládá překlad části spisu Zikmunda Albíka z Uničova, králova dvorského lékaře. V tomto článku cituje: „*Závěrem tudíž pravím, že máte potíže kvůli vaší nemocné hlavě a churavému žaludku, které jste si naprosto zničil v mládí svými sexuálními výstřednostmi...*“²⁶⁵ Čtvrtý bod, který autor zřejmě omylem označil opět jako třetí: „*Třetie, miloval řezáky, šípy, psy, tauky a vydal se na netbalivost.*“²⁶⁶ I zde nejde o smyšlené obvinění, lov byl jednou z Václavových nejoblíbenějších činností. Vedle toho je mu vyčítána nedbalost, lenost, tedy

²⁶⁰ ŽÍDEK, 1908. s. 178.

²⁶¹ ČORNEJ, 1987. s. 96.

²⁶² ŽÍDEK, 1908. s. 178.

²⁶³ VLČEK, 2000. s. 248.

²⁶⁴ ŽÍDEK, 1908. s. 178.

²⁶⁵ ŘÍHOVÁ, 2006. s. 495.

²⁶⁶ ŽÍDEK, 1908. s. 178.

vlastnosti, jež patřily k tomu, co se o králi šířilo, a zaznamenává to ve své historii i Piccolomini. Soudím, že z těchto výtek vyplývá, že ačkoli se Pavel Žídek snažil krále ukázat v tom nejhorším světle, nemusel si zřejmě v některých případech příliš vymýšlet, protože král nebyl z těch, kdo žili příkladným životem.

*„Čtvrté, když měl zlé domněnie do své paní, a ona se zpoviedala mistru Johankovi, děkanu všech svatých, i prišiel k němu král, aby mu pověděl, s kým bývá, a kdy děkan nechtěl jemu nic praviti, kázal ho utopiti. Potom přeschla řeka, a když lidé pro mlýny chleba neměli, počeli proti králi reptati, a to byl počátek zlého.“*²⁶⁷ Autor tak zaznamenává zavraždění Jana z Pomuku, který však nezemřel proto, že by odmítl vyzradit tajemství královny Žofie, ale jeho smrt byla vyvrcholením konfliktu mezi Václavem IV. a arcibiskupem Janem z Jenštejna (viz kapitola 3.2.3). Vít Vlnas ve svém díle o Janu Nepomuckém předkládá, že tuto verzi příběhu převzal autor z katolického tradování, nepředpokládá, že byla převzata z děl zahraničních autorů, u nichž se ale také vyskytovala. Vedle mylného udání důvodu, proč k vraždě došlo, je další chybou i označení vikáře Jana z Pomuku jako *děkana všech svatých*. Vít Vlnas přičítá této zprávě i přes její nepravdivost velký význam jakožto nejstaršímu pramenu, který českým kronikářům umožnil rozvíjet legendu o Janu Nepomuckém. Zajímavou zmínkou je také to, jak byly klimatické změny středověkým smýšlením přisuzovány smrti Jana Nepomuckého. Vlnas k tomu uvádí, že rok 1393 byl skutečně neobyčejně suchý.²⁶⁸ Tento jev zaznamenávají i Staré letopisy české, které zmiňují, že lidé mohli brodit řeku.²⁶⁹

V posledním bodě vytýká mistr Pavel Žídek králi, že nezasáhl proti vzrůstající se reformaci, protože dostával úplatek od všech, kdo chtěli Husovi zakázat kázat o nových pořádcích: *„To se líbilo králi i lidu pražskému mnohému, a když kanovníci králi veliké dary dávali, prosiec, aby nedal mistru Husovi kázati, a ti, kto Husa milovali také, řekl král: ‚O, dobrá to hus, nese mi zlatá vejce.‘ A kdyžtak zanetbal jest a učení zkazil jest, takže mistruov a studentuov každého jazyka v tém dni na šestmezcieta tisíc, kteříž na hotový groš trávili, vystěhovalo se...“*²⁷⁰ Podle Žídka král nepodporoval Jana Husa, protože by věřil myšlence reformace, ale ze zjištěných důvodů. Autorovi je ovšem opět možná vytknout určitá neinformovanost, protože předkládá zápis o tom, že cizí studenti a mistři opustili české

²⁶⁷ ŽÍDEK, 1908. s. 178-179.

²⁶⁸ VLNAS, 2013. s. 32, 44.

²⁶⁹ PORÁK, KAŠPAR, 1980. s. 26.

²⁷⁰ ŽÍDEK, 1908. s. 179.

země, ale již nespecifikuje skutečný důvod, tedy vydání Dekretu kutnohorského. Mistr Pavel uvádí, že se vystěhovalo *šestmezcietma tisíc* studentů a mistrů. Hovoří tedy o dvaceti šesti tisících, což ve své práci uvádí na pravou míru Martin Nodl s tím, že blíže pravdě byl spíše výše zmíněný Enea Silvio Piccolomini. Naopak vyšší čísla mohla být přebírána například ze zápisů Starých letopisů českých a někteří autoři počet ještě navyšovali.²⁷¹

Poté, co autor uvedl smrt Jana Husa a následně pražskou defenestraci, zaznamenává královu smrt: „*Potom, když králi tu novinu povědí, za řeva upadne v šlak, a prvé než mistr Albík, jeho lékař přijde, zemře teskností.*“²⁷² Židkův Václav IV. tedy umírá bezprostředně po obdržení zprávy. Domnívám se, že tedy můžeme říct, že ani v poslední zmínce o Václavovi IV. mistr Pavel Žídek příliš nedbal na to, aby se držel skutečnosti.

Přihlížíme-li k tomu, že mistr Pavel Žídek psal své dílo za účelem přesvědčit krále Jiřího z Poděbrad, aby vyznával katolickou víru, potom je zcela očividné, že Václav je příkladem špatného krále, jehož příkladem je potřeba se vyvarovat. Autor nemohl mít v takovém případě jakoukoli motivaci vypovídat dobře o králi, za jehož vlády došlo ke vzniku husitství, od nějž se snažil stávajícího panovníka odradit. Všechny výše popsané pověsti a příběhy tak slouží k pošpinění obrazu Václava IV.

4.5 Ze starých letopisů českých

Ze starých letopisů českých vyšlo jako překlad Jaroslava Poráka a Jaroslava Kašpara, kteří přeložili původní texty do novodobé češtiny, což mělo usnadnit četbu současnému čtenáři. Název *Staré letopisy české* byl uměle vytvořen, za přispění Františka Palackého, pro souborné dílo, které bylo sestaveno na základě množství záznamů, jež vznikaly v průběhu 15. až do počátku 16. století. Dílo zaznamenává události od Václava IV. po nástup Habsburků a je významným prostředkem pro poznání doby husitské. Edice *Ze starých letopisů českých* v sobě spojuje záznamy Františka Palackého *Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527, čili pokračovatelé v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané* a rukopisů Křížovnického a Vratislavského. I přes

²⁷¹ NODL, 2010. s. 271.

²⁷² ŽÍDEK, 1908. s. 179.

vydání Palackého díla i rukopisů Křížovnického i Vratislavského Františkem Šimkem, se nepodařilo vydat dílo zcela kompletní.²⁷³

Staré letopisy české stojí na základu latinského díla Cronica Boemorum, jež vznikla roku 1395. Prodloužení této kroniky se stalo výchozím textem pro další záznamy, jež opisy původních záznamů upravovaly a prodlužovaly. Jak je zřejmé i z názvu Palackého díla, některé kroniky se hlásily k pokračovatelům Beneše z Hořovic a Přibíka Pulkavy z Radetína. Autoři těchto jednotlivých textů jsou upozaděni a většina z nich je anonymní. Převážně šlo o autory pocházející ze střední vrstvy společnosti. Vedle kronikářských záznamů můžeme ve Starých letopisech českých najít i odborný nebo úřední text.²⁷⁴ Staré letopisy české mají také velmi silný husitský charakter.²⁷⁵

František Palacký vytvořil souborné dílo, v němž spojil části textů v jednotný celek. Aby snáze rozlišil, ze kterého záznamu čerpá, označuje jednotlivé texty písmeny A až O. Palacký seřadil texty chronologicky, tím že vybral nejpravděpodobnější popisy událostí a k některým částem připsal i další záznam, který vypovídá o odlišném pohledu jiného autora. Výklady k jednotlivým textům podávají Palacký i Porák v rámci svých děl.²⁷⁶

První zmínku o Václavovi můžeme najít už v předmluvě, kde je zmiňováno, že bude psáno o jeho vládě.²⁷⁷ Následující zápis se již věnuje korunovační jízdě do Cách, kde byl korunován železnou korunou.²⁷⁸ Zajímavější zápis se týká návratu z římské jízdy: „*Když se zase vrátil do Čech, vystoupil proti němu bavorský kníže Klem, který chtěl být římským králem, a vtrhl přes hranice do Čech, poškodil, co mohl a vrátil se zase do Bavor.*“²⁷⁹ Pokud

²⁷³ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 7–11. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý*. 1941. s. 10–11. O Starých letopisech českých více: ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Studie ke starým letopisům českým*. In: *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 12.1918, 27(9). s. 171–180., PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek první*. 1941. s. 277–283. ŠIMEK, František. *Staré letopisy české*. In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, 1938, 44. s. 126–131.

²⁷⁴ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 7–9.

²⁷⁵ ČORNEJ, 1986. s. 37.

²⁷⁶ PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý*. 1941. s. 11–15. PORÁK, KAŠPAR, 1980. s. 454–460. ŠIMEK, 1937. s. IV.

²⁷⁷ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 18–19. Tato předmluva se ovšem nacházela pouze ve třech rukopisech, ve čtvrtém bylo její znění pozměněno zmínkou, že spis vzniká jako pokračování Beneše z Hořovic, který přestal psát za vlády Václava IV.

²⁷⁸ Ibidem. s. 19, 21.

²⁷⁹ Ibidem. s. 21.

autor udává, že kníže Klem vystoupil proti Václavovi, hovoří o rýnském falckraběti Rudolfu III. falckém. Tento muž skutečně proti králi vystoupil, ale podle záznamu z kroniky k tomu došlo již po návratu Václava z korunovace, ta ovšem proběhla již roku 1376, zatímco Ruprecht II. falcký zahájil svůj útok až roku 1401. K vpádu do Čech došlo po jeho volbě římským králem, poté co byl Václav IV. z trůnu sesazen.²⁸⁰ Autor s tímto děním dále spojuje vpád Čechů do Bavor, a k zavádějícím informacím ještě přidává úmysl zničit rybník Lankraběcí.²⁸¹ Ke vpádu do Bavor došlo podle Poráka až roku 1406 a druhá část je dokonce připisována až husitským válkám roku 1428.²⁸² Zápis pokračuje: „*Potom ten Klem, který chtěl být císařem, trpěl veliká příkoří od Milánského, jenž přál více králi Václavovi než tomu Klemovi. Potom Klem umřel, a tak králi Václavovi nikdo v Říši nepřekážel. Král se pak ohradil v Čechách a do své smrti nevyjel do jiné země, ačkoli Vlachové neustále očekávali, kdy přijede, aby přijal císařskou korunu.*“²⁸³ Ruprechtovi III. bylo skutečně milánským vévodou, jenž byl spojencem Václava IV., znemožněno dokončit korunovační jízdu roku 1401. Zavádějícím ovšem může být záznam o smrti Ruprechta, k níž podle kroniky mohlo dojít bezprostředně po římské jízdě, skutečně ale zemřel až roku 1410.²⁸⁴ Informace o tom, že král již neopustil Čechy, by měla být spíše spojována s celkovou říšskou politikou Václava IV. (viz kapitola 3.2.1). Autor kroniky tedy nepochybně informace měl, ovšem v mnoha případech dochází ke špatné dataci a spojování nesouvisejících událostí. Zajímavým také shledávám fakt, že se kronika nezmiňuje o sesazení Václava z trůnu římského krále.

K chybám dochází i v dalších zápisech, například ve svědectví o zásahu proti vzpurným šlechticům Markvartu z Vartemberka a pánu z Kornhauzu, jejichž sídla král dobyl a šlechtice uvěznil (viz kapitola 3.2.5). Rukopisy uvádí, že k zajetí došlo roku 1388 a podle jednoho z nich Markvart zemřel již ve vězení.²⁸⁵ Toto tvrzení ovšem není pravdivé, protože pán z Vartemberka zemřel až po svém propuštění roku 1392.²⁸⁶

²⁸⁰ SPĚVÁČEK, 1986. s. 322, 331.

²⁸¹ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 21.

²⁸² Ibidem. s. 468.

²⁸³ Ibidem. s. 21.

²⁸⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 331-332, 749.

²⁸⁵ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 23.

²⁸⁶ SPĚVÁČEK, 1986. s. 201.

Další chybnou informací, v níž kronikář zcela opomněl zaznamenat kontext v němž k situaci došlo, je událost týkající se krále a arcibiskupa Jana z Jenštejna. Záznam z kroniky uvádí, že arcibiskup měl vidění, které předpovědělo nástup husitství a natolik ho vyděsilo, že: „*Pak začal přemýšlet o tom, jak by se mohl arcibiskupství zbavit, a prosil krále Václava i kanovníky, aby mu dovolili vzdát se úřadu. A oni mu to povolili.*“²⁸⁷ Jako důvod odstoupení pražského arcibiskupa je udáván jeho strach z budoucnosti, aniž by byl zmíněn spor, který mezi králem a Janem z Jenštejna propukl (viz kapitola 3.2.3). Dále je zmíněna smrt Jana z Pomuka: „*Téhož roku byl utopen slavný doktor, kněz Johánek, vikář pražského arcibiskupství, pod pražským mostem, na příkaz krále Václava, protože proti jeho vůli potvrdil opata kladrubského.*“²⁸⁸ V této informaci shledávám překvapivým, že ačkoli autor nespojil vikářovu smrt s výše zmíněným sporem, zmínil potvrzení kladrubského opata, které zapříčinilo královu zlost, jež vedla k usmrcení Jana z Pomuku. V tomto případě je navíc správně uveden i rok 1393. Pouze snad informace, že byl pražský vikář utopen, může být v zájmu pravdivosti sdělení autorovi vytknuta, protože do řeky bylo podle všeho shozeno už jen Janovo mrtvé tělo.²⁸⁹ Letopisy také zmiňují sucho, které v tom roce nastalo: „*Na připomenutí toho utopeného doktora.*“²⁹⁰ Jde o informaci, kterou jak již bylo dříve zmíněno, později zaznamenávají i mistr Pavel Žídek a další kronikáři. Vít Vlnas uvádí, že přisuzování takového jevu jeho smrti značí určitou výjimečnost, která později vedla ke vzniku kultu Jana Nepomuckého.²⁹¹ Domnívám se, že zkreslení informací ohledně smrti Jana Nepomuckého, může být způsobeno tím, že autor patřil k nižší společenské vrstvě a neměl tak přístup k tolika informacím, stejně jako nemusel být seznámen se stížným listem arcibiskupa Jana z Jenštejna.

Bez zavádějících informací nejsou zaznamenána ani zajetí Václava IV. Problémem v tomto případě je to, že se jednotlivé rukopisy neshodují v tom, jak vše probíhalo. Některé rukopisy totiž zaznamenávají pouze jedno zajetí v roce 1394, přičemž i toto zajetí je vedle české šlechty a Jošta Lucemburského připisováno především uherskému králi Zikmundovi.²⁹² První zajetí bylo ovšem dílem nespokojené české šlechty (viz kapitola 3.2.5)

²⁸⁷ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 24.

²⁸⁸ Ibidem. s. 24-26.

²⁸⁹ VLNAS, 2013. s. 25-27.

²⁹⁰ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 24.

²⁹¹ VLNAS, 2013. s. 25-27.

²⁹² PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 26, 27.

a teprve k druhému v roce 1402 došlo z vůle králova mladšího bratra (viz kapitola 3.2.6). Obě zajetí tak v originálním znění zobrazuje pouze jeden rukopis a další dva z něj tyto informace přebírají. Palacký dále zmiňuje, že jeden rukopis zaznamenává dokonce třetí zajetí v roce 1393.²⁹³ I přes tuto jistou pomýlenost jsou následně průběhy únosů popisovány poměrně přesně, ačkoli samozřejmě nejsou detailně popsány všechny okolnosti. Rukopisy uvádí jeho útěk z druhého zajetí: „*Tu byl král v těžkých podmínkách držen tak dlouho, dokud mu bůh nepomohl k útěku, prostřednictvím jednoho křížovníka ze Strakonice.*“²⁹⁴ Tento výklad králova útěku patří k těm střízlivějším, protože především v pozdějších kronikách získával na dramatickosti.²⁹⁵ Jaroslav Porák dodává, že mohlo jít o křížovníka Bohuše z Bystřice, který byl členem královny rady.²⁹⁶

Někteří z autorů uvádějí i příčiny a důsledky zajetí krále. Jako příčinu udávají: „*Říká se, že za jeho vlády byla říše ve špatném stavu. Kurfiřti a jiná říšská knížata vzkazovali českým pánům, aby králi radili dobře při správě říše. A když s ním páni o tom mluvili, ani je neposlouchal... A když už toho měli po krk, tak ho zajali.*“²⁹⁷ Konflikty v českých zemích a v říši byly nesporně během vlády Václava IV. dvěma aspekty, jež vedle sebe působily a v mnohých případech se i prolínaly. Domnívám se ovšem, že hlavním důvodem nespokojenosti české šlechty nebyly stížnosti římských knížat. Naopak to, co rukopisy uvádějí jako důsledek, považuji za jednu z primárních příčin: „*Král si potom hledal důvěrníky mezi chudšími, choval se k nim laskavě a pomáhal jim a na pány nic nedbal.*“²⁹⁸ Zajetí jistě krále od vyšší šlechty ještě víc vzdálila, ovšem kdyby měl plnou podporu šlechty a vládl v součinnosti s ní, potom by jen stěží měli čeští páni zájem na jeho zajetí. Vedle odklonu krále od vyšší šlechty zobrazují rukopisy další důsledek: „*A tak nastaly v Čechách a na Moravě bouře a války a od té doby přestal v Čechách platit řád a právo.*“²⁹⁹ Soudím, že tomu bylo naopak. Pokud přihlédneme k tomu, že král po svém útěku začal opět s aktivní vládou (viz kapitola 3.2.6), můžeme sledovat zklidnění rozjítřené situace, jež v předchozích letech vedla právě k zajetí.

²⁹³ PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý*. 1941. s. 27.

²⁹⁴ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 27.

²⁹⁵ SPĚVÁČEK, 1986. s. 349. Podle některých kronik se král například z vězení prokopával, dramatické okolnosti útoku uvádí také Václav Hájek z Libočan (viz kapitola 5.1).

²⁹⁶ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 470.

²⁹⁷ Ibidem. s. 27, 29.

²⁹⁸ Ibidem. s. 29.

²⁹⁹ Ibidem. s. 27.

V následujících záznamech je ústředním tématem nástup reformačních myšlenek a král Václav IV. je zobrazován jako aktivní podporovatel těchto tendencí. První takový zápis se týká sporu univerzitních národů, v němž se Václav IV. *dle práva* přiklonil na stranu českých mistrů.³⁰⁰ Opět je opomíjena část skutečnosti, že na posílení pravomocí českých mistrů měl zájem sám král, a tedy nešlo jen o snahu českých univerzitních mistrů získat převahu na univerzitě (viz kapitola 3.2.7). V podání rukopisů tak král působí jako spravedlivý panovník, jenž stojí za svým národem.

V následujících zápisech nevystupuje přímo sám král, ale je zaznamenána podpora reformního hnutí ze strany králových dvořanů. Podle rukopisů se proti pálení Wiclefových děl nejvíce bouřili právě oni, stejně jako se podíleli na pohřbívání mrtvých během interdiktu.³⁰¹ Domnívám se, že bez králova souhlasu by takové jednání jeho dvora nebylo možné. Václav IV. je tak nepřímě označován jako příznivec nastupující reformace, což je vzápětí potvrzeno i jeho přímým stykem s mistrem Janem Husem. V jednom z rukopisů reagoval na jeho cestu do Kostnice takto: „*Ale král Václav mu nedovolil tam jet a řekl: „Můj bratr je proradný a co ti slíbil, to nedodrží.*““³⁰² Jiné rukopisy, jež využívá Palacký, popisují událost jiným způsobem: „*Léta božieho 1414 mistr Jan Hus jel do Kostnice pod glejtem uherského krále; a s ním král Václav, římský a český král, poslal pro bezpečensvie urozeného pána, pana Jana rytieře z Chlumu, řečeného Kepka, a jiné.*““³⁰³ Pravdou je, že Jan z Chlumu spolu s Husem do Kostnice skutečně cestoval.³⁰⁴ Druhý záznam je tak mnohem blíže skutečnosti, než záznam první, který krále představuje jako Husova neustálého ochránce. V době, kdy byl Hus povolán před koncil, se již ale Václav IV. od reformace odvrátil a účastnil se pronásledování husitů. Obraz Václava IV. tak ve Starých letopisech českých nabývá podoby věrného podporovatele reformního hnutí.³⁰⁵ Podle Petra Čorneje byl tento vývoj ve vztahu k Václavu IV. dán tím, že v kontrastu se Zikmundem Lucemburským

³⁰⁰ Ibidem. s. 30.

³⁰¹ Ibidem. s. 32, 36.

³⁰² PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 41.

³⁰³ PALACKÝ. *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý* 1941. s. 38.

³⁰⁴ SPĚVÁČEK, 1986. s. 458.

³⁰⁵ Utravistická historiografie se stále více při zobrazování Václava IV. uchyluje k tomu, že panovníka popisuje jako spravedlivého příznivce kališnictví. Vrcholem toho se potom stává záznam Bohuslava Bílejovského z první poloviny 16. století, který podává zprávu o tom, že Václav IV. přijímal podobojí: „*Neb i král Václav, syn jeho pod obojí zpuosobů přijímal...*“ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav, HALAMA, Ota, ed. *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. s. 41.

a jeho křížovým tažením proti husitům, se jevil mnohem mírnějším, zvláště pak s odstupem několika let. Vedle toho konflikty krále s představiteli katolické církve, znamenaly pro utrakvisty možnost, že by král mohl být na jejich straně.³⁰⁶ Za těchto okolností je potom možné konstatovat, že autorem rukopisů byl husitský autor.

Dokladem toho, že král byl mnoha autory vnímán pozitivně, je další zmínka, která vypovídá o pánech Tistovi z Přimdy a Plavenskému, kteří vystupovali proti králi a jejich postup byl tvrdě potlačen: „*Ačkoli byl král Václav mírumilovný, všechno se mu dařilo, když se pustil do boje. Dokázal to u Skály, u Vížky, u Radyně a jinde. Pobýval v Praze, na Točnicku nebo na Novém hrádku u Prahy nad Kunraticemi, a přitom zjednal více pokoje a míru než jeho bratr, uherský král Zikmund častým cestováním po cizích zemích.*“³⁰⁷ Zde můžeme sledovat proměnu pohledu na Václava IV., jenž je v předchozích kronikách líčen spíše jako výbušný násilník, zatímco v tomto úryvku je označen jako mírumilovný. Stejně tak citace dokazuje, jak byl později utrakvisty srovnáván se Zikmundem. Pozitivním hodnocením také končí záznamy k vládě Václava IV.: „*Jaký byl za krále Václava v zemi klid, o tom si dodnes lidé po celé zemi vyprávějí. Říká se, že za jeho časů mohl člověk jít nebo jet po cestě a nést na hlavě zlato a nikdo si ho ani nevšiml. Také se o něm říká, jak chtěl, aby bohatí byli k chudým spravedliví: Oblékal se do obyčejných šatů, jaké nosili prostí lidé, a sám všechno zkoumal... Jednou šel taky kopat na vinici, aby zjistil, jak to tam chodí, a kopal tam celý den, jako každý jiný nádeník... Milý Pane Bože, rač se jen smilovat nad jeho dobrou duší.*“³⁰⁸ Václav je tedy popisován jako spravedlivý panovník, který se zajímá o život svých poddaných a nebojí se práce. Soudím ovšem, že mnohé informace jsou značně zkreslené, například to, že byla země bezpečná. Naopak se za jeho vlády rozmáhali lapkové a loupeživý rytíři. V takovém podání je ovšem obraz Václava IV. velmi příznivý, důvodem toho může být již zmíněný pohled utrakvistů. Domnívám se, že vedle toho bylo další příčinou to, že autoři náleželi k nižší společenské třídě, která neměla s panovníkem tolik konfliktů jako jiné třídy.

Podobně jako v předchozích kronikách je i zde zmiňován konflikt s Mikulášem z Husi, který u krále vyvolal strach o trůn.³⁰⁹ Jde tak o první zmínku, v níž se Václav IV. dostává do konfliktu s představiteli husitského proudu. Ke stupňování rozkolu mezi

³⁰⁶ ČORNEJ, 1987. s. 103-104.

³⁰⁷ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 50-51.

³⁰⁸ Ibidem. s. 55.

³⁰⁹ Ibidem. s. 51.

panovníkem a utrakvisty dochází až v důsledku pražské defenestrace. „*Tehdy král Václav – byl s celým svým dvorem na Novém hradu jednu míli od Prahy – se dozvěděl ty žalostné zprávy a náramně se rozhněval. Byl polekán, v úzkostech a žalu, a rozhodl se a slíbil, že vyhladí všechny Viklefy a Husy, zvláště kněží.*“³¹⁰ Staré letopisy české tak vypovídají shodně s kronikářem Vavřincem z Březové. Stejně vypovídají i o tom, že dvořané blízcí králi jej přesvědčili, aby tak nečinil. Úryvek pochází z Vratislavského rukopisu, jež mohl vzniknout kolem roku 1431³¹¹, jde tak o stejnou dobu, kdy vznikala i Husitská kronika. Vzhledem k téměř totožnému znění je pravděpodobné, že jeden z autorů čerpal z druhé kroniky, případně byl ještě další pramen, z nějž přejali informace oba kronikáři.

Podobným způsobem je popsána i Václavova smrt. Jako příčina panovníkova skonu je opět označena mrtvice způsobená žalem. Shodně s předchozími texty došlo ke smrti za velkého křiku a řvaní. Také první část záznamu o pohřbu Václava IV., se od jiných kronik příliš neliší, když popisuje přenesení těla do katedrály sv. Víta a potom na Zbraslav, kde jej pohřbili rybáři a pekaři.³¹² Odlišným způsobem je ovšem podáno následné vyjmutí králova těla během husitských bouří: „*V následujícím roce, kdy byl klášter vypálen, táboři krále opět vykopali a položili ho na oltář; udělali mu korunu ze sena, napájeli ho pivem a říkali: ,Však, když jsi byl naživu, rád jsi s námi popíjel.‘ A nechali ho tam a klášter zapálili. Pak nějaký rybář jménem Moucha vzal jeho tělo a tajně je pochoval pod nějakým kamenem, takže o tom žádný nevěděl; a tam ležel asi tři roky.*“³¹³ Za prvé je důležité upozornit na rybáře Mouchu, o němž byla zmínka již u Piccolominiho, který tuto informaci mohl převzít právě z letopisů. Vedle toho stojí historka o popíjení s královskou mrtvolou, která podle Františka Šmahela patří k vtipným pověstem, které si někteří kronikáři neváhaly vymýšlet, aby zatraktivnili svá díla.³¹⁴

Obraz Václava IV. se tedy v rámci utrakvistických děl vyvíjel rozdílným způsobem než v dílech katolických autorů. Staré letopisy české, jež byly opisovány a upravovány různými autory v průběhu téměř jednoho století, podávají odlišnou výpověď a jejich přičiněním získává Václav IV. více podobu spravedlivého lidového krále než krutého tyрана.

³¹⁰ PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 53.

³¹¹ ŠIMEK, 1937. s. IV.

³¹² PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 53, 55.

³¹³ Ibidem.

³¹⁴ ŠMAHEL, 1995. s. 135-138.

5 Obraz Václava IV. v raně novověkých narativních pramenech

Středověké narativní prameny tedy daly vzniknout určité podobě obrazu českého a římského krále Václava IV. Tento obraz v mnohých případech přebíral množství informací a předával je dál, nebo se naopak v průběhu let proměňoval, ať již v důsledku toho, že autor již nebyl přímým svědkem událostí, ale i na základě jeho náboženského vyznání i sociálního postavení. Pozdně středověká díla se tak stala pramenem poznání pro další generace, jež mohly z těchto odkazů čerpat informace. Z těchto děl mohla čerpat i raně novověká historiografie.

V předchozí kapitole již byla zmíněna kronika Bohuslava Bílejovského, utrakvistického kněze a kronikáře, jenž českému králi Václavovi dokonce přiřknul přijímání podobojí. Takový obrat je poměrně zásadní, pokud si vzpomeneme na to, jakým způsobem hodnotil Václava IV. v Husitské kronice králův současník Vavřinec z Březové. Husitské vnímání krále se tedy ubíralo touto cestou, zatímco katolický obraz českého panovníka nevyzníval příliš v jeho prospěch. Již výše zmínění středověcí autoři jako Pavel Židek nebo Enea Silvio Piccolomini králi mnohé vytýkali a shledávali na jeho vládě i osobě množství chyb.

Zásadní vliv na pozdější formování obrazu českého a římského krále Václava IV. měl český kronikář a spisovatel Václav Hájek z Libočan. Již autoři jako například Daniel Adam z Veleslavína si uvědomovali, že Hájek využíval fabulaci a pověsti, a přesto dílo vyvolávalo zájem a bylo dále vydáváno i překládáno. Zatímco utrakvistické kroniky se s nástupem rekatolizace začaly z povědomí vytrácet³¹⁵, mnozí autoři, jako Jan František Beckovský nebo Bohuslav Balbín,³¹⁶ Hájkovy záznamy nekriticky přejímali do svých děl. Ačkoli osvícenští historici, počínaje Gelasiem Dobnerem,³¹⁷ již věděli, že si autor často vymýšlel, zcela nedodržel chronologii nebo zapisoval pověsti bez historické kritiky,³¹⁸ nese Kronika česká nespornou zásluhu na tom, že dnes můžeme číst novelu Křivoklad od Karla Hynka Máchy nebo Staré pověsti české Aloise Jiráska. Tedy díla, která využívají obraz Václava IV. tak, jak jej popsal Václav Hájek z Libočan. Na základě toho, jak velký

³¹⁵ ČORNEJ, 1987. s. 108.

³¹⁶ KOLÁR, Jaroslav. *Hájkova kronika a česká kultura* In: *Kronika česká: výbor historického čtení*. Praha, Odeon: 1981. s. 19-20.

³¹⁷ Ibidem. s. 20.

³¹⁸ Ibidem. s. 20.

význam má kronika tohoto autora pro utváření obrazu Václava IV., bylo toto dílo využito pro účely bakalářské práce, ačkoli vzniklo již v době raného novověku. Na základě citací z Kroniky české se práce pokusí ukázat, jak Václav Hájek z Libočan představil českého krále Václava IV. více jak sto let od jeho smrti.

5.1 Kronika česká Václava Hájka z Libočan

Václav Hájek z Libočan se narodil zřejmě koncem 15. století, ovšem přesné datum jeho narození není jisté. Zemřel roku 1554. Již podle jeho jména víme, že se narodil ve vesnici Libočany, a náležel k nižší šlechtě. Přestože byl následujícími generacemi uznáván jako katolický autor, ke katolické víře přestoupil z víry utrakvistické, v níž byl vychováván. Údajně k tomu došlo na základě konfliktu s utrakvistickou konzistoří, ale ani jeho působení v katolické církvi se neobešlo bez neshod. Jako člen nižší šlechty nastoupil církevní dráhu, a to jako kališník i katolík. Svým přestupem ke katolické víře získal podle Jiřího Peška větší svobodu vyjadřování a zároveň možnost setkávat se s humanisty a katolickými intelektuály.³¹⁹

Kronika vznikala v letech 1533-1539, ale k jejímu vydání došlo až později, tedy roku 1541.³²⁰ Pro svou práci čerpal z množství zdrojů, které sám v úvodu Kroniky české uvedl, zároveň však využil, nebo alespoň znal další díla, jež už nezaznamenal. Pramenům, které Václav Hájek z Libočan pro svou kroniku využil, se věnuje Josef Vítězslav Šimák.³²¹ Z českých kronik, jež se staly zdrojem můžeme jmenovat Kosmovu kroniku, Dalimilovu kroniku, Zbraslavskou kroniku, Kroniku Přibíka Pulkavy z Radenína, Husitskou kroniku nebo Historii českou Enea Silvia Piccolominiho. Vedle toho ještě použil množství zahraničních kronik a dalších dokumentů nejen historiografické povahy.³²² Podle Jiřího Peška bylo Hájkovým záměrem upozornit na význam českých zemí za vlády Habsburků, aby bylo v nejlepším případě z Prahy opět učiněno centrum říše. Z toho také vyplývá, za jakým stavem Hájek stál. Pešek popírá, že by byl autorem čistě prohabsburským, pro

³¹⁹ PEŠEK, Jiří. *Václav Hájek z Libočan, vypravěč mýtů i dějin*. In: *Duchem, ne mečem: fakta, úvahy, souvislosti*. Praha: Lidové noviny, 2003. s. 101. PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek první*. 1941. s. 308-309.

³²⁰ KOLÁR, 1981. s. 9.

³²¹ ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Prameny a pomůcky Hájkovy*. In: *Sb. prací historických k šedesátinám J. Golla*. Praha: 1906. s. 195-213.

³²² KOLÁR, 1981. s. 13.

katolickým, nebo pro šlechtickým, ale jednoznačně je autorem, který stojí na straně měšťanů.³²³

Pro rozbor Hájkova díla nese velký význam pochopení toho, jakým způsobem autor historii zpracovával. František Palacký autorovi vyčítá, že tam, kde mu chyběly historické prameny si události domýšlel. Vedle toho je také důvodem záporného hodnocení to, že Hájek nepodroboval informace kritice, ale zaznamenával i události, které byly pouhými pověstmi.³²⁴ Až do 18. století byla kronika jedním z nejvýznamnějších pramenů, od 18. století začala být podrobována kritice, především ze strany Gelasia Dobnera a následně Františka Palackého.³²⁵

První zmínka o Václavovi IV. se týká jeho narození, již zde můžeme sledovat, že autor využíval informace z předchozích kronik. Vedle toho nám již tato citace dokazuje, jak se Hájek nedržel chronologie, protože událost datuje k roku 1360: „*Když císař i s manželkou svou Annou byl v městě Normberce, tu spolu s některými knížaty o císařství o mnohá máje rokování, i narodil se jemu syn v pátek na zejtrí po svatém Matěji a pokřtěn na den svatého Václava přenesen a dáno mu jméno Václav.*“³²⁶ Nejen, že je formulace nápadně podobná záznamu Beneše Krabice z Weitmile, ale dokonce zprostředkuje stejně chybné datum narození. Následná korunovace českým³²⁷ i římským³²⁸ králem je ovšem zaznamenána správně a poměrně stroze.

K roku 1379 uvádí Hájek tuto poznámku, v níž zaznamenává počátek královny samostatné vlády: „*...od toho času počal býti svých věcí i obecného dobrého velmi nedbanlivý. A Čechové poznavše, že má velmi veliký rozdíl v mravních i ve všech obyčejích otce svého, ne velmi ho šetřili. A on to znamenav, také se tak ukazoval, jako by sobě Čechův nic nevážil, a Němce do České země velmi vnadil. Z toho mnozí páni čeští, a zvláště znamenitější, vzali k němu nechut.*“³²⁹ Již jedna z prvních zmínek o králi tak dává poznat,

³²³ PEŠEK, 2003. s. 105-108.

³²⁴ PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek první*. 1941. s. 304.

³²⁵ PEŠEK, 2003. s. 108. Vedle výše zmíněných autorů se Václavovi Hájkovi z Libočan věnují: Pohledu na kroniku z pohledu jazyka: MARTÍNEK, František. *Poznámky k jazyku a stylu Hájkovy Kroniky české*. In: *Pokušení Jaroslava Kolára: sborník k osmdesátinám*. Praha, Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky: 2009. s. 115–125.

³²⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 787.

³²⁷ Ibidem. s. 789.

³²⁸ Ibidem. s. 820.

³²⁹ Ibidem.

proti čemu se autor primárně stavěl. Jak bylo řečeno výše, Hájek stojí za českým národem a německé obyvatele tak představuje ve špatném světle. Václav IV., příklad špatného panovníka, je představen právě jako zastánce Němců. I v pozdějších záznamech, kdy do dění vstupují i rozpory katolického a utrakvistického vyznání, není Václavův obraz zhoršen jeho podporou reformě, ale stále spíše jeho nákloností k Němcům. Hájek, přestože byl katolický kněz, necítil zřejmě potřebu krále očerňovat kvůli husitství, místo toho promítal do dřívějšího dění soudobé problémy.³³⁰ Pro potvrzení tohoto tvrzení může posloužit i další záznam z roku 1385, jenž vypovídá o tom, že král dosadil na místa konšelů Němce: „*Téhož léta z ponuknutí některých rad královských, jenž byli Němci, král všecko Němcův, jenž byli jinde zrození a v Praze se osadili, na úřad konšelský a Starém i Novém Městě nasadil.*“ Navíc zašel ještě dál, když Čechy, kteří se proti tomu bouřili nechal popravít.³³¹ Petr Čornej k tomu uvádí, že k takové události ve skutečnosti vůbec nedošlo.³³² Předchozí citace zároveň vypovídá o tom, že král byl pasivní hned od samého počátku samostatné vlády, což ovšem není pravda. Václav se v prvních letech vlády snažil o aktivní politiku (viz kapitola 3.2.1). Tento pohled kronikáře může být zkreslen tím, že málokteré kroniky vypovídají o jeho aktivní politice, s odstupem času tak může převládat názor, že byl neaktivní po celou dobu své vlády.

Hájek byl tedy od samého počátku zaměřen proti králi, na němž neshledával mnoho dobrého. V kronice uvádí množství záznamů, v nichž dokazuje královu neschopnost, lenost, kladný vztah k vínu a lovu, tedy aspekty, jež vyčítali již předchozí autoři, převážně z katolického proudu. Cituji některé z těchto hanlivých zpráv: „*Roku toho páni a rytíři království Českého vidouce, an pán jejich, král Václav divnou rozkoš provozuje a rozličné hry strojí... Někteří pak, a zvláště ti, jimž byl mil pokoj, takové věci vidouce, králi oznamovali, ale král všecko to jich vznášení nedbánlivostí pominul, toliko aby jedl a pil, toho pilen byl.*“³³³ „*Roku toho Václav král oddal se na veliké neřády, hry, tance rozličné*

³³⁰ V době, kdy Václav Hájek z Libočan kroniku psal, byl českým králem Ferdinand I. Habsburský. Tomuto panovníkovi byla také Kronika česká dedikována. Ferdinand I. si proti sobě popudil česká města, protože vybíral daň z prodeje a snažil se o centralizaci své říše, do níž patřily i Čechy. Hájek sympatizoval s českými měšťany, takže promítl své postoje k soudobé situaci do postavy Václava IV. v kronice. ČORNEJ, 1987. s. 91.

³³¹ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 827.

³³² ČORNEJ, 1987. s. 91.

³³³ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 823.

provozuje. “³³⁴ „A když bylo v ochtáb Svátostí, král Václav jsa bytem na zámku Žebráce, rozličné své kratochvíle provozoval a po lovích jezdil. “³³⁵

Toto chování mělo neblahé důsledky pro panovníkovu vládu. Kronikář zaznamenává, že především nečinnost se stala důvodem pro sesazení z římského trůnu. Dvakrát zmiňuje posly z říše, kteří na králi přijeli žádat, aby se více staral o tamní záležitosti. První návštěvu datuje k roku 1383³³⁶ a druhou roku 1389³³⁷, přičemž ani jedna z návštěv nepřesvědčila krále k aktivní vládě v říši: „...*sjeli se spolu konferštové, a tu rozváživše lenivost a nedbanlivost i hovadský život krále Václava, a že nečiní toho, což císaři náleží, i složili jej z císařství bez jeho přítomnosti a vědomí a na místo jeho volili Roberta, kníže z Bavor... Václav: „Rád jsem té práce prázden. Užitečnější mi se zdá v Čechách kralovati než v Němcích císařovati. “*³³⁸ Domnívám se, že královo vyjádření náleží spíše k výpovědím, jež si kronikář sám vymyslel, zřejmě na základě toho, že se Václav již na římský trůn nevrátil, nebo se o to viditelněji nepokusil. Ovšem možnost, že by přijal sesazení z římského trůnu s takovým klidem, je vyloučená, protože i v následujících letech usiloval o návrat. Dokladem toho může být kauza s odpustky, které král povolil a odklonil se přitom od reformace, aby získal potvrzení římským králem od papeže (viz kapitola 3.2.8).

Vedle nespokojenosti v říši, jež vyvrcholila sesazením Václava IV. z trůnu, zaznamenává i nespokojenost české šlechty. Tato nespokojenost s vládou vyústila v první zajetí v roce 1394, přičemž Hájek mylně uvádí rok 1393. Mnohem většího omylu se ovšem dopustil při datování druhého zajetí, protože podle něj k němu došlo roku 1394 místo roku 1402. Pokud jde o to, jak k zajetí došlo a jak probíhalo, potom se v rámci možností kronikář drží skutečnosti. Od té se zcela vzdaluje ve chvíli, kdy líčí královu cestu na svobodu v obou případech. Z prvního zajetí se král dostal na lodi s pomocí lazebnice Zuzany, která se pak stala jeho společnící.³³⁹ Z prvního zajetí se Václav IV. dostal díky vojenské síle, kterou přivedl Jan Zhořelecký (viz kapitola 3.2.5). Palacký udává, že útěk krále na lodi je v prvním případě zcela chybný. Pokud chtěl kronikář tento záznam použít, měl jej zapsat až při druhém

³³⁴ Ibidem. s. 825-826.

³³⁵ Ibidem. s. 836.

³³⁶ Ibidem. s. 825.

³³⁷ Ibidem. s. 831.

³³⁸ Ibidem. s. 843.

³³⁹ Ibidem. s. 835.

zajetí, z nějž se Václav skutečně dostal na lodi.³⁴⁰ Zuzana, jež vykonávala povolání lazebnice, byla prostředkem pro to, aby Hájek ukázal, jak se král stýkal jen s lidmi na okraji společnosti. Jde o stejný princip, který využili i předchozí kronikáři, když krále spojovali s pekaři a rybáři. Petr Čornej k tomu poznamenává, že pověst o Zuzaně má své kořeny v symbolech, jež si sám král nechával vyobrazovat.³⁴¹ Těmto symbolům v rukopisech krále Václava IV. se více věnoval Josef Krása.³⁴² I z druhého zajetí je král vysvobozen člověkem z nejnižší společenské vrstvy, rybářem Hansem Grundelem.³⁴³ Petr Čornej zaznamenává, že Hájek tento příběh postavil na starších pověstech o tom, že král prchnul latrínou nebo se prokopal hnojem v konírně.³⁴⁴ S těmito pověstmi Hájkovu verzi ostatně spojuje i následující záznam z útěku. „...a přived jej k jedné hnojné hromadě, tu jej položil a hnojem přikryl.“³⁴⁵

Vedle spojení krále s lazebnicí Zuzanou nebo prostým rybářem, je král zobrazován ve společnosti kata, jehož dokonce nazývá kmotrem: „*Král Vácslav také jsa k štěstí navrácen, jiných v Praze konšelův sobě k libosti nasadiv, kterýž z nich se jemu nelíbil, přijeda před jeho dům s kmotrem svým, mistrem popravným, povolaje jeho, kázal jej tu hned na prahu domu jeho stíti – a to častokrát činil.*“³⁴⁶ K tomu opět podává vysvětlení Petr Čornej. Jde o další příklad toho, jak se autoři snažili ukázat krále jako špatného panovníka a křesťana. V tomto případě jde o spojení s katem, jenž byl osobou na úplném okraji společnosti.³⁴⁷ Vít Vlnas uvádí, že spojení krále a kata vzniká již v dřívějších zahraničních kronikách, král je s katem spojován, nebo je jím sám označován.³⁴⁸ Takový záznam můžeme například najít v díle zaháňského opata Ludolfa. „*Hic romanorum et Bohemorum non tam rex quam carnifex...*“³⁴⁹ Josef Vítězslav Šimák dílo Ludolfa Zaháňského jmenuje jako jeden z pramenů, které mohl Hájek znát, ovšem do seznamu zdrojů jej sám neuvedl.³⁵⁰ Pověst o českém králi Václavovi IV., jehož kmotrem byl kat, se ovšem v českém prostředí uchytila

³⁴⁰ PALACKÝ, *Dílo Františka Palackého, Svazek první*. 1941. s. 305.

³⁴¹ ČORNEJ, 1987. s. 93.

³⁴² KRÁSA, Josef. *Rukopisy Václava IV.* 2. vyd. Praha: Odeon, 1974. s. 61.

³⁴³ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 837.

³⁴⁴ ČORNEJ, 1987. s. 95.

³⁴⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 837.

³⁴⁶ Ibidem. s. 838.

³⁴⁷ ČORNEJ, Petr. 1987. s. 90-91.

³⁴⁸ VLNAS, Vít. 2013. s. 37.

³⁴⁹ ZAHÁŇSKÝ, a LOSERTH, 1880. s. 418.

³⁵⁰ ŠIMÁK, 1906. s. 210.

a dala vzniknout množství literárních děl, mezi nimiž byl například již zmíněný Krivoklad Karla Hynka Máchy. Podobný osud potkal autorovu fabulaci o lazebnici Zuzaně.

Neméně pozornosti by mělo být věnováno pověsti o Janu Nepomuckém, které se podrobně věnoval profesor Vít Vlnas.³⁵¹ Smrt pražského vikáře Jana z Pomuku byla zaznamenána již v předchozích kronikách. Ve Starých letopisech českých byla zmíněna střízlivější verze³⁵², jež smrt přisuzovala jmenování opata, který Václavovi nevyhovoval. Mistr Pavel Židek proti tomu zapsal pověst o tom, že zemřel, protože odmítl vyrazit královnino zpovědní tajemství.³⁵³ Vít Vlnas zaznamenává, že obě verze se objevovaly i u zahraničních kronikářů, zpovědníkem královny byl Jan Nepomucký například v kronice Tomáše Ebendorfera.³⁵⁴ Václav Hájek z Libočan tedy měl pro pověst množství předloh, z nichž mohl čerpat. Ovšem vzhledem k tomu, že k materiálům nepřístupoval kriticky, vytvořil Hájek rovnou dvě postavy umučeného Jana. Příčinou toho mohl být i chybně zaznamenaný letopočet 1383 u mučedníkovy hrobu.³⁵⁵ V prvním případě zaznamenává údajnou událost z roku 1383, kdy se na něm snaží vyzvědět královnino zpovědní tajemství: „*Král rozhněvav se, kázal jej do těžkého podzemního vsaditi vězení, a nemoha na něm nic míti, poslal po kmotra svého, mistra popravného, kázal jej ukrutné mučiti a nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na most pražský vyvésti a svázaného do vody svrci a utopiti.*“³⁵⁶ Druhý záznam již hovoří o roce 1393 a je blíže pravdě i svou podstatou, kdy za příčinu smrti udává potvrzení nevhodného opata: „*Téhož léta ten den po Svátosti král Vácslav povolal k sobě sufragána arcibiskupova, jemuž jméno bylo doktor Johánek, i ptal se jeho: „Proč jest směl to učiniti a potvrditi na opatství kladrubském Albrechta mnicha?“*“³⁵⁷ Ani tento zápis se ale neobešel bez faktografických omylů. Kladrubský opat se jmenoval Olen³⁵⁸ a Jan Nepomucký nebyl arcibiskupovým sufragánem. Josef Vítězslav Šimák uvádí, že Václav Hájek z Libočan vůbec nepřihlížel k osobnosti arcibiskupa Jana

³⁵¹ VLNAS, 2013.

³⁵² PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 24-26.

³⁵³ ŽÍDEK, 1908. s. 178-179.

³⁵⁴ VLNAS, 2013. s. 39.

³⁵⁵ Ibidem. s. 45.

³⁵⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 825-826.

³⁵⁷ Ibidem. s. 834.

³⁵⁸ SPĚVÁČEK, 1986. s. 219.

z Jenštejna. Protože jej ani v díle nezmiňuje, soudím, že zřejmě nevycházel ani z jeho spisů.³⁵⁹

Vedle příběhů, jež byly natolik zajímavé, že se staly předlohou pro množství literárních děl v následujících staletích, zaznamenával Hájek i drobné události, jež zasahovaly království. Takovou zprávou může být například zpráva o tom, že v království docházelo k mnoha loupežím: „...z toho přišli mnozí loupeživé a veliké po silnicích nesvobody a nebezpečnosti.“³⁶⁰ Králi je možno přičíst k dobru, že se pokoušel problém řešit: „...ač král častokrát na vyhledání a obranu takových věcí vyjížděl, však jsou vždycky loupežníci s loupežem ujeli a po tvrzích i hradích se rozkryli.“³⁶¹ Takové tvrzení je pak mnohem blíže pravdě a vyvrací záznam ze Starých letopisů českých, že za krále Václava IV. byly cesty zcela bezpečné.³⁶²

Jak již bylo řečeno výše, Kronika česká byla psána již za zcela jiných podmínek, než jaké byly bezprostředně po smrti Václava IV. To se také zřejmě odráží v tom, že nástup reformace není pro Hájka natolik ožehavé téma. Mnohem větším problémem pro něj byla snaha centralizovat říši pod vládou Habsburků. V mnoha případech autor sympatizuje spíše s husitským měšťanstvem, než aby se za všech okolností snažil stát za katolickým proudem.³⁶³ Právě to může být příčinou toho, že se král v Hájkově kronice příliš neangažuje v rámci konfliktů kolem nastupující reformace. Důkazem pro to může být absence jakékoli zmínky o králi, když autor hovoří o odpustcích.³⁶⁴ Králův vztah k reformistům se v některých případech může zdát neutrální. Na jednu stranu vyhrožuje Husovi. „*Necht' ten mistr nemistruje a hledí toho, co jemu náleží v kostele neb v koleji, ať já jeho nekáži s Zoulem pověsiti.*“³⁶⁵ Na druhou stranu mu zajistil od Zikmunda glejt na cestu do Kostnice a poslal s ním doprovod.³⁶⁶ Proti tomu je zcela očividné téma, jež je pro autora aktuální, tedy již zmíněný problém s Němci. Ačkoli král vydal Dekret kutnohorský,³⁶⁷ v následující zmínce

³⁵⁹ ŠIMÁK, 1906. s. 207.

³⁶⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 827.

³⁶¹ Ibidem. s. 823.

³⁶² PORÁK, KAŠPAR, 1980, s. 55.

³⁶³ VLNAS, 2013. s. 47.

³⁶⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 860.

³⁶⁵ Ibidem. s. 845. Jan Zoul z Ostředka se zmocnil dvou tvrzí, jež odmítl vydat. Byl svolanou zemskou hotovostí zajat a následně pověšen. Dle některých jej k popravišti doprovázel kněz, Jan Hus. SPĚVÁČEK, 1986. s. 358.

³⁶⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, 2013, s. 864-865.

³⁶⁷ Ibidem. s. 853.

Čechům vyčetl, že si dekret prosadili a Němce vyhnali. „*Jděte nejprve k svým mistrům českým do kolejí a optejte se jich: Kdo jest tu pejchu do nich vloudil, aby oni tří hlasův žádostivi byli a Němci aby jediný hlas měli a skrze to všechny z Prahy vyhnali...*“³⁶⁸ Zatímco předchozí katoličtí autoři spojovali krále s utrakvisty, Václav Hájek z Libočan jej spojuje s Němci. Autoři tedy v obou případech spojují Václava IV., jenž je příkladem špatného vládce, se skupinou obyvatel, proti níž vystupuje.

Stejně jako mnoho jiných okamžiků z králova života, i jeho smrt je spojena s jistou pověstí, která jej ukazuje jako špatného. Domnívám se, že informace o skonu čerpal z Historie české Enea Silvia Piccolominiho, jelikož uvádí totožnou zmínku: „*I přišly jemu noviny, co se v Praze děje, a on slyše stál jako omámený, též jiní všickni okolo něho stojící truchliví byli, té příhody litující. Šeňk pak královský stoje řekl: ‚Však jsem já tomu dávno rozuměl.‘ Král ohlédl se naň, za vlasy jej uchytí a na zemi před své nohy jím udeřil a chytiv se za tesák, by jiní nebránili, byl by jej tu hned zabil, ale pro velikú přistojících prosbu těžce životu jeho odpustil. A z toho rozhněvání tu hned šlak jej porazil.*“³⁶⁹ Vedle toho shodně s Vavřincem z Březové i zápisy ze Starých letopisů českých zmiňuje, že krále pohřbili rybáři, pekaři a konvršové.³⁷⁰ Vzhledem k tomu, že Hájek neváhal využít velké množství smyšlených pověstí a vlastní fabulace, shledávám překvapivým, že nevyužil nic ze zmínek, v nichž předchozí kronikáři psali o posmrtném zneuctění králova těla. Stručně zaznamenává spálení kláštera tábority, ale tomu, že tam bylo uloženo královo tělo, nevěnuje pozornost.³⁷¹

³⁶⁸ Ibidem. s. 857.

³⁶⁹ Ibidem. s. 880-881.

³⁷⁰ Ibidem. s. 881.

³⁷¹ Ibidem. s. 883.

6 Komparace obrazu Václava IV. ve využitých pramenech

První pramen, jemuž jsem se v bakalářské práci věnovala, kronika Beneše Krabice z Weitmile, má specifické postavení, z hlediska toho, že autor znal pouze ranou etapu králova života. Na rozdíl od ostatních autorů nemohl poznat jeho samostatnou vládu a všechny aspekty, jež se podílely na pozdějších soudech o panovníkovi. Svůj vliv na dílo mělo i jeho postavení dvorního kronikáře, což jej mohlo omezovat, pokud by například chtěl vynést negativní hodnocení. Toto kritérium taktéž kroniku od ostatních odlišuje, protože ostatní díla již nebyla psána pod patronací Lucemburků. Záznamy o králi jsou poměrně stručné, aniž by se kronikář snažil krále hodnotit. Václav je zmiňován především ve spojení se slavnostními okamžiky a není brán zřetel na jeho osobnost ani povahu. Sám o sobě je obraz panovníka spíše neutrální a určitý lesk mu dodává jen to, že je synem Karla IV. Kronikář se v záznamech o Václavu IV. drží skutečnosti, kterou v zájmu vykreslení určitého obrazu nijak nemění.

Husitská kronika Vavřince z Březové je taktéž pramenem, jež zaznamenává dobu, jíž autor sám zažil. Stejně jako Beneš Krabice z Weitmile i on popisuje pouze část králova života, ale má možnost ji hodnotit v kontextu celé jeho vlády. Zaznamenává pouze události spojené s husitskou reformací a v rámci toho je věnován prostor i Václavovi. Husitská kronika byla významným zdrojem, protože se Vavřinec z Březové snažil o věrné zachycení událostí. Samozřejmě, přestože šlo o poměrně spolehlivý zdroj, je nutné přihlížet k subjektivním aspektům, které ovlivňovaly autorův úsudek. Kronikářův pohled je ovlivněn jeho náboženským smýšlením, neboť se hlásil k utrakvistům, a určitým způsobem na něj mohlo mít vliv i jeho společenské postavení. Králův obraz je převážně negativní, na čemž má podíl především to, že se v době, kterou kronika popisuje, Václav IV. od reformace odvrátil. Kronikářovy antipatie k panovníkovi můžeme sledovat hlavně v komentáři k jeho smrti, kdy krále představuje jako odstrašující příklad pro následující vladaře. V některých případech ale vzpomíná i události, ve kterých král vystoupil ve prospěch husitů. Takové počínání králi následně zlepšuje hodnocení, a jeho kritika je mnohem mírnější než například v případě jeho mladšího bratra Zikmunda.

V kronice Vavřince z Březové se začínají objevovat motivy, které následně využívají i ostatní kroniky. Takovým motivem je spojování panovníka s lidmi z nižších vrstev. V tomto případě není řeč o nižší šlechtě, jíž se král skutečně obklopoval, ale o rybářích, pekařích a laických bratrech. Petr Čornej to přisuzuje snaze upozornit na královu

nízkost.³⁷² Druhé téma, které se objevuje napříč téměř všemi kronikami, je králův strach ze ztráty českého trůnu a s tím spojené výbuchy vzteku.

Historie česká Enea Silvia Piccolominiho se od ostatních pramenů odlišuje tím, že vznikla v zahraničí. Dílo tak nabízí pohled autora, jenž na dění nahlíží z vnějšího pohledu. Piccolomini čerpal z množství pramenů a vycházel i z osobních zkušeností, přičemž jeho pohled byl výrazně ovlivňován katolickou vírou i vlastním úřadem. Z katolického hlediska je Václav IV. nahlížen jako podporovatel utrakvistů a v takovém světle nemohl být popsán jako příkladný panovník. Hodnocení v Historii české vyznívá pro krále negativně, přičemž je k tomu využito i množství fabulací. Václava IV. tak potkal nepříznivý soud i z druhé strany. Jestliže byl utrakvistickým autorem Vavřincem z Březové negativně hodnocen kvůli tomu, že se od reformy odvrátil, tak Piccolomini k této skutečnosti ani nepřihlížel a krále soudil právě na základě jeho podpory reformátorů a neschopnosti nebo neochoty reformním snahám zabránit. Napříč záznamy o Václavu IV. v Historii české je očividná snaha jej pošpinit všemi možnými prostředky. Král je označován za nečinného alkoholika, který se věnuje jen vlastním rozkoším, zbabělce a v jistém ohledu i hlupáka, který považuje utrakvisty za přátele, aniž by viděl, jak špatní jsou. To, že bylo jeho mrtvé tělo zneuctěno a následně uschováno rybářem, je jen důsledek nezřízeného života nepřikladného katolíka.

Také pro mistra Pavla Žídku byla katolická víra stěžejním kritériem při hodnocení Václava IV. Náboženské smýšlení ovlivnilo nezpochybnitelně jeho názor na panovníka. Václav IV. jako vládce, který podporoval husitství a nezabránil jeho šíření, se stal odstrašujícím vzorem, především z toho důvodu, že Žídkovým cílem bylo přesvědčit Jiřího z Poděbrad k odklonu od utrakvismu. Záznamy o Václavovi IV. jsou tak veskrze negativní. Pavel Žídek se nesnažil o chronologický zápis, ale zaznamenával pouze jednotlivé výtky králi. Jeho obraz Václava IV. je taktéž ovlivněn tím, že, jak sám zmínil, psal události jen z vlastní paměti. Dílo tak není prosto chyb a fabulací. Zároveň autor neměl zájem jen na zaznamenání faktů, ale především na pošpinění obrazu panovníka, jenž podporoval husitství a stal se tak odpudivým příkladem pro Jiřího.

Václav IV. je v těchto kronikách zobrazován negativně, a to bez ohledu na konfesi daného autora. Ovšem již zde je možné poukázat na určitou diferenciaci v jednotlivých hodnoceních. Husitská kronika Vavřince z Březové vynáší mírnější kritiku, což může být ovlivněno tím, že se autor snažil o co nejvíce objektivní zaznamenání událostí, to ovšem

³⁷² ČORNEJ, 1985. s. 415.

vzhledem k povaze historiografického díla není zcela možné. Autor mohl také během života Václava IV. vnímat, že panovník po určitou dobu reformu podporoval. Historie česká Enea Silvia a Spravovna Pavla Žídka zaznamenávají panovníkovu vládu až s větším časovým odstupem, přičemž na rozdíl od Vavřince zažili autoři pouze poslední roky Václavovy vlády. Jejich hodnocení je tak ovlivněno nejen jejich omezenou znalostí všech událostí, ale i situací v době psaní, kdy bylo husitství stále aktuálním tématem. Na základě toho je možné sledovat tendence vývoje katolického a utrakvistického vnímání krále Václava IV. Katolické hodnocení se postupem času stává více negativním, k čemuž je využíváno množství fabulací a nepodložených pověstí. Proti tomu utrakvistické kroniky upouští od negativního pohledu a stále více se přiklání k pohledu na Václava IV. jako spravedlivého krále, jenž podporoval husitství. V raně novověkých kronikách tuto tendenci potvrzuje kronika Bohuslava Bílejovského, podle níž král přijímal podobojí. U husitských kronik je ale tento vývoj zastaven rekatolizací.

Příkladem utrakvistického hodnocení krále jsou Staré letopisy české. Jejich rozbor je poměrně složitý, vzhledem k množství anonymních autorů, kteří se na nich podíleli, a dlouhému časovému rozmezí, v němž vznikaly. Z tohoto důvodu je možné získat více pohledů na jednu událost. Pro práci je podstatné především to, jakým způsobem se vyvíjel obraz Václava IV. v záznamech pravděpodobně utrakvistických autorů. Protože na příkladu záznamů ze Starých letopisů českých je možné ukázat, že Václav IV. byl z jejich pohledu vnímán jako dobrý a spravedlivý panovník. Zatímco prokazatelně katolické prameny králi spojení s utrakvisty vyčítaly, někteří autoři letopisů jako by naopak zapoměli, že se Václav IV. od husitství odklonil. Toto vnímání je zásadně odlišuje i od výše zmíněného husitského autora, Vavřince z Březové, který sice nastínil možné srovnání se Zikmundem Lucemburským, ale stále bylo jeho hodnocení spíše negativní. Ve Starých letopisech českých je také možné sledovat vliv sociálního postavení. Autoři náleželi k nižší společenské vrstvě, která se s Václavem IV. tolik nedostávala do konfliktů. Množství autorů, kteří letopisy opisovali a doplňovali, se podepsalo na tom, že mnoho zápisů je nepřesných a události jsou zaznamenány s chybnou datací.

Poslední kronika, Kronika česká Václava Hájka z Libočan, by mohla být prostředkem k tomu, abych ukázala, jakým způsobem se vedle utrakvistických děl vyvíjela díla katolická. Navzdory předpokladu, že prameny budou silně ovlivněny konfesí, se v Kronice české více než katolické vyznání autora, uplatňuje jeho národnostní vnímání

a sociální postavení. Obraz Václava IV. je popsán negativně, ale autor prostřednictvím královny osoby reaguje na problémy své doby. Václav IV. byl vhodným panovníkem, do nějž mohl autor promítnout všechny své výhrady a názory. Právě tímto aspektem je dáno, že negativní obraz Václava IV. jako podporovatele utrakvistů ztrácí na své naléhavosti a do popředí se dostávají aktuálnější konflikty. Obraz je tedy silně ovlivněn i tím, že je dílo psané až s velkým časovým odstupem od popisovaných událostí.

V Kronice české je možné velmi dobře pozorovat, že autor využil množství předchozích pramenů pro vlastní práci. Dílo je specifické i autorovým stylem, který spíše než historiografické práci, odpovídá prozaickému vyprávění. Pro Hájkovo dílo je také charakteristické, že se snaží ke každému roku zprostředkovat informace. Kde autorovi informace chyběly, tam je doplňoval vlastní fabulací. Vedle vymyšlených historek zaznamenával i pověsti, které se nezakládaly na pravdě. Tímto přístupem byl také zkreslen i obraz českého a římského krále Václava IV. Současní historici ovšem upozorňují, že není možné Hájkovi tento způsob zaznamenávání historie vyčítat. Autor pracoval způsobem, který byl pro dobovou historiografii typický, aniž by měl možnost přistupovat k historickým pramenům dnešními kritickými metodami.³⁷³

Jak již bylo zmíněno výše. Obraz Václava IV. se pod vlivem rekatolizace přizpůsobil katolickému způsobu vnímání. Český a římský král Václav IV. tak získal velmi špatnou pověst, kterou si v některých případech zasloužil zcela právem, ale v jiných případech byla zveličena nebo dokonce uměle vykonstruována.

³⁷³ CHARVÁT, Jaroslav. *Poznámka vydavatele*. In: *Dílo Františka Palackého*. 1941. s. 309.

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na obraz českého a římského krále Václava IV. ve středověkých narativních pramenech. V rámci první části jsem vyložila život a vládu tohoto panovníka. K tomuto účelu jsem využila množství odborné sekundární literatury. Tato odborná literatura se stala prostředkem pro hlubší poznání Václavovy osobnosti i období spojeného s jeho vládou. Ačkoli není mnoho odborných monografií, jež by se věnovaly přímo králi Václavovi IV., na základě literatury, s níž jsem pracovala, si dovoluji tvrdit, že pro poznání tohoto panovníka je možné najít uspokojivé množství odborných děl. Ukázalo se, že i v sekundární literatuře se nachází odlišné názory na osobnost krále Václava IV. a jeho vládu. Především se historici neshodují v otázkách, jakou vinu nesl na selhání Václava IV. jeho otec, císař Karel IV. a jak bylo pravděpodobné, že by schopnější panovník složitou situaci zvládl lépe. Na základě poznatků z první části, jsem došla k závěru, že obraz Václava IV. je v současnosti ovlivňován tím, jak jednotliví autoři přistupují k této otázce.

V druhé části bakalářské práce jsem shromáždila zmínky o Václavu IV. ve vybraných narativních pramenech, abych zjistila, jak a v jakých souvislostech je Václav IV. popisován. Jako prameny jsem zvolila díla středověkých autorů Beneše Krabice z Weitmile, Vavřince z Březové, Enea Silvia Piccolominiho, Pavla Žídky, soubor textů *Ze starých letopisů českých*, a dílo raně novověkého autora Václava Hájky z Libočan.

Obraz Václava IV. byl silně ovlivňován subjektivním hodnocením jednotlivých autorů. K aspektům, které jeho hodnocení ovlivňovaly, patřilo náboženské vyznání, sociální postavení, zastávaný úřad a doba, v níž bylo dílo napsáno. Můj předpoklad, že pohled autorů bude ovlivněn především konfesí, se potvrdil pouze částečně, protože v díle Beneše Krabice z Weitmile ještě k rozštěpení náboženství nedošlo a kronika Václava Hájky z Libočan byla ovlivněna spíše jeho vnímáním dobových problémů, k nimž patřily především problémy národnostní. V pramenech jsem zaznamenala negativní i pozitivní hodnocení panovníka, ovšem negativní hodnocení převažovalo. Polarita hodnocení úzce souvisela se subjektivním vnímáním autorů. Pohled na Václava IV. se vyvíjel právě v závislosti na zmíněných faktorech, ale vývoj obrazu není možné sledovat pouze z jediného hlediska, protože se jich vždy prolíná více. Domnívám se ovšem, že pro dokonalé pochopení původu i významu některých informací by bylo potřeba studovat větší množství dobových pramenů i zahraničních kronik.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

BARTOŠEK Z DRAHONIC. GEBAUER, Jan, ed. *Kronika Bartoška z Drahonic*. In: *Prameny dějin českých. Díl V = Fontes rerum Bohemicarum*. Praha: Nadání Františka Palackého, 1893.

BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav a HALAMA, Ota, ed. *Bohuslava Bílejevského Kronika česká: studijní texty ETF v Praze*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. Jan LINKA ed. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013.

KRABICE Z VEITMILE, Beneš a BARTOŠ, František Michálek, ed. *Panování císaře Karla IV*. Praha: Pokrok, 1940.

PALACKÝ, František a CHARVÁT, Jaroslav. ed. *Dílo Františka Palackého, Svazek druhý: [Starší letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané]*. Praha: L. Mazáč, 1941.

PIUS II., et al. MARTÍNKOVÁ, Dana. ŠMAHEL, František. ed. *Historia Bohemica =: Historie česká*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 1998.

PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. ed. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980.

ŠIMEK, František. ed. *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*. Praha: Historický spolek: Společnost Husova musea, 1937.

ŠIMEK, František. KAŇÁK, Miloslav. ed. *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Praha: SNKLHU, 1959.

VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ a BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Husitská kronika; Píseň o vítězství u Domažlic*. Vyd. 2., opr. (Ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1979.

ZAHÁŇSKÝ, Ludolf. a LOSERTH, Johann. ed. *Beiträge zur Geschichte der husitischen Bewegung, III. Der Tractatus de longo schismate des Abtes Ludolfs von Sagan*. Archiv für österreichische Geschichte, 60, 1880. Digitální knihovna, Filozofický ústav AV. <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=19&bookid=411>. 15. 4. 2021.

ŽÍDEK, Pavel a TOBOLKA, Zdeněk Václav. ed. *M. Pavla Židka Spravovna*. Praha: Č. ak. císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1908.

Sekundární literatura

ANTONÍN, Robert et al. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

- BARTOŠ, František Michálek. *Husův král*. In: *Jihočeský sborník historický*. Roč. 13, č. 1, 1940.
- BARTOŠ, František Michálek a KROFTA, Kamil, ed. *České dějiny. Dílu II. část 6, Čechy v době Husově (1378-1415)*. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1947.
- BARTOŠ, František Michálek. *Jan z Jenštejna a jeho zápas*. In: *Jihočeský sborník historický*. 13, č. 4, 1940.
- BARTOŠ, František Michálek. *Z husitského a bratrského dějepisectví*. In: *Sborník historický*. Praha: Academia, (2), 1954.
- BÍLEK, Jiří. *Václav IV.: nešťastný syn slavného otce*. Líbeznice: Víkend, 2019.
- BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV, část a*. Praha, Paseka, 2003.
- BOBKOVÁ, Lenka. BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek IV, část b*. Praha, Paseka, 2003.
- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II*. 2. vyd. Praha: Libri, 2008.
- ČORNEJ, Petr. *Tajemství českých kronik: Cesty ke kořenům husitské tradice*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1987.
- ČORNEJ, Petr. *Václav IV. v proměnách času. (Příspěvek k české pověsti královské.)* In: *Česká literatura* 33, 1985.
- ČORNEJ, Petr. *Jan Žižka: život a doba husitského válečníka*. Vydání první. V Praze: Paseka, 2019.
- ČORNEJ, Petr. *Král Václav IV. a jeho dva Janové, Jan z Jenštejna a Jan Nepomucký*. In: *Pět hvězd nad českým královstvím: svatý Jan Nepomucký a katolická reformace. Barokní jezuitské Klatovy 2013: sborník příspěvků*, Klatovy, 2013.
- ČORNEJ, Petr. *30.7.1419 - první pražská defenestrace: krvavá neděle uprostřed léta*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2010.
- ČORNEJ, Petr. *Jan Hus a Pražská univerzita*. In: *Přítomná minulost: XXVII. a XXVIII. letní škola historie*. Praha: Nakladatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, 2016.
- ČORNEJ, Petr. *Rozhled, názory a postoje husitské inteligence v zrcadle dějepisectví 15. století*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1986.
- ČORNEJ, Petr. *Husitství v pojetí katolických dějepisců od revoluce do Bílé hory*. In: *Praha Husova a husitská 1415-2015: publikace k výstavě: Clam-Gallasův palác, 25. září 2015–24. ledna 2016*. Praha. Scriptorium, 2015.

- ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české, 1: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. Praha: Paseka, 1993.
- ČORNEJOVÁ, Ivana, SVATOŠ, Michal a Univerzita Karlova. *Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48-1622*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- DOLEŽALOVÁ, Eva. *Jak vznikl obraz Václava IV. jako ochránce Židů*. In: *Český časopis historický = The Czech Historical Review* Praha: Historický ústav AV ČR Roč. 116, č. 2, 2018.
- DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: liška na trůně*. Praha: Epocha, 1996.
- FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy: český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*. 2., dopl. vyd. Praha. Svoboda. 1978.
- FLAJŠHAJS, Václav. *M. Vavřinec*. [část 1.] In: *Český časopis historický*. Praha: Historický klub 39, č. 3-4, 1933.
- FLAJŠHANC, Václav. *M. Vavřinec*. [část 2.] In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, (40), 1934.
- HLAVÁČEK, Ivan. *Jan z Jenštejna a Norimberk na počátku 80. let 14. století*. In: *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám*. Praha: Karolinum, 1995.
- HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*. Překlad Markéta Maurová. 1. vyd. Praha: Argo, 2003.
- CHROUST, Václav. BURŠÍKOVÁ, Zdeňka. VITÁK, Karel. *Pět hvězd nad českým královstvím: svatý Jan Nepomucký a katolická reformace. Barokní jezuitské Klatovy 2013: sborník příspěvků*. 1. vyd. Klatovy: Město Klatovy, 2013.
- KOLÁR, Jaroslav. *Hájkova kronika a česká kultura* In: *Kronika česká: výbor historického čtení*. Praha, Odeon: 1981.
- KOPECKÝ, Milan, POHANKA, Josef a HASHEMI, Michaela. *Jan Milič z Kroměříže a Jan z Jenštejna. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis*, 1999.
- KOPIČKOVÁ, Božena. *Česká královna Žofie: ve znamení kalicha a kříže*. Praha: Vyšehrad, 2018.
- KRÁSA, Josef. *Rukopisy Václava IV.* 2. vyd. Praha: Odeon, 1974.
- KRÁSA, Josef. *Mandevillův cestopis a jeho antické zdroje*. In: *Umění: časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*. Praha: ČSAV, 2015.
- KUTHAN, Jiří, ed. a ŠENOVSKÝ, Jakub, ed. *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Vydání první. Praha: NLN, 2019.

- LESNÝ, Ivan. Zpráva o nemocech mocných: významné historické postavy očima neurologa. Praha: Horizont, 1984.
- LOSKOT, František. *Král Václav IV.: dle katolických klevet a dle dějepisu*. Praha: Volná myšlenka, 1911.
- MARTÍNEK, František. *Poznámky k jazyku a stylu Hájkovy Kroniky české*. In: *Pokušení Jaroslava Kolára: sborník k osmdesátinám*. Praha, Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky: 2009.
- MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava: 1310-1423*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- NEJEDLÝ, Martin. *Václav IV. a panská jednota. 1. část "Barvy všecky"*. In: *Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*. 10, č. 11-12, 1999.
- NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2010.
- PALACKÝ, František, CHARVÁT, Jaroslav, ed. a KRČMA, František, ed. *Dílo Františka Palackého. Svazek první, Práce historické*. V Praze: L. Mazáč, 1941.
- PECH, Vladimír: Aeneas Sylvius Piccolomini. In *Ottův slovník naučný* 1 (A – Alpy). Praha 1996.
- PEŠEK, Jiří. *Václav Hájek z Libočan, vypravěč mýtů i dějin*. In: *Duchem, ne mečem: fakta, úvahy, souvislosti*. Praha: Lidové noviny, 2003.
- POLC, Jaroslav Václav. *Proč nebyl arcibiskup Jan z Jenštejna svržen do Vltavy*. In: *Mediaevalia historica Bohemica*. 4. 1995 Praha: Historický ústav ČSAV, 1995.
- POLC, Jaroslav Václav. *Svatý Jan Nepomucký*. Praha: Zvon, 1993.
- POLÍVKA, Miloslav. *Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce*. Praha: Academia, 1982.
- RAPP, Francis. *Svatá říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V.* Litomyšl: Paseka, 2007.
- RYANTOVÁ, Marie, ed., VOREL, Petr, ed. a ANTONÍN, Robert. *Čeští králové*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008.
- ŘÍHOVÁ, Milada. *Byl Václav IV. homosexuál? Příspěvek k dějinám středověké každodennosti*. In: *Ve znamení zemí Koruny české*. Praha. Casablanca, 2006.

- SKUTIL, Jan. *Aeneas Sylvius de Piccolomini – Papež Pius II. o husitech a kostnickém a basilejském koncilu*. In: *Sborník příspěvků k 555. výročí vyhlášení basilejských kompaktát v Jihlavě*. Brno. Muzeum a vlast. spol., 1991.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. (1361-1419): k předpokladům husitské revoluce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1986.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: život a dílo: (1316-1378)*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1980.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky*. Praha: Academia, 1987.
- ŠIMÁK, František. *Psal Pavel Židek českou kroniku?* In: *Český časopis historický*. Praha: Historický klub 15, č. 2, 1909.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Prameny a pomůcky Hájkovy*. In: *Sb. prací historických k šedesátinám J. Golla*. Praha 1906.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Studie ke starým letopisům českým*. In: *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 12.1918, 27(9).
- ŠIMEK, František. *Staré letopisy české*. In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, 1938, 44.
- ŠMAHEL, František. *Blasfemie rituálu? Tři pohřby krále Václava IV.* In: *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám*. Praha. Karolinum, 1995.
- ŠMAHEL, František. *Enea Silvio Piccolomini a jeho Historie česká*. In: *Aeneae Silvii Historia Bohemica*. 1998.
- ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2001.
- ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha: Argo, 2006.
- ŠMAHEL, František. *Badatelské a ediční dozvuky jubilea Eneáše Silvia Piccolominiho*. In: *Humanismus v rozmanitosti pohledů: farrago festiva Iosepho Hejnic nonagenario oblata*. Praha: Knihovna AV ČR. 2014.
- ŠMAHEL, František. *Jan Hus. Život a dílo*. In: *Český časopis historický*. Praha: Academia, 2014, 112(4).
- THOMAYER, Josef. *Ze zápisů lékaře: [výbor z díla]*. Praha: Avicenum, 1977.

URBÁNEK, Rudolf. *Satirická skládání Budyšinského rukopisu M. Vavřince z Březové z r. 1420 v rámci ostatní jeho činnosti literární*. In: *Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-filologická*. Roč. 1951. Čís. 3 Praha. Královská čes. společ. nauk, 1952.

VLČEK, Emanuel. *Fyzické osobnosti českých panovníků*, II. díl: *Čeští králové I*. Praha: Vesmír, 2000.

VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: česká legenda*. Vyd. 2., podstatně rozš. a přeprac., V nakl. Paseka 1. Praha: Paseka, 2013.

VURM, Bohumil a FOFFOVÁ, Zuzana. *Václav IV. a Zikmund: bratři, rivalové, králové*. Vydání první. Praha: Knižní klub, 2018.